EESTI KUNSTIAKADEEMIA
Kunstikultuuri teaduskond
Muinsuskaitse ja konserveerimise osakond

Kristel Akerman

Nunne 1 - ajaloo tagasihoidlik tunnistaja Toompea ning all-linna piiril (B-hoone ehk Tornimaja väärtused, seisukord, säilitamise ettepanekud)

Nunne tn 1, Tallinn, Harjumaa

2020/2021 õppeaasta
Arhitektuuri konserveerimise ja restaureerimise täiendkoolituse lõputöö

Tallinn 2021

Esilehe illustratsioon: Langovits, Peeter, Õigeusklike ristikäik, Fotis EFA.564.P.0-185341[1]

Esilehe illustratsioon: Tornimaja ja Pargimaja vaade 1992.a[2]

Tiitellehe illustratsioon: Koch, Ernö, Pika Jala väravatorn, Eesti Kunstimuuseum SA EKM j 51836 G 29456[3]

Lõputöö on koostatud vastavalt Arhitektuuri konserveerimise ja restaureerimise Täiendkoolituse lõputöö koostamise juhendile (16.01.2020.a) ning kohandatud sujuvaks vaatamiseks arvutiekraanilt [tekst vaheldub illustratsioonidega ilma lehekülgede pealdisteta, jalusteta, tühjade aladeta (vastava seadistusega)], mistõttu illustratsioonid on jäetud suuremad kui tavaks paberkandjal.

Väljaprindil kujundus erineb.

---

[1] https://ajapaik.ee/?photo=151591&order1=time&order2=added&page=3&q=peeter+langovits (vaadatud 02.05.2021.a)

[2] *TLA_R_413_5_4148_vaade_ja_asendiplaan_1992*

[3] https://ajapaik.ee/?photo=101841&order1=time&order2=added&page=1&q=pika+jala+v%C3%A4rava (vaadatud 02.05.2021.a)

SISUKORD

SISSEJUHATUS...……....5
Objekti alusandmed……...……..5
Objekti asukohaplaan ……...……..……....6
Kinnistu üldandmed……..10
I AJALOOLINE ÜLEVAADE……..…….……..11
A. Asukoht vanalinnas……..……..……....….11
Nunne 1……...…….……....13
Liiklusolud…….....26
B. Asukoht all-linna kindlustuste kõrval…….....31
Nunne 1……...……..…...……...47
C. Asukoht paljandi kõrval……..……...49
Nunne 1……...……...…….....50
D. Ülevaade objekti ehitusloost ja -etappidest……...……....51
Võimalikud uute hüpoteeside lähtekohad……....…….64
Tornimaja osad……....…..……..71
Tänavapoolne fassaad……....71
Hoovipoolne fassaad…….,,.……108
Kangialune ja värav...……..……....108
Keldrikorrus……....109
Esimene korrus……109
Teine korrus…….…109
Katusekorrus……...…..…110
Korsten……....110
Katus……...110
Katuseuuk, -aknad……....110
Sadeveesüsteem..... 110
Hilisemad ümberehitused……...……...…….114
Restaureerimised.....120
E. Omanikest……...……....130
F. Üldisest taustast…….....134
G. Kontekst aastatel 2020-2021 (mis kohaga on tegemist, millised olulised tegurid kujundavad piirkonda).....138

II HOONE MATERJALIKASUTUSE
JA
TEHNILISE SEISUKORRA KIRJELDUS……...…….. 147
A. Hoone üldandmed……...….147
B. Tornimaja hetkeseis……..……....148
Tänavapoolne fassaad……148
Hoovipoolne fassaad…….……..148
Kangialune ja värav...……..……....148
Keldrikorrus……..……..148
Esimene korrus……....148
Teine korrus……..…...149
Katusekorrus……...149
Korsten……....149
Katus…….....149
Katuseuuk, -aknad……...149
Sadeveesüsteem.....149
III VÄÄRTUSED……..…….……150
IV SÄILITAMISE ETTEPANEKUD……...…160
Tornimaja võimalused……..……....160
Tänavapoolne fassaad……160
Hoovipoolne fassaad…….……..169
Kangialune ja värav...……..……....170
Keldrikorrus……....172
Esimene korrus……...……172
Teine korrus……...……..……172
Katusekorrus……...173
Korsten……....173
Katus……...175
Katuseuuk, -aknad……...…175
Sadeveesüsteem.....176
KOKKUVÕTE….…….....178
RESÜMEE…….…182
KASUTATUD KIRJANDUS JA TEISED ALLIKMATERJALID ……...…..…..182

SISSEJUHATUS

Ehituspärandi kaitse on 20. sajandil liikunud üksikutelt tähtobjektidelt suuremate keskkondade ja mitmekihilisuse kaitsele: kirikute ja linnuste kõrval asuti 1960-70ndatel kaitsma ka terveid vanalinnu. 21. sajandil oleme liikumas vaatamisväärsuste kaitselt pärandkeskkondade mitmekesise kasutuse ja kestliku arengu hoidmisele.[4]

Tallinnas Nunne tn 1 asuval kinnistul paikneb kolm erineva ajaloolise tausta ja funktsiooniga hoonet. Eraldi võttes ei ole tegemist arhitektuuri silmapaistvate näidetega, kuid tuleb tunnustada nende läbi aegade püsinud vankumatut toetust pärandkeskkonna terviku säilitamisel, seejuures sõna otseses mõttes toetust teineteisele, linnamüürile, Pika jala väravatornile.

Pärandkeskkonna püsimajäämise üheks eelduseks on selle üksikosade allesjäämine, veel parem - kaitse, sihipärane kasutamine, pidev korrashoid ja tõhus valitsemine käsikäes.

Mitmekesise kasutusega ajalooline linn on väärtus, millele on rõhku pandud ICOMOS-i Washingtoni hartas, aga ka UNESCO ajaloolist linnamaastikku käsitlevas soovituses: „*ajaloolise linnamaastiku kontseptsiooni eesmärk on säilitada kvaliteetne inimkeskkond, parendada linnaruumi loovat ja kestlikku kasutust, tõdedes selle dünaamilist iseloomu, ning edendada sotsiaalset ja funktsionaalset mitmekesisust.*“ [5]

Tänase seisuga on kahjuks üks truu “tinasõdur” - Tornimaja - väsinud/väsimas, et mitte öelda kokku kukkumas ning vajab ise toetust restaureerimise näol.

Objekti alusandmed

- **liik:** hoone (korterelamu äripindadega)[6]
- **asukoht:** Nunne tn 1, Kesklinna linnaosa, Tallinn, Harjumaa[7]
- **kuuluvus:** majakompleksis on kolm hoonet: Pargimaja (A-hoone), Tornimaja (B-hoone), Hoovimaja (C-hoone)
- **omand:** Tornimaja maapealsed siseruumid kuuluvad kahe korteriomandi koosseisu

[4] *Talk, Triin (2021) Uurimisprojekti "Tallinna vanalinna jätkusuutlik haldamine ja eksponeerimine" III vahearuanne: Pärand ja kogukond. Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia (lk 2)*
[5] *UNESCO, Ajaloolist linnamaastikku käsitlev soovitus. Vastu võetud 10.11.2011.a*
[6] https://ehr.ee/app/w/page?7 (vaadatud 02.05.2021.a)
[7] https://xgis.maaamet.ee/maps/XGis?app_id=UU82A&user_id=at&LANG=1&WIDTH=1236&HEIGHT=698&zlevel=10,542146.5,6589117.5# (vaadatud 02.05.2021.a)

(kompleksis kokku on 6 korteriomandit ning vastavalt 6 omanikku[8])

- **ehitusaasta:** teadmata (oletuslikult 18. sajand, praeguses mahus rajatud hiljemalt 1820ndatel, Ehitisregistri andmetel esmase kasutuselevõtu aasta 1940[9])
- **mälestise registrinumber:** puudub [hoone asub **Tallinna vanalinna I-II a-tuh muinsuskaitsealal** (mäletise registri nr 2589/236)[10], hoone ei ole mälestiseks tunnistatud]
- **valiku põhjendus:** hoone avariiline seisukord Tallinna vanalinna ühes enimpildistatud kohas
- **töö eesmärk:** väärtuste väljatoomine, materjalikasutuse analüüsimine, hoone tehnilisele seisundile hinnangu andmine, (konserveerimis-) restaureerimistöödeks lahenduste pakkumine, eelnevaga hoone kiiremale nõuetekohasele korrastamisele kaasaaitamine

Objekti asukohaplaan

Hoone asub muinsuskaitseobjektidega tihedalt ümbritsetud punktis nii Harjumaa *(illustratsioon 1)*, Tallinna kui ka pealinna linnaosade *(ill 2)* mõttes. Paiknedes küll Tallinna vanalinna muinsuskaitsealal *(ill 3)*, mis on ühtlasi UNESCO maailmapärandi objekt ja arheoloogiamälestis[11], ei ole hoone ise siiski mälestiseks tunnistatud. Vastavalt muinsuskaitseseadusele tunnistatakse mälestiseks objektid, millel on riikliku kaitse eeldused, kultuuriväärtus, eelnevaga seotud avalik ja kaasatud isikute huvi.[12] Samas asukoht Tallinna vanalinna muinsuskaitsealal, lausa selle südames, toob kaasa mitmeid hoone käsutamise piiranguid nagu ka ülejäänud 3432-le vanalinnas asuvale hoonele.

Hoonele lähim mälestis on **all-linna kindlustused - linnamüür, tornid, väravaehitised, muldkindlustused, vallikraav, 13.-18.saj.** (mäletise registri nr 3015)[13] *(ill 4)*, mille ala hõlmab Pargimaja ja Hoovimaja, kuid jätab napilt välja Tornimaja. Kaardilt nähtub ka kompleksi unikaalne looduslik asend - tänavatasapind on merepinnast 20 m kõrgusel, kinnistu tagakülg juba 27,5 m kõrgusel *(ill 5)*.

---

8 https://kinnistusraamat.rik.ee/PealeheOtsinguTulemus.aspx?kadasterAadress=&nimi=&regNrIsikuKood=78401%3a101%3a3560&kehtetuOmanik=false&oigustatudIsik=false&iestate=530402&OC=&rnr=0&pageNum=&eventType=1 (vaadatud 02.05.2021.a)

9 https://ehr.ee/app/w/page?3 (vaadatud 02.05.2021.a)

10 https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=2589 (vaadatud 02.05.2021.a)

11 https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=2589 (vaadatud 02.05.2021.a)

12 https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019013?leiaKehtiv (vaadatud 02.05.2021.a)

13 https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=3015 (vaadatud 02.05.2021.a)

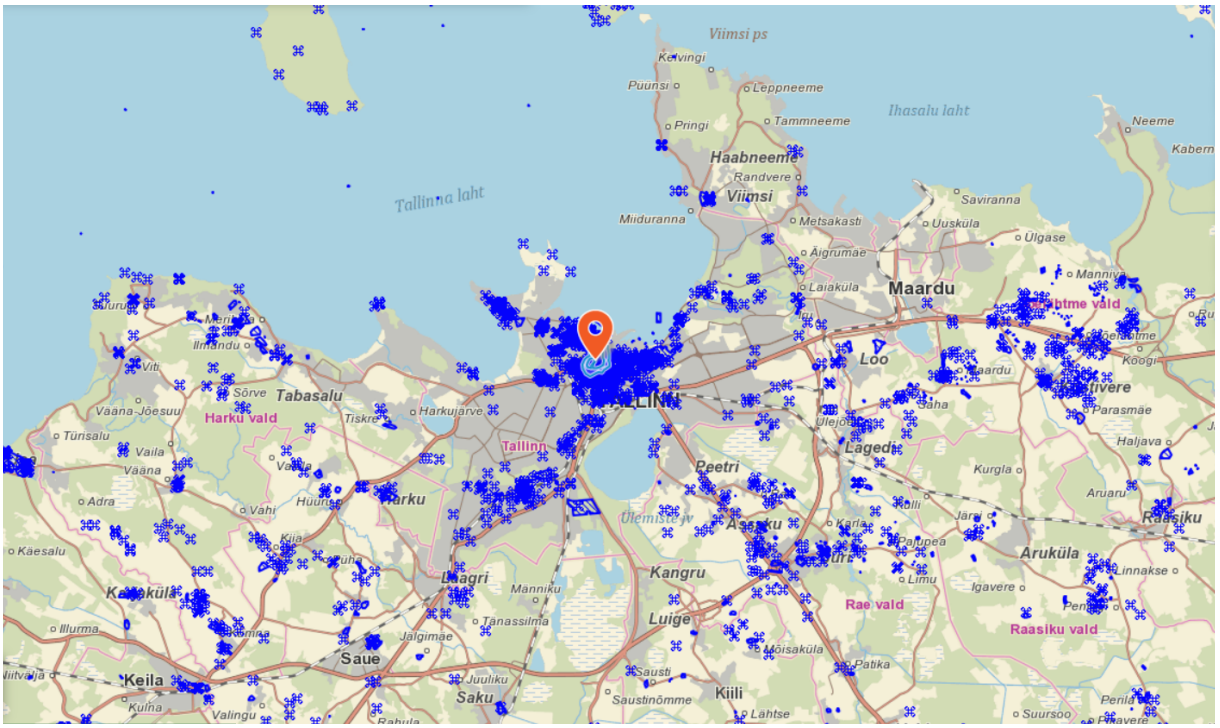

1. Nunne 1 asukoht **muinsuskaitseobjektide-kultuurimälestiste** teemakihil Maa-ameti X-GIS-kaardirakenduses (suurendus 5 km, põhikaart)[14]

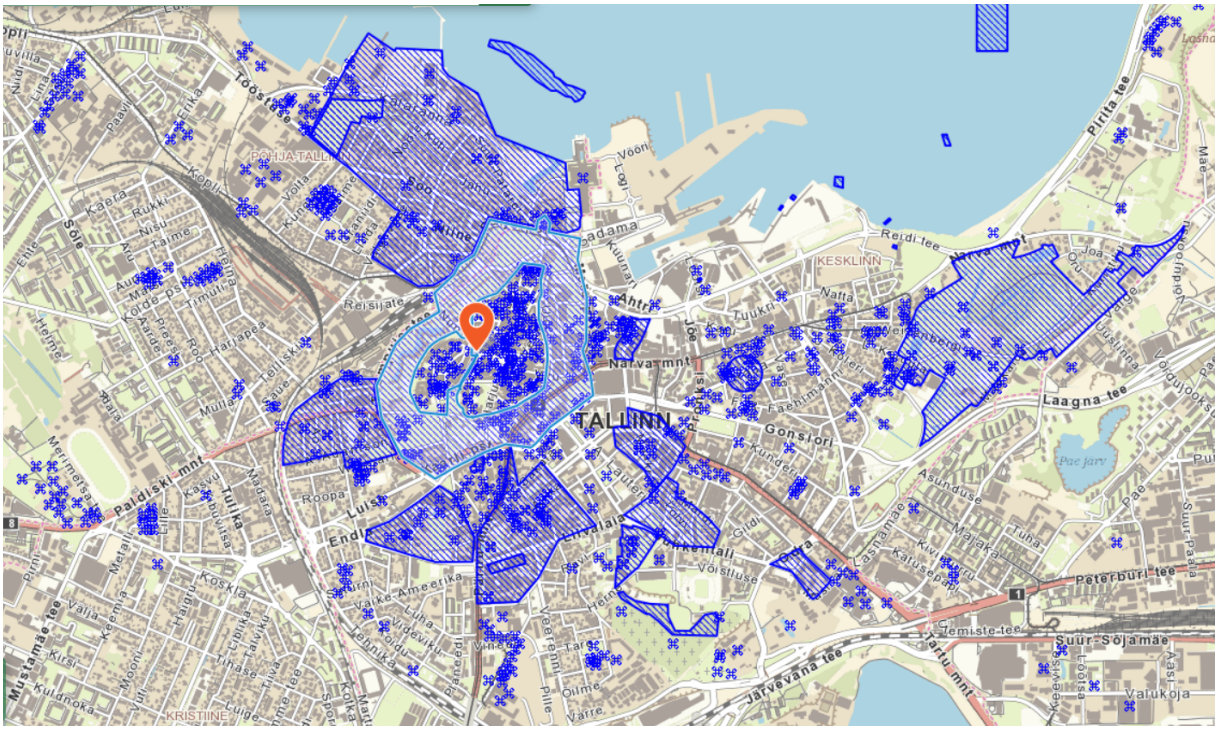

2. Nunne 1 asukoht **muinsuskaitseobjektide-kultuurimälestiste** teemakihil Maa-ameti X-GIS-kaardirakenduses (suurendus 500 m, põhikaart)[15]

[14] https://xgis.maaamet.ee/xgis2/page/app/kultuurimalestised (kuvatõmmis, vaadatud 02.05.2021.a)
[15] https://xgis.maaamet.ee/xgis2/page/app/kultuurimalestised (kuvatõmmis, vaadatud 02.05.2021.a)

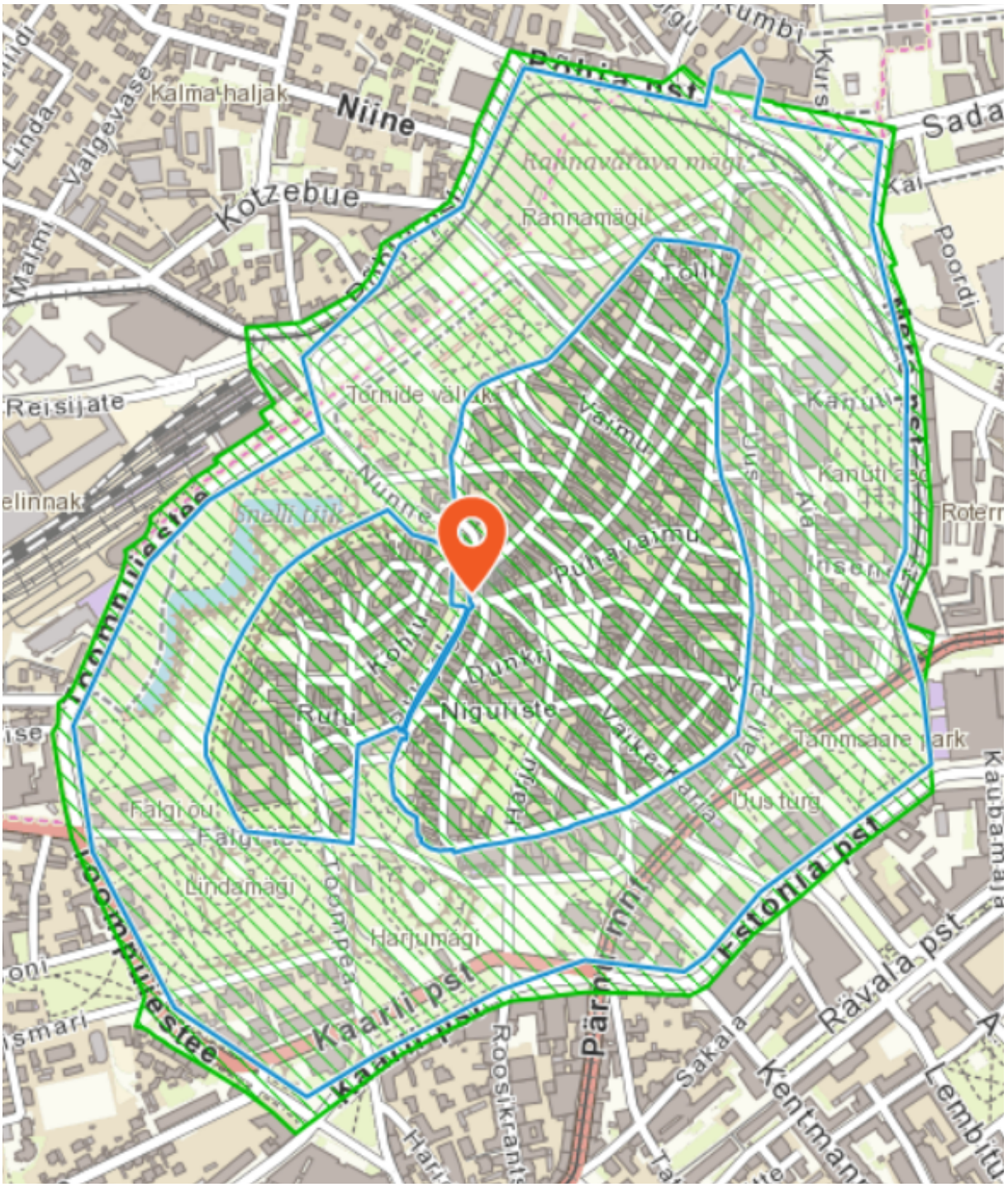

3. Nunne 1 asukoht **muinsuskaitseobjektide-muinsuskaitseala** teemakihil Maa-ameti X-GIS-kaardirakenduses (suurendus 200 m, põhikaart)[16]

[16] https://xgis.maaamet.ee/xgis2/page/app/kultuurimalestised (kuvatõmmis, vaadatud 02.05.2021.a)

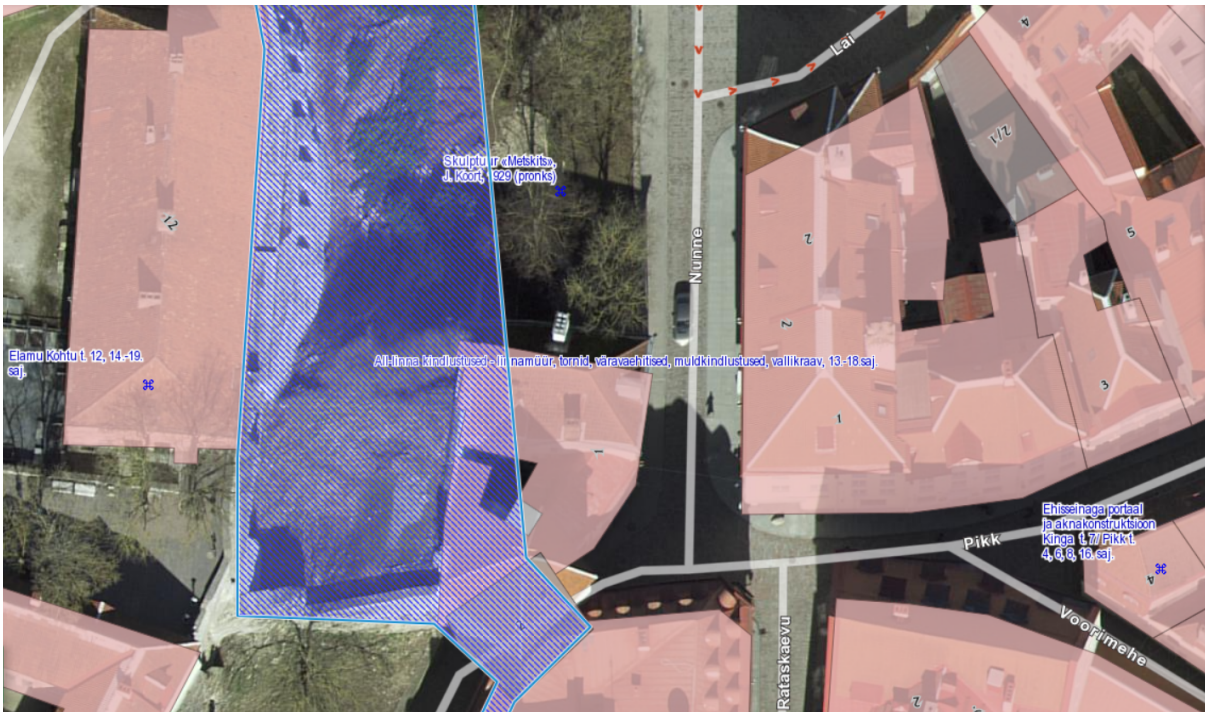

4. Nunne 1 asukoht **muinsuskaitseobjektide-kultuurimälestiste (märgend)** teemakihil Maa-ameti X-GIS-kaardirakenduses (suurendus 10 m, põhikaart)[17]

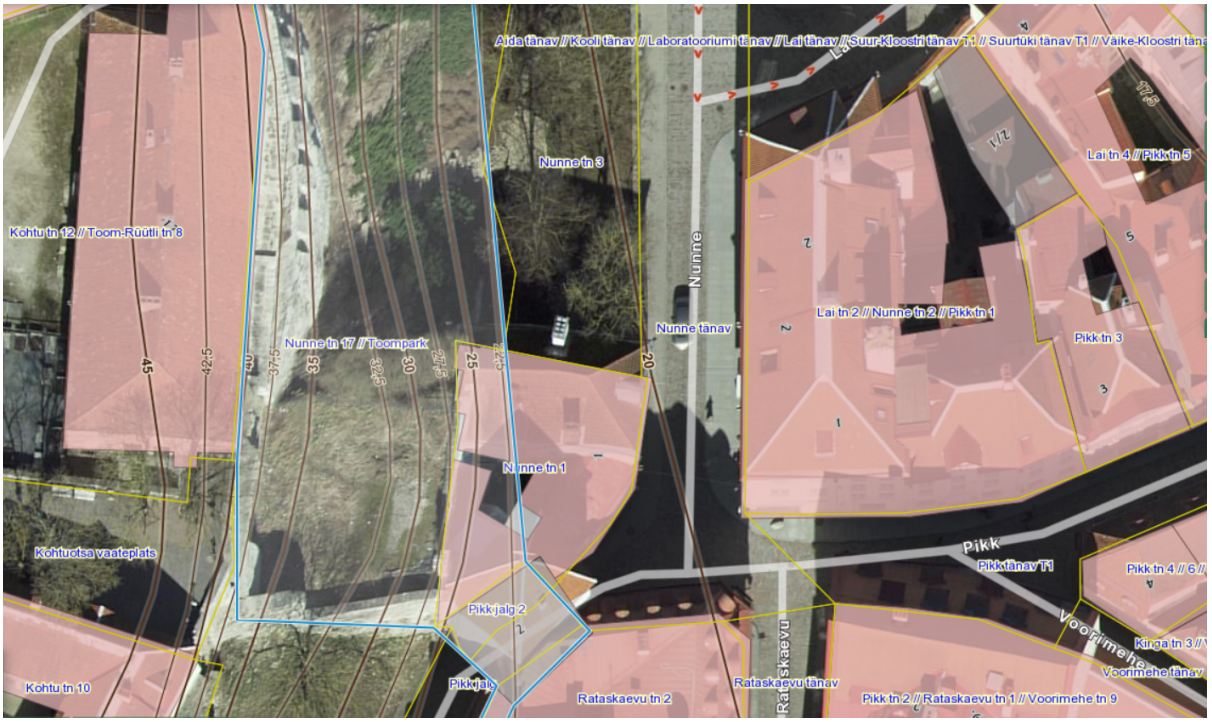

5. Nunne 1 asukoht **muinsuskaitseobjektide, katastrikaartide (kuva kaardil-lähiaadress) ja kõrgusandmete** teemakihil Maa-ameti X-GIS-kaardirakenduses (suurendus 10 m, põhikaart)[18]

[17] https://xgis.maaamet.ee/xgis2/page/app/kultuurimalestised (kuvatõmmis, vaadatud 02.05.2021.a)
[18] https://xgis.maaamet.ee/xgis2/page/app/kultuurimalestised (kuvatõmmis, vaadatud 02.05.2021.a)

Kinnistu üldandmed[19]

- **liik:** korteriomand
- **katastritunnus:** 78401:101:3560
- **sihtotstarve:** elamumaa 80%, ärimaa 20%
- **pindala:** 305 m²

Kinnistul asub kolm hoonet, mis omavahel ühendatuna moodustavad kastellilaadselt kolm (ajalooliselt) suletud välisfassaadi, ühe tänavafassaadi. Kuus korteriomandit jagunevad kolme hoone peale *(ill 6)*. Kompleksi keskele jääb kitsuke hooviala, kuhu pääseb Tornimaja kangialuse värava kaudu. Hoovialalt on ajalooliselt olnud otsepääs kõikidesse kompleksi hoonetesse.

registriosa number	eri-omandi number	mõttelise osa suurus	reaalosa suurus (m²)	%	asukoht kompleksis	toalisus	elamis-pinna suurus (m²)	äripinna suurus (m²)	omanik
6332901	1	1583/5770	158,3	27,44	Pargimaja III korrus, katusekorrus	3	52,9	0	eraõiguslik juriidiline isik
6333001	2	481/5770	48,1	8,34	Pargimaja II korrus	2	34,7	0	eraõiguslik juriidiline isik
6333101	3	1075/5770	107,5	18,63	Pargimaja II korrus; Tornimaja II korrus, katusekorrus, Hoovimaja II korrus	3	46,6	0	eraõiguslik juriidiline isik
6333201	1A	1607/5770	160,7	27,85	Hoovimaja keldrikorrus, I-III korrus, katusekorrus, Tornimaja keldrikorrus	1	21,1	0	eraõiguslik juriidiline isik
6333301	M4	786/5770	78,6	13,62	Pargimaja I korrus	0	0	78,6	kohalik omavalitsus
6333401	M5	238/5770	23,8	4,12	Tornimaja I korrus	0	0	23,8	eraõiguslik juriidiline isik

19 https://kinnistusraamat.rik.ee/PealeheOtsinguTulemus.aspx?kadasterAadress=&nimi=&regNrIsikuKood=78401%3a101%3a3560&kehtetuOmanik=false&oigustatudIsik=false&iestate=530402&OC=&rnr=0&pageNum=&eventType=1 (vaadatud 02.05.2021.a)

6. Nunne 1 korteriomandite ja omanike profiil

I AJALOOLINE ÜLEVAADE

A. Asukoht vanalinnas

Tallinna vanalinna I-II a-tuh - muinsuskaitseala on loodud muinas-, kesk- ja varauusaegse kultuurkihi säilitamiseks koos selles sisalduvate leidude ning ehitusjäänustega.[20]

Mälestise kirjeldus: Vanalinna territooriumiks loetakse muinsuskaitseala, mis koosneb ajaloolisest linnatuumikust ja seda ümbritsevast muldkindlustustele rajatud haljasvööndist koos hoonestatud kvartalitega. Vanalinn kuulub Tallinna Kesklinna Valitsuse haldusalasse ja piirneb teiste kesklinna asumitega ning Põhja-Tallinnaga. Vanalinnas on märkimisväärses ulatuses säilinud 13. sajandil välja kujunenud kinnistute, tänavate ja väljakute struktuur *(ill 7)* ning keskajast pärit ehitised.[21]

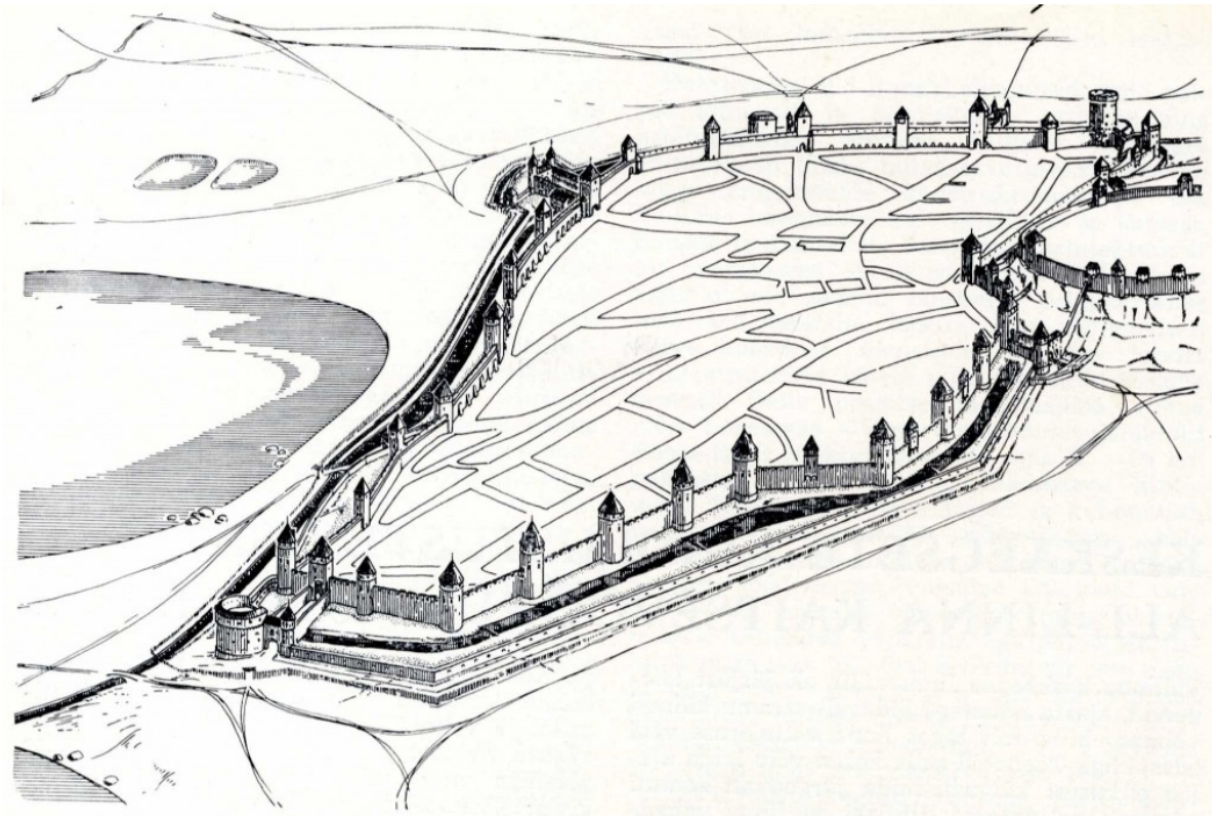

Joon. 304. Tallinna all-linna kaitsevöönd keskaja lõpul. Autori rekonstruktsioonjoonis. Lisatud on fragmentaarne rekonstruktsioon Toompea Suure linnuse põhjapoolsest kaitsepiirdest, samuti Karjavärava ette 1538...54. a. ehitatud Lurenburgi suurtükitorn

[20] https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=2589 (vaadatud 02.05.2021.a)
[21] https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=2589 (vaadatud 02.05.2021.a)

7. Tallinna keskaegsed kindlustused lõplikul kujul vaates. Rein Zobeli joonis 1980[22]

Muutmata kujul säilinud tänavatejoont ääristavad peamiselt 14.–16. sajandist pärinevad hooned. Linna kaitserajatised on suures osas säilinud oma ajaloolistes mahtudes, olles kohati enam kui 15 m kõrged. Lisaks arhitektuurilisele järjepidevusele on vanalinn säilitanud oma traditsioonilise kasutuse elava linnana, olles nii elu- kui ka ärikeskus, aga ka koduks erinevate religioonide pühakodadele. Toompeal asub jätkuvalt riigi administratiivkeskus. Muinsuskaitseala hõlmab ülalinna (Toompea), keskaegsete müüride vahel asuvat all-linna ning uusaegseid muldkindlustusi koos vallikraaviga, mis kujundati 19. sajandi lõpus keskaegset linnasüdant ümbritsevaks roheliseks pargialaks. Muinsuskaitsealale jäävad ka mitmed olulised 19. sajandi lõpu ja 20. sajandi alguse hooned nagu kirikud, koolid ja teatrid. Kaitsevööndisse jäävad mitmed tähelepanuväärsed puitasumite kvartalid, mis moodustavad olulise osa vanalinna ümbritsevast linnakoest.[23]

Tallinna vanalinn on ka arheoloogiamälestis (I-II a. tuh asulakoht), mille piirid kattuvad muinsuskaitseala piiridega.[24]

Mälestise asukoha kirjeldus:

1) Muinsuskaitseala koosneb ajaloolisest linnatuumikust (linnamüüriga ümbritsetud ala ja selle laiendus linna idaküljes müüri ja muldkindlustuste vahel) ja seda ümbritsevast muldkindlustustele rajatud haljasvööndist koos hoonestatud kvartalitega.[25]

(2) Muinsuskaitseala hõlmab 112 ha suurust ala piirnedes Mere puiestee, Estonia puiestee, Vabaduse väljaku, Kaarli puiestee, Toompuiestee, Kopli tänava ja Põhja puiesteega.[26]

Mälestise ajalugu: Taasiseseisvumise järel kinnitas Eesti Vabariigi valitsus 1995.a „Tallinna vanalinna muinsuskaitseala põhimääruse“, millega määrati **uuesti** kaitsealuse ala piirid: muinsuskaitseala 113 ha ja kaitsevöönd 370 ha. 1999.a **suurendati** kaitsevööndit 2253 hektarini, et paremini tagada ajaloolise linnasüdame ja sellele avanevate vaadete kaitse.[27]

Kaitsevööndi ulatus: Muinsuskaitseala kaitsevöönd koosneb muinsuskaitsealaga külgnevatest aladest, vaatesektoritest ja tänavate ehitusjoontega määratud vaatekoridoridest: 1) muinsuskaitsealaga külgnev kaitsevöönd piirneb Tallinna lahega, Ranna teega (Tallinna piirist alates), Merivälja teega, Pirita teega, Narva maanteega kuni lõikumiseni Rävala

[22] https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=imagegallery&id=3015 (vaadatud 02.05.2021.a)
[23] https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=2589 (vaadatud 02.05.2021.a)
[24] https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=2589 (vaadatud 02.05.2021.a)
[25] https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=2589 (vaadatud 02.05.2021.a)
[26] https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=2589 (vaadatud 02.05.2021.a)
[27] https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=2589 (vaadatud 02.05.2021.a)

puiestee pikendusega, Rävala puiestee ja selle pikendusega Suur-Ameerika tänavani, Suur-Ameerika tänavaga, Endla tänavaga lõikumiseni raudteega, raudteega kuni lõikumiseni Volta tänava pikendusega, Volta tänavaga lõikumiseni Tööstuse tänavaga, Tööstuse tänavaga kuni Kalamaja kalmistu loodepiirini, Kalamaja kalmistu loodepiiriga ja selle pikendusega Tallinna laheni.[28]

2) vaatesektoritena liituvad kaitsevööndiga sektor Lauluväljaku ülemise värava juurest kiirtega Paksule Margareetale ja Kaarli kirikule, sektor vaateplatvormilt Nõmmel Ehitajate tee ja suusasilla ristumisest lõunas kiirtega Kaarli kirikule ja Toompea klindi edelanõlvale, sektor Kopli lahe lääneranniku sopist Rocca al Mare juures kiirtega Kaarli kirikule ja Toompea klindi põhjanõlvale, sektor vaateplatoolt Tiskre klindil kiirtega Kaarli kirikule ja Toompea klindi põhjanõlvale.[29]

3) vaatekoridoridena liituvad kaitsevööndiga Tartu maantee siht raudteeviaduktist lõikumiseni C. R. Jakobsoni tänavaga kavandatud ehitusjoonte vahemikus ja selle koridori pikendus vanalinnani, Gonsiori tänava siht Pronksi tänavast Viru väljakuni olemasolevate ehitusjoonte vahemikus ja selle koridori pikendus vanalinnani, Pärnu maantee siht raudteeviaduktist Tõnismäe tänavani olemasolevate ehitusjoonte vahemikus ja selle koridori pikendus vanalinnani, Nõmme tee siht Tüve tänavast Kotka tänavani olemasolevate ehitusjoonte vahemikus ja selle koridori pikendus vanalinnani, Kolde puiestee siht Stroomi rannast Sõle tänavani olemasolevate ehitusjoonte vahemikus ja selle koridori pikendus vanalinnani.[30]

Nunne 1 kinnistu asub vanalinnas *(ill 8)* täpselt kolme ajaloolise piirkonna (Toompea, all-linna põhjaosa ja all-linna lõunaosa) ristumispunktis, seega on olnud ajalooliselt suuremal või väiksemal määral ka kõikide tsoonide mõjusfääris.

[28] https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=2589 (vaadatud 02.05.2021.a)
[29] https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=2589 (vaadatud 02.05.2021.a)
[30] https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=2589 (vaadatud 02.05.2021.a)

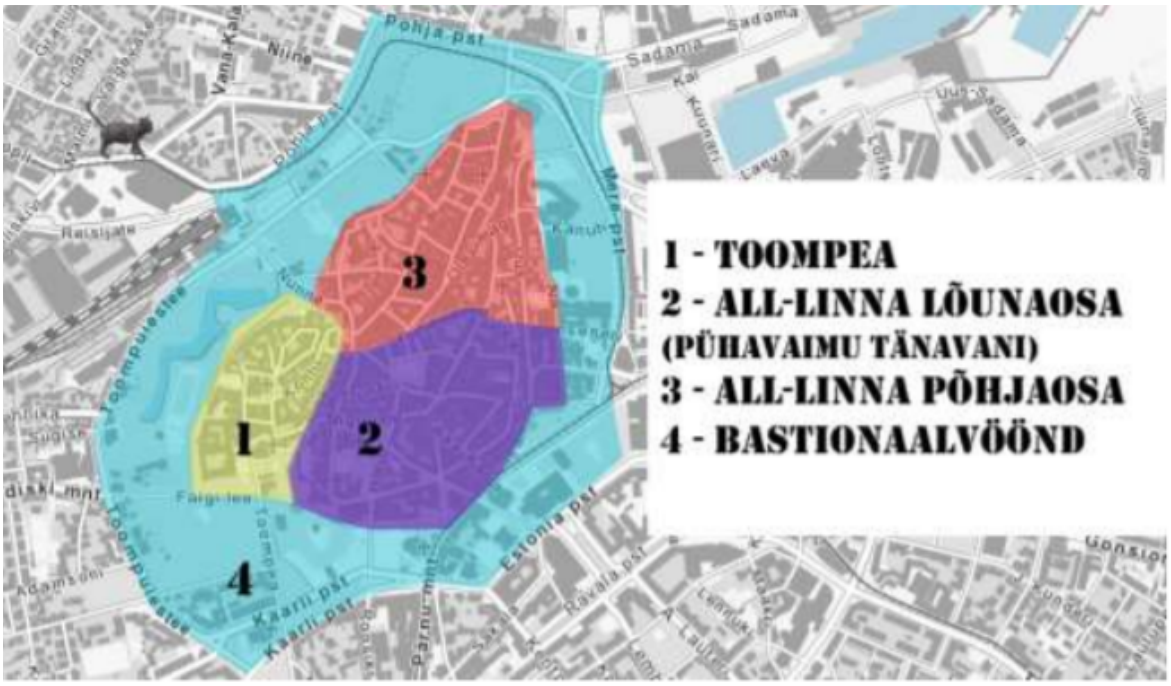

8. Nunne 1 asukoht Vanalinna sisepiirkondade määratluses, autor Triin Talk[31]

Nunne tänava poolselt küljelt on kinnistu ajaloolises linnatuumikus, tagaküljes asub endisele kindlustusalale rajatud haljasvöönd. On teada, et Nunne 1 kinnistu ja selle juures olevate tänavate struktuur pärinevad keskajast nagu ka tänastele ümberkaudsetele hoonetele eelnenud majad *(ill 9)*.

[31] *Paadam, K., Ojamäe, L. (2021) Vanalinna elanike ja kinnisvaraomanike ootuste kaardistus: pärand, elukeskkond, turism. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool. (lk 7)*

9. Hau, Johannes, Vaade Pika Jala väravatornile 1835 (Tallinna Linnamuuseum TLM _ 4738 G 575)[32]

Nunne-Pikk-Rataskaevu tänavate ristmiku alge pärineb juba puidust Pika jala väravatorni ajast. Olulise liiklussõlmena toimides on ristmiku muuks otstarbeks kasutatava väljaku/platsi funktsioon jäänud tahaplaanile. Aegajalt õhtuti või nädalavahetuseti, mil õues soojem ja autoliiklust vähem, muutub ristmik sumbuurselt platsiks *(ill 10),* kus saadakse mööda minnes kokku, juuakse mõni õlu, aetakse juttu, kuulatakse muusikat.

[32] https://ajapaik.ee/?photo=43221&order1=time&order2=added&page=1&q=pika+jala+v%C3%A4rava (vaadatud 02.05.2021.a)

10. Tänavamuusikute poolt elluäratatud ristmik[33]

Piirkonna vana säilinud tänavatejoont ääristavad hooned, millest paljude kehandid, kinnistute piirid pärinevad juba 14-16. sajandist, kuid samas on palju ümberehitusi, uusi mahte käesolevast ja eelmisest sajandist, üle-eelmise teisest poolest, mistõttu ei seostu Nunne tänavapilt esmajoones keskajaga. Arhitektuuriline järjepidevus peitub pigem tänavajoones. Täna 380 meetri pikkune 5 ristmiku ja umbes 12 eristavata funktsiooniga hoonega Nunne tänav on toiminud ja toimib ka hetkel (isegi pandeemia foonil) elava mitmekesise tänavana, kus trajektoor Raekoja plats - Balti jaam/Toompea toob palju jalakäijaid. Vanalinna kohta laia, mugavat sissesõiduteed ja parkimisala kasutavad paljud transpordivahendite juhid. Tänaval on endale koha leidnud kioskid, pagarikojad, kohvikud, restoranid, erinevad pudu- ja toidukauplused, kellassepp, hotell, mitu muuseumi, teater, administratiivasutused (Tallinna Kesklinna valitsus), pikk kultuuriteadete stend *(ill 11)*, väike pargiala Kitseaed ja haljasala Nunne - Suur-Kloostri nurgal, otsepääs Patkuli trepile ja Toomparki. Hoonete kõrgematel korrustel on bürood, elamispinnad. Munitsipaallasteaed vanalinnas puudub. Lähim kool -

[33] *Autori foto (2021)*

Gustav Adolfi Gümnaasium (1631.a) asub Tornimajast ca 240 m[34] kaugusel, lähim kirik - Pühavaimu (1300.a) ca 170 m[35] kaugusel - mõlemad püsinud oma kohas sajandeid.

11. Nunne tn Tallinnas. Foto: V. Ranniku 1962[36]

Päikesetõusul kostab Toompealt riigilipu heiskamise muusikaline signatuur Eesti hümni algusfraasidega ning päikeseloojangul riigilipu langetamisel Gustav Ernesaksa poolt Lydia Koidula sõnadele loodud laulu "*Mu isamaa on minu arm*" fragmendi signatuur (kui tuule suund on soodne). Niisamuti jõuavad kõrvalkvartalite pühakodade helid ja Nunne-Pikk-Rataskaevu ristmikul mängivate saksofonistide *(ill 12)*, akustiliste/elektrikitarristide *(ill 13)*, perkussionistide *(ill 14)*, muude õuemoosekantide, vokalistide, isehakanud diskorite muusikapalad tänavakasutajateni.

---

34 https://www.google.ee/maps/dir/Nunne+1,+10130+Tallinn/Gustav+Adolf+Grammar+School,+Suur-Kloostri,+Tallinn/@59.4387417,24.741464,17z/data=!3m1!4b1!4m14!4m13!1m5!1m1!1s0x469293626057d9a3:0x20bb7e8197409a2f!2m2!1d24.7426524!2d59.437773!1m5!1m1!1s0x46929363035c4371:0xfa960a80cf845533!2m2!1d24.7433147!2d59.4396138!3e2 (vaadatud 02.05.2021.a)

35 https://www.google.ee/maps/dir/Nunne+1,+10130+Tallinn/P%C3%BChavaimu+kirik,+Tallinn/@59.4379853,24.7430005,18z/data=!3m1!4b1!4m14!4m13!1m5!1m1!1s0x469293626057d9a3:0x20bb7e8197409a2f!2m2!1d24.7426524!2d59.437773!1m5!1m1!1s0x4692933a9154e955:0xc5ee8d33eb612e6!2m2!1d24.7455373!2d59.4380803!3e2 (vaadatud 02.05.2021.a)

36 https://register.muinas.ee/public.php?menuID=photolibrary&action=view&id=2725 (vaadatud 02.05.2021.a)

12. Keskpäevased elunautijad nädalavahetuse künnisel [kes võivad (aga ei pruugi) 12h jooksul saada öörahurikkujateks][37]

[37] *Autori foto (2021)*

13. Helikeeled ühendanud tänavamuusikud ristmikul[38]

[38] *Autori foto (2021)*

14. Ristmikul käib sageli musitseerimas Pilves Kerjus (koos oma vabalt ringi uudistavate koertega)[39]

Erinevad pillimehed nagu ka öised lõbusad linlased reguleerivad oma helitugevust ning tegevusi vabade hingedena sõltuvalt indiviidist (vaatamata teatud piiridele, mis linn interpreetidele, öörahule ja avalikule alkoholitarbimisele kehtestanud on).

Samad õigused võtavad endale ka ümberkaudsed linnud, aga nende häälitsuste ja loomingu osas on inimloomad väga leplikud, isegi soosivad. Kui ehk tuvide tegevus välja arvata, nende pesapunumissoovist *(ill 15)* ja kooseksisteerimisest vanalinna kinnistutel pole omanikud suutnud vaimustuda.

[39] https://www.facebook.com/PilvesKerjus/photos/a.1085846591434481/1085847538101053 (vaadatud 02.05.2021.a)

15. Tuvipesa alge Tornimaja hoovipoolsel fassaadil kangialuse kohal Hoovimaja vihmaveertoru taga[40]

Hulkuvaid kasse, koeri kaasajal vanalinnas naljalt ei kohta. Seevastu närilisi, iseäranis pirakaid rotte, pidi vanalinnas suurte kolooniatena elama. Millest nad elavad ning toituvad, oma sugu edasi kannavad, kui prügikastid on kõrged ja lukus, tänavad koristatud ja puhtad, põllusaadusi keldrites või vilja lae peal salvedes ei hoita, autor ei oska arvata. Ka parkides ei kasva ülearu palju söögiks kõlbavaid kultuure. Halvemal juhul laotatakse nende "sundüürnike" tarbeks maa-alustele korrustele "külakostiks" maskeeritud mürki, mis juhatab tarbijad aeglaselt, aga üsna kindlalt letaalse tagajärjeni *(ill 16)*.

[40] *Autori foto (2020)*

16. Hiljuti hinge heitnud rott tõenäoliselt põlvkondade üleselt perekonnale kuuluvas püsielupaigas, Pargimaja keskaegses keldris[41]

Putukate, mesilaste ja muude elusate väikevormide, floora-fauna liigirikkuse ja esinemistiheduse kohta Nunne 1 lähiumbruses autoril täpsemad andmed puuduvad. Kindlasti midagi maitsvat leidub, vastasel juhul poleks lindudel piirkonna vastu huvi.

Tänav sai oma nime - Nunna/Nunne - lähedalasunud Tallinna Püha Miikaeli kloostri järgi. Tsistertslaste nunnaklooster tegutses aastatel 1249–1629. Nõukogude perioodil 1950–1987 kandis tänav Vaksali tänava nime.[42] Tänav on läbi aegade olnud tiheda liiklusega *(ill 17)*. Liiklusvoo sujuvuse ja turvalisuse parandamiseks on tarvitusele võetud erinevaid meetmeid, kaasajal on kehtestatud õuealapiirangud, osaliselt ühesuunalisus, parkimis-, peatumis- ja sissesõidukeelualad, näiteks tänavaruumi laiendamiseks lammutati 1868.a lõplikult Nunnavärav *(ill 18)* koos eelväravatega (fragmendid linnaruumis on loetavad tänini), 1935.a. asendati Tornimaja naaberhoone täisnurk *(ill 19)* raudbetoonpostiga *(ill 20)* - võtted, mis tänapäeval tunduvad vägagi jõulised selmet sõidutrajektoorid ümber korraldada, piirkiirust vähendada, tänavad tsoneerida vms.

[41] *Autori foto (2021)*
[42] https://et.wikipedia.org/wiki/Nunne_t%C3%A4nav (vaadatud 02.05.2021.a)

17. Maasikmets, Heidi, Vaade Vaksali tänavale, Fotis EFA.311.d.2363[43]

[43] https://ajapaik.ee/?photo=208995&order1=time&order2=added&page=1&q=nunne (vaadatud 02.05.2021.a)

18. Dietz, Nunne värav, [1868; 1868] Eesti Ajaloomuuseum AM _ 8604:2 F 10923[44]

44 https://ajapaik.ee/map/photo/15110/?mapType=roadmap&lat=59.43876695157507&lng=24.741658487488547&zoom=20&photoModalOpen=1&limitToAlbum=0 (vaadatud 02.05.2021.a)

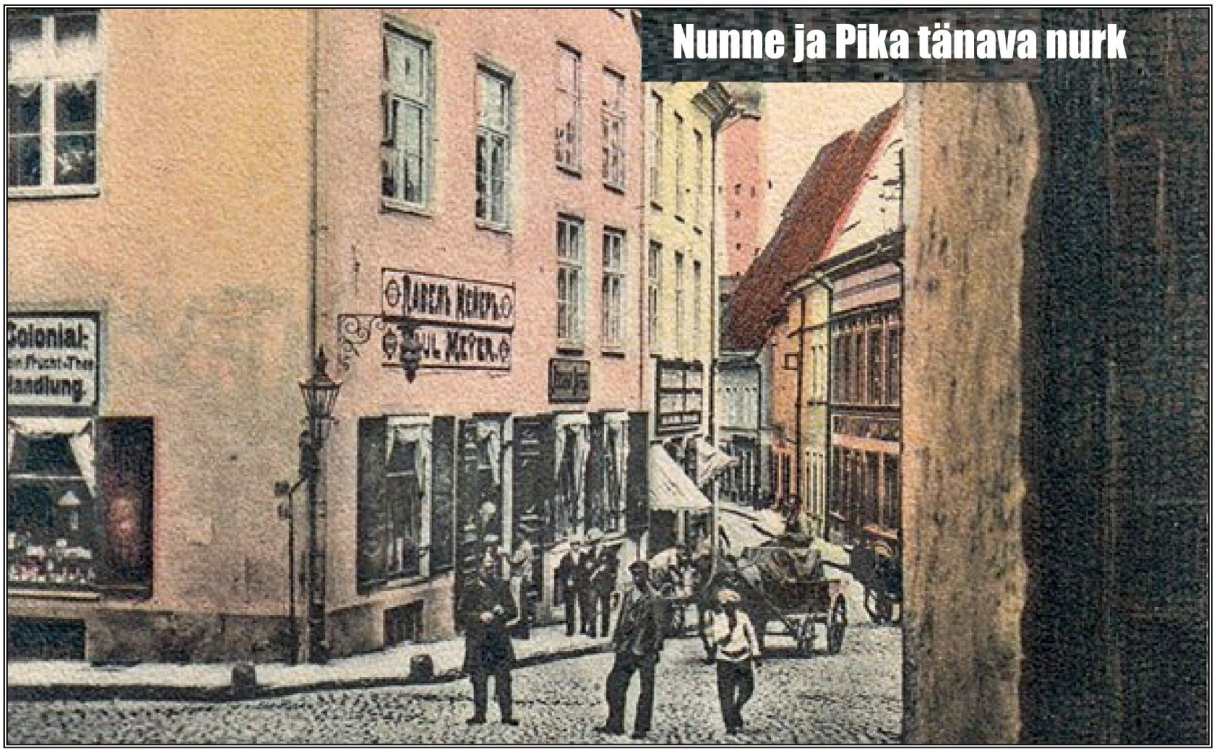

19. Margus Mändveer, *Facebook*[45]

[45] https://www.facebook.com/photo?fbid=1954444484663329&set=a.1319166494857801 (vaadatud 02.05.2021.a)

20. Jaan Künnap, Tallinna ratas 75 (01)1975, Wikimedia Commons 89535851[46]

Liiklusolud

Tänaseks ollakse arvamusel, et muistsed eestlased ei tõusnud kõrgendikku tippu mitte tänase Pika jala tee, vaid tänase Kaarli kiriku juurest algava Toompea tee suunalt.[47]

Pikk jalg oli algselt palju kitsam ja järsem. Jalgsi saadi üla- ja all-linna vahel liikuda Lühikest jalga mööda, Pikk jalg oli pigem sõiduteeks. Taani ja ordu ajal liiguti hobuse seljas ning Rootsi ajast alates üha enam ka kaarikute ja tõldadega. 18. sajandi lõpus tehti tee laiemaks ja tasandati jõudumööda, aga veel tsaariajalgi pidid kutsarid oma kõrgemaid kutseoskusi näitama ning karjuma värava poole laskudes kõva häälega: „*Ettevaatust*!", sest värav teeb üsna ohtliku käänaku *(ill 21)* ning väljumine viib kohe rahvarohkele ristmikule, mistõttu juhtus omajagu õnnetusi ja ka traagilisi liiklussurmasid.[48]

---

46 https://ajapaik.ee/map/photo/209289/?mapType=roadmap&lat=59.4378170563624&lng=24.74292314903907&zoom=20&photoModalOpen=1&limitToAlbum=0 (vaadatud 02.05.2021.a)

47 https://vaatavanalinna.ee/pika-jala-va%CC%88ravatorn/ (vaadatud 02.05.2021.a)

48 https://vaatavanalinna.ee/pika-jala-va%CC%88ravatorn/ (vaadatud 02.05.2021.a)

JOH. MITT.

21. Stackelberg, Tallinn, vaade läbi Pikkjala värava Nunne tänava ja Pika tänava nurgale, Tallinna Linnamuuseum TLM F 501[49]

Ka hilisem auto-ja bussiliiklus piirkonnas tõi kaasa kergemaid ja raskemaid avariisid, näiteks **07.03.1930.a Päevaleht** kirjutab: "*Kesklinnas leidub mitmeid kohti, kus jalakäijal tuleb soovitada olla äärmiselt ettevaatlik. Näiteks Nunne ja Pika uul. nurk. Siin möödub üks omnibus teise järele. Samuti tuleb Balti jaamast ühtpuhku kergesõidu autosid. Kui siin inimene end unustab pooleks minutikski, võib see osutuda talle saatuslikuks. Politseiprefektuur kavatseb teha linnavalitsusele ettepaneku, et Mündi uulitsa nurgalt kuni Rataskaevu uulitsani lubataks Pikal uul. sõidukeil liikuda vaid ühes suunas. Sellise suure liikumise juures ja kitsal uulitsal ei tohiks kuidagi kahtepidi liikumist olla. Prefektuurist öeldakse, et jalgratturite kohta maksavad samad sõidumäärused, mis autode kohta, aga jalgratturid ei hooli sageli määrustest, vaid kihutavad kesklinnast Nunne uulitsale otsekohe sõidukite voolule vastu. See on lihtsalt oma elu ja tervisega mängimine.*"[50], **13.11.1936.a Waba Maa** kurjustab ülesõidukohtade kaitsepuude aeglase toimimise, mittemehaniseerituse, sõiduplaanide segiajamise, sellest omakorda tulenevate ülemääraste kiirustamiste ning õnnetuste pärast: "*Veel sagedasem on selline pilt Kopli ülesõidukohal Nunne tänaval, kus rongide manööverdamine on õige sagedane. /.../ Kuid seal laskub raudtee-ülesõidul ette kaitsepuu ja röövib ära kalleid minuteid ja sellele lisaks sageli järgmisel ülesõidul raudteest veel teine. /.../ Veelgi huvitavam oleks aga näha statistikat, mis kõneleb neist majanduslikest kahjudest, mis tekivad siin ajakaotusest, hilinemistest, käigukasti liigsest tarvitamisest ja sellega ühenduses liigsest küttekulust. Ei tohi unustada ka neid liiklemistakistuse kahjusid, mis sünnib igal aastal valveta ülesõidukohtadel liiklemisõnnetuste näol. /.../ Nunne tänavale ja teistesse kohtadesse, ei saa viaduktid üldse tulla kõne alla, kuna ühenduses sellega tuleks likvideerida raudteetammi lähedusest terve rida maju ja ehitusi. /.../ Mehaaniliselt, elektrijõul ette lastavad on juba Nunne tänava kaitsepuud.*"[51], **21.05.1938.a Rahvaleht** hurjutab: "*Bussid ära kesklinnast! /.../ Kuigi nõutakse sõidutee jätmist sõidukeile, ei saa väita, et kõnniteed jäetaks alati jalakäijaile. Hiljuti juhtus Kloostri tänava nurgal, et buss pühkis kõnniteelt rataste alla seal jalutava kodaniku, kes viidi raskete vigastustega haiglasse. Kinga tänava nurgal pääsis kodanik samalaadsel juhul põrutusega. Neil tänavail liikuvad inimesed on alati hirmul busside eest, millede lai kere käänakuil võtab oma alla poole kõnniteest. Tehakse isegi võllanalja, et vähegi tüsedam kodanik ei mahu kõrvuti bussiga tänavale. /.../ Tahetakse*

49 https://ajapaik.ee/map/photo/153996/?mapType=roadmap&lat=59.437749200000006&lng=24.7428964&zoom=19&photoModalOpen=1&limitToAlbum=0&q=nunne (vaadatud 02.05.2021.a)

50 http://eag.vanatehnika.ee/ewartiklid_liiklus-tallinn.html (vaadatud 02.05.2021.a)

51 http://eag.vanatehnika.ee/ewartiklid_liiklus-tallinn.html (vaadatud 02.05.2021.a)

soovitada liiklemist Mere puiestee, Põhja puiestee, Toompuiestee kaudu. /.../ Ja maainimeste-laulupeolaste elu oleks vähem ohus. On ju võimatu neile sisendada liiklemismäärusi, mida pealinlane isegi ei suuda alati meeles pidada."[52], **29.02.1940.a Päewaleht** *(ill 22)* kirjeldab: "*Enam kui paarkümmend luumurretega inimest haiglasse. Raskeim liiklusõnnetus juhtus pisut pärast kella 11 päeval Nunne tänaval, Laia tän. kurvi läheduses. Maja nr. 4 kohal Ristiku-Veerenni linna liiniomnibus A-1685 libises kõnniteele ja sealt vastu NMKÜ kivist hoovimüüri, surudes seejuures vastu seina 23 a. vanuse neiu Ellen Abrami, kelle elukoht on Tallinnas, Linda t. õ—6. Raske sõiduk lömastas noore neiu parema käe õlani, käsi amputeeriti hiljem linna keskhaiglas. Samas jäi veel kättpidi omnibuse ja müüri vahele Vene-Balti as. nr. 43—l6 elutsev 39-aastane Mihhail Fedotov, kellel sai vigastada parem käsi ja purunesid parema käe randmeluud. Kolmandaks vigastadasaanuks oli keegi meesisik, kellel olid vaid vähemad kriimustused. Omnibuseõnnetusel Nunne tänaval vigastadasaanud toimetati Punase Risti sanitaarautol keskhaiglasse, kus selgus, et E. Abrami vigastus on üliraske, kuid mitte elukardetav. Vigastatu kaotas rohkesti verd. Vaatamata sellele polnud tarvis teostada transfusiooni. Ellen Abram töötas Pärnu mnt. 10 asetsevas "Päevalehe" raamatukaupluses arveametnikuna. Ta tuli hommikul tööle ja läks nagu tavaliselt kell 11 lõunale. Koduteel juhtuski raske õnnetus ja tõmbas kavatsusest kriipsu läbi. Nagu omnibusejuht Adolf Rippmann, kelle elukoht on Telliskivi tän. 22—9, seletas tuleb raske õnnetus panna ainuüksi libeda tee ja õnnetuspaigal olnud jääkamaka arvele. Omnibus sõitis umbes 10-km tunnikiirusega Ristiku tänavalt suunaga kesklinna. Jõudnud Nunne tänavale, NMKü hoovi piirava kivimüüri kohale, libises sõiduk ja sattus tänavašillutisel olevale jääkühmule, mis omakorda lisas libisemishoogu, nii et raske sõiduk peagu momentaalselt prantsatas vastu müüri. Kõik see sündis niivõrd kiiresti, et kõnniteel viibinud isikud ei suutnud enam eemale hüpata. Pealegi nad ei teadnud äimata aeglaselt edasiliikuvas omnibuses midagi halba. /.../ Nii ei pääsnud sõidukid Toompeale, vaid nad vajusid kõik allamäge tagasi. Kogu päeva jooksul tekkis linna rohkesti liiklemisummikuid. Suurimaks neist tuleb pidada kella 3 ajal päeval Vanaturu-kaelas olnud: liiklemisseisakut, kus seisid korraga 11 mitmesuguses suuruses punast ja sinist omnibust, pealeselle veel rohkesti veo- ja sõiduautosid.*"[53]

[52] http://eag.vanatehnika.ee/ewartiklid_liiklus-tallinn.html (vaadatud 02.05.2021.a)
[53] http://eag.vanatehnika.ee/ewartiklid_liiklus-tallinn.html (vaadatud 02.05.2021.a)

Surm luurab libedail tänavail

Omnibus lõmastas neiu parema käe õlani ja vigastas kaht teekäijat. Enam kui paarkümmend luumurretega inimest haiglasse. Omnibused ja autod liiklemisvõimetud

Raske liiklusõnnetus Nunne tänaval

Eilse päeva jooksul juhtus Tallinnas rohkesti raskeid liiklusõnnetusi, milliseid põhjustas hommikul vara piserdama hakanud vihm, mis kõrgemalt soojadest õhukihtidest külmale maapinnale langedes kattis kõik tänavad klaaslibeda kattega. Äärmiselt libedas jääkattes kõnniteed põhjustasid raskeid kukkumisi. Ligemale paarkümmend luumurrete ja selgroo-vigastustega inimest toimetati linna keskhaiglasse, kuhu neil tuleb jääda pikemaks ajaks parandama oma vigastusi.

Raskeim liiklusõnnetus juhtus pisut pärast kella 11 päeval Nunne tänaval, Laia tän. kurvi läheduses. Maja nr. 4 kohal Ristiku-Veerenni linna liiniomnibus A-1685 libises kõnniteele ja sealt vastu NMKÜ kivist hoovimüüri, surudes seejuures vastu seina 23 a. vanuse neiu Ellen Abrami, kelle elukoht on Tallinnas, Linda t. 5—6.

Raske sõiduk lõmastas noore neiu parema käe õlani, käsi amputeeriti hiljem linna keskhaiglas.

Samas jäi veel kättpidi omnibuse ja müüri vahele Vene-Balti as. nr. 43—16 elutsev 39-aastane Mihhail Fedotov, kellel sai vigastada parem käsi ja purunesid parema käe randmeluud. Kolmandaks vigastadasaanuks oli keegi meesisik, kellel olid vaid vähemad kriimustused.

Omnibuseõnnetusel Nunne tänaval vigastadasaanud toimetati Punase Risti sanitaarautol keskhaiglasse, kus selgus, et E. Abrami vigastus on üliraske, kuid mitte elukardetav. Vigastatu kaotas rohkesti verd. Vaatamata sellele polnud tarvis teostada transfusiooni.

22. Päewaleht, nr. 57, 29 veebruar 1940[54]

Võib üksnes ette kujutada kui keerulised liiklusolud *(ill 23)* vanas talvises Tallinnas valitsesid, mil ei olnud võimalik korraldada operatiivselt lume äravedu jms. Isegi kaasajal on lumine talv vanalinna elanikele nuhtluseks parkimiskorralduse piirangute[55] tõttu.

Nunne tänav 1937

[54] https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=paevalehtew19400229.2.10 (kuvatõmmis, vaadatud 02.05.2021.a)
[55] https://www.tallinn.ee/est/Vanalinna-liikluskorralduse-muudatus (vaadatud 02.05.2021.a)

23. Nunne 1 Kitseaia-poolne fassaad ning tänavapiirded[56]

B. Asukoht all-linna kindlustuste kõrval

All-linna kindlustused - linnamüür, tornid, väravaehitised, muldkindlustused, vallikraav, 13.-18.saj. on tunnistatud mälestiseks kui ajaloolise, läbi sajandite kujunenud linnakindlustuse tüüpiline näide *(ill 24)*.[57]

[56] https://www.facebook.com/photo?fbid=2142127639228345&set=a.1319166494857801 (vaadatud 02.05.2021.a)
[57] https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=3015 (vaadatud 02.05.2021.a)

24. Tallinna uusaegsed kindlustused lõplikul kujul. Rein Zobeli joonis 1993.[58]

Mälestise kirjeldus: All-linnas on tänaseni terviklikult säilinud 26 linnamüüri torni, osaliselt 2 torni - Saunatagune torn, Renteni torn.[59]

Tüpoloogialt jagunevad tornid:

1. **väravatornid**:

[58] https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=imagegallery&id=3015 (vaadatud 02.05.2021.a)
[59] https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=3015 (vaadatud 02.05.2021.a)

1.1. Pika jala väravatorn

1.2. Lühikese jala väravatorn

2. **eesvärava tornid:**

2.1. Paks Margareeta (2 torni)

2.2. Viru värava tornid (2 torni)

3. **sadultornid:**

3.1. Tallitorn

3.2. Saunatorn

3.3. Nunnadetagune torn

4. ülejäänud **linnamüüri tornid:**

4.1. Kiek in de Kök

4.2. Stoltingi torn

4.3. Neitsitorn

4.4. Hinke torn

4.5. Hattorpe-tagune torn

4.6. Wulfardi-tagune torn

4.7. Loewenschede torn

4.8. Grusbeke-tagune torn

4.9. Köismäe torn

4.10. Kuldjala torn

4.11. Nunnatorn

4.12. Plate torn

4.13. Eppingi torn

4.14. Bremeni torn

4.15. Hellemanni torn

4.16. Assauwe torn

4.17. Munkadetagune torn[60]

All-linnas on 326 kinnistut ühel või teisel moel puudutatud linna kaitserajatistest. All-linna kujunemisega pandi paika Pika jala värava asukoht. Esialgu värava kohal torni polnud, aga peagi ehitati puidust torn, kust vahid said liiklejatel paremini silma peal hoida. 15. sajandil valmis mööda Pika jala äärt kulgev kaitsemüür, mida kutsuti ka usaldamatuse müüriks. Nunne 1 kinnistu Toompea-poolses küljes olevat linnamüüri võib oma asukoha tõttu

[60] https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=3015 (vaadatud 02.05.2021.a)

ilmselt niisamuti nimetada, sest looduslik kõrguste vahe tänase Kohtuotsa platvormi ja platoo vahel on ca 12,5 m, tänavatasapinnaga lausa 20 m *(ill 5)*. Pika jala peavärava ette rajati väravatõke 1594.a. All-linlased panid värava kinni orduajal kell 21, Rootsi ajal kell 22, tsaariaja lõpus väravat enam ei suletud ning all-linn ja ülalinn ühendati tervikuks. Hiljem on värav suletud olnud üksnes 01.12.1924.a ööl, mil kommunistid üritasid vastse Eesti Vabariigi võimu haarata. Väravaava on korra kinni pandud ka 1991.a augustiputši ajal suure graniitkuubiga *(ill 25)*, mil see pidi ära hoidma idanaabri tankide võimaliku rünnaku Toompeale.

25. Kärner, Rein, Toompea kindlustamine, Eesti Ajaloomuuseum AM N 36485:5[61]

1995.a jõulude ajal puhkes üle tänava majas tulekahju *(ill 26)*, Pika jala väravatorn põles

[61] https://ajapaik.ee/?photo=54820&order1=time&order2=added&page=4&q=nunne (vaadatud 02.05.2021.a)

pealtpoolt tühjaks[62], Tornimaja kahjustusi ei saanud.

26. Langovits, Peeter, Vaade Toompealt põlengu läbi teinud hoonele Rataskaevu 2, Fotis EFA.564.P.0-185312[63]

Nunne 1 Toompea-poolses kindlustustevööndi platool asusid enne II Maailmasõda elamud *(ill 27)*, mis said sõjapurustusi ning lammutati seejärel.

[62] https://vaatavanalinna.ee/pika-jala-va%CC%88ravatorn/ (vaadatud 02.05.2021.a)
[63] https://ajapaik.ee/map/photo/151615/?mapType=roadmap&lat=59.43788672016372&lng=24.742016479901103&zoom=19&photoModalOpen=1&limitToAlbum=0 (vaadatud 02.05.2021.a)

27. Tallinn, Siuru torn, Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus UTKK PK 370/K3[64]

Kitseaia-poolses küljes asusid samuti hooned *(ill 28)*, kuid need lammutati juba ca 1911.a *(ill 29)*, erinevatel andmeil olid põhjuseks Toompea nõlva pinnasevee ja allikate poolt pikaajaliselt tekitatud veekahjustused hoonete tarinditele, hoonete üldine halb seisund ja amortisatsioon.

64 https://ajapaik.ee/map/?mapType=roadmap&lat=59.4778807&lng=24.9631062&zoom=15&photoModalOpen=1&limitToAlbum=0 (vaadatud 02.05.2021.)

28. Hooned tänasel Kitseaia kinnistul ca 1910.a[65]

[65] https://www.facebook.com/groups/wana.tallinn/permalink/2313360328957117 (vaadatud 02.05.2021.a)

29. Schneider, All-linn. Majade varemed Pika jala ja Nunnavärava vahel, [1912] DSpace 10941067 FA38[66]

[66] https://ajapaik.ee/?photo=95085&order1=time&order2=added&page=4&q=pikk+jalg (vaadatud 02.05.2021.a)

Teistel andmetel "vabastati" heas asukohas (avara vaatega Laiale tänavale) vanalinna kohta suhteliselt suur krunt, et ehitada sinna maineka arhitekti projekteeritav mitmekorruseline luksushotell (pilvelõhkuja vanalinna mastaabis, tänavatasapinnalt on Toompea hoone vundamendini ca 20 m) *(ill 30)*. **16.02.1912.a Tallinna Teataja** jagab uudist: "*Weel üks uus wõerastemaja. Nunne uulitsa ääres wastu Toompea kallakut hakkab kaubamaja omanik Gutkin mullu mahakistud maja asemele suurt wiiekordset wõerastemaja ehitama, mis uuema aja nõuete kohaselt kõiksugu hõlpsuse ja kompfordiga sisse seatakse. Muu seas tuleb uude wõerastemajasse ka suur kontserdisaal. Ehitus, mis arhitekt Saarineni plaani järele tehtakse, läheb umbes weerand miljoni rubla maksma. See oleks seega teine suurem wõerastemaja, mis Tallinnas lähemal ajal ehitada kawatsetakse.*"[67] Autorile ei ole teada, mis võisid olla täpsed plaanid või miks need soiku jäid ja miks hooned edasiminekugarantiita lammutati? Kas olid põhjuseks majanduslikud raskused või vanalinna sobimatud lahendused?

30. Tallinn, Nunne tänava vaade Laia tänava nurgalt, Tallinna Linnamuuseum TLM Fn 3672[68]

29.05.1926.a Kaja märgib tänava teise krundi kohta: "*Ei lubata maja ehitada Nunne*

67 https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=tallinnateataja19120216.2.28&srpos=3&e=------191-et-25--1-byDA%2CbyAU%2CbyTI-txt-txIN%7CtxTI%7CtxAU%7CtxTA-nunne%20gutkin----------&fbclid=IwAR0mxissd9pNKXFGmjJ7ELPgH9j7eMv23KP1swUnWlTMm3HmqEv8TUlJf_c (vaadatud 02.05.2021.a)

68 https://ajapaik.ee/?photo=60412&order1=time&order2=added&page=4&q=nunne (vaadatud 02.05.2021.a)

uulitsa ääre. J. Ploompuul on kawatsus Nunne uul. nr. 11 omal krundil püstitada neljakordset maja, kuid linnawalitsus ei annud selleks luba, kuna see wõiks tulewikus tõsiseks takistuseks saada rohelise wöö teostamisel Toompea weerul, millise kawa järgi ette nähtud praeguste wanade majade lammutamine tulewikus."[69] Autor ei ole eelnimetatud "Toompea rohelise wöö teostamise kava" jälile jõudnud, kust võiks ehk selguda, millised täpsemad kavatsused linnavalitsusel (eelduslikult tänase Nunne paljandi) ala ja Toompea-poolsete Nunne tänava hoonetega olid, kas ja mil määral need võisid puudutada ka Nunne 1 kinnistut.

Naaberkinnistul säilinud linnamüür *(ill 29)* lammutati (hävitati) koos hoonetega. Ala haljastati, kuid piirati aiaga ja seda ei avatud avalikkusele *(ill 31)*.

31. Akel, Karl, Administratiivhoone Laia ja Vaksali tn nurgal (Lai tn 1), [1920.aastad; 1920.aastad, 1564], Eesti Ajaloomuuseum AM _ 12854:45 F 5496:45[70]

27.06.1928.a Kaja teatab: "*Ühendus Toompeaga tõstetooli abil. Huwitaw kawatsus linnawalitsuse poolt heaks kiidetud. Keegi insener Britzke esitas linnawalitsusele kawa tõstemasina ehitamiseks ühenduse hõlbustamiseks Toompea ja altlinna wahel. Lift asuks Nunne uulitsa juures rohelisel platsil (Laia uul. wastas), ülewal pääseks Toompeale Kohtu uul. nr. 12 hoowi kaudu. Ehitus läheks maksma umbes 50.000 krooni. Sõidu hind oleks 5 senti*

69 https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=kaja19260529-1.2.42&srpos=42&e=-------et-25--26--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA-nunne+uul---------- (vaadatud 02.05.2021.a)

70 https://ajapaik.ee/?photo=18289&order1=time&order2=added&page=7&q=nunne (vaadatud 02.05.2021.a)

üles ja 3 s. alla sõidu eest. Linnawalitsus kiitis asja heaks."[71] Arhitekt Herbert Johanson projekteeris Nunne tänavalt Toompeale lifti *(ill 32, 33)*. Selle teostamiseni (õnneks?) ei jõutud.

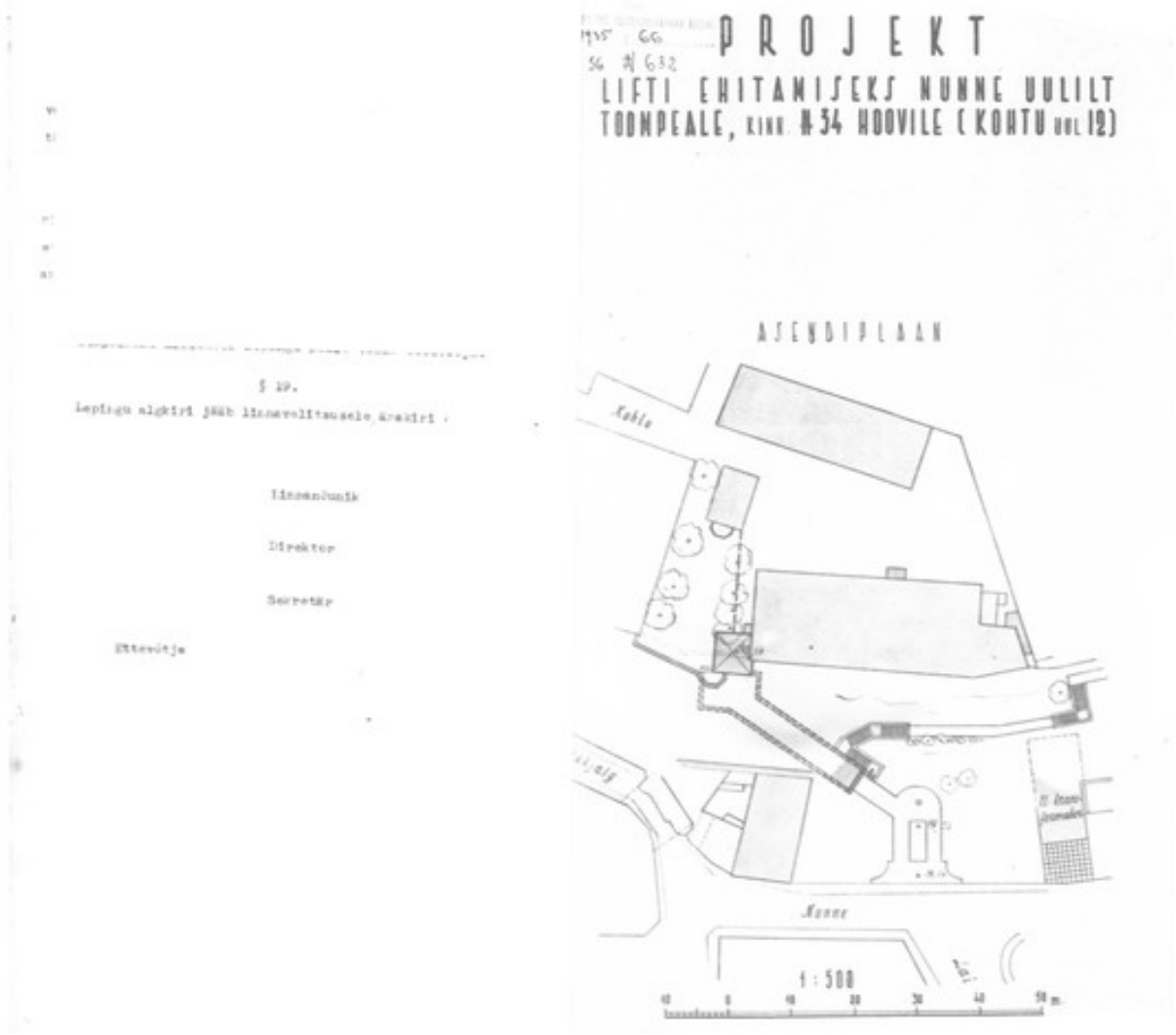

32. Projekt lifti ehitamiseks Nunne tänavalt Toompeale, asendiplaan. Arhitekt Herbert Johanson, Eesti Arhitektuurimuuseum EAM Fk 13396[72]

71 https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=kaja19280627-1.2.13&srpos=130&e=-------et-25--126--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA-nunne+uul---------- (vaadatud 02.05.2021.a)

72 https://ajapaik.ee/?photo=244940&order1=time&order2=added&page=1&q=nunne (vaadatud 02.05.2021.a)

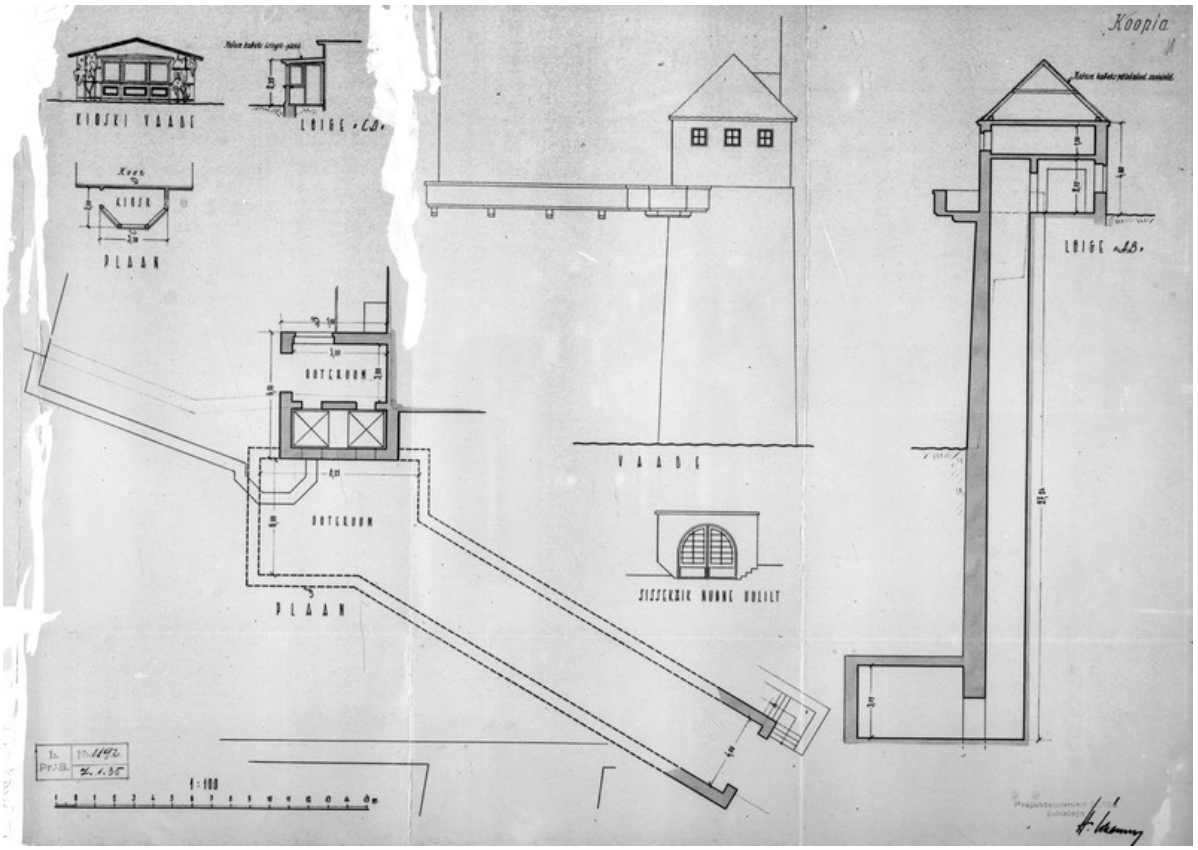

33. Projekt lifti ehitamiseks Nunne tänavalt Toompeale, vaade, lõige, plaan. Arhitekt Herbert Johanson, Eesti Arhitektuurimuuseum EAM Fk 13397[73]

Üks on kindel - 1930ndatel rajati samasse kohta haljasala, mis Jaan Koorti skulptuuri "Metskits" (1927[74]) *(ill 34)* järgi on tänaseni tuntud kui Kitseaed (ametlikult alates 1989.a).

[73] https://ajapaik.ee/?photo=244941&order1=time&order2=added&page=1&q=nunne (vaadatud 02.05.2021.a)

[74] https://www.muinsuskaitseamet.ee/sites/default/files/content-editors/trykised/uus_screen_muinsuskaitse_2019_web.pdf (vaadatud 02.05.2021.a)

34. Tallinn - pargivaade kitse skulptuuriga, Tallinna Linnamuuseum TLM Fn 476[75]

Asjaolu, kas praeguses pargikujunduses kasutatud kividest mõni pärineb lammutuseelsest või eelmise haljasala ajast (1980ndatel suleti ala taas avalikkusele) ei ole autorile teada. Arvestades, et park korrastati 2018.a[76], siis on selle infoni võimalik veel jõuda. Autori arvates on Kitseaed hea näide sellest, kuidas väärikat linnaruumi (muinsuskaitseala) funktsionaalselt ja kaasaegselt taaskasutada. Pargis loovad meeliköitva kompositsiooni erinevad koostisosad ja ajastud: kõrge paenõlv, müürid, tänavasiluetid, 1920-30ndate moodsa trendi (natuurilähedane loomafiguur haljasalal) sidumine Nora Tammoja 1952.a projektiga (tänavast tugimüüriga kõrgemale tõstetud kahelt poolt treppidest ligipääsetav pinkidega ala), mida toetab orgaaniline aastajati muutuv loodus lisatud kaskaadi ja läbimõeldud valguslahendusega *(ill 35)*.

[75] https://ajapaik.ee/?photo=5353&order1=time&order2=added&page=8&q=nunne (vaadatud 02.05.2021.a)
[76] https://www.tallinn.ee/est/Uudis-Kitseaed-sai-uue-ilme-2 (vaadatud 02.05.2021.a)

35. Nunne tänava äärne Kitseaed on väike hubane peatuspaik roheluses. Lisaväärtust annavad läbimõeldud taimestus ja valgustus. Foto Maris Tomba [77]

Kordnike ametipostide, äride, reklaamide, plagude, liiklusmärkide, majanumbri-, tänavanimesiltide, tänavavalgustuse, laternate, lipuvarraste, prügikastide, kivist teepiirete, käiguteede laiuste/kõrguste, metallist kõnniteepiirete/käsipuude, aknakatete, muutuvhaljastuse, istepinkide, teekatendite kuju/paigutuse, kanalisatsioonikaevude, ületänava naaberkinnistu nurgasildi/-kella *(ill 36)* jms jätkuv kohalolu/muutumine (ajalugu) ristmikul väärib lausa iseseisvat uurimist.

77 https://www.muinsuskaitseamet.ee/sites/default/files/content-editors/trykised/uus_screen_muinsuskaitse_2019_web.pdf (vaadatud 02.05.2021.a)

36. Teetlaus, Hans, Vaade Pika jala väravatornile Tallinna vanalinnas, [13.6.1999], Eesti Rahva Muuseum ERM Fk 2960:4943[78]

Nunne 1 Tornimaja ja Hoovimaja külgnevad kumbki ühe fassaadiga Pika jala värvatorniga. Ajalooliselt on olnud ühendusava ka Pika jala tornikäigust nii Tornimaja kui Hoovimaja II korrusele ning II korrusel ka Tornimaja ja Hoovimaja vahel. Pika jala väravatorn (kivist ca 1380.a, *Porta Longa Montis*) on üks Tallinna linnamüüri väravatornidest (6,2 m x 6,8 m, üldkõrgus 11 m). Tõenäoliselt lisati 1450.a. rekonstrueerimisega trepikäik.[79] Omavahel on kolm hoonet seotud lausa selliselt, et ainuke sissepääs Pika jala väravatorni asub Tornimaja kangialuse kõrval olevast tänavatasapinnalisest uksest/käigust *(ill 37)*.

78 https://ajapaik.ee/map/?mapType=roadmap&lat=59.43775465533598&lng=24.742901764418036&zoom=19&photoModalOpen=1&limitToAlbum=0&q=nunne (vaadatud 02.05.2021.a)

79 https://et.wikipedia.org/wiki/Pika_jala_v%C3%A4ravatorn (vaadatud 02.05.2021.a)

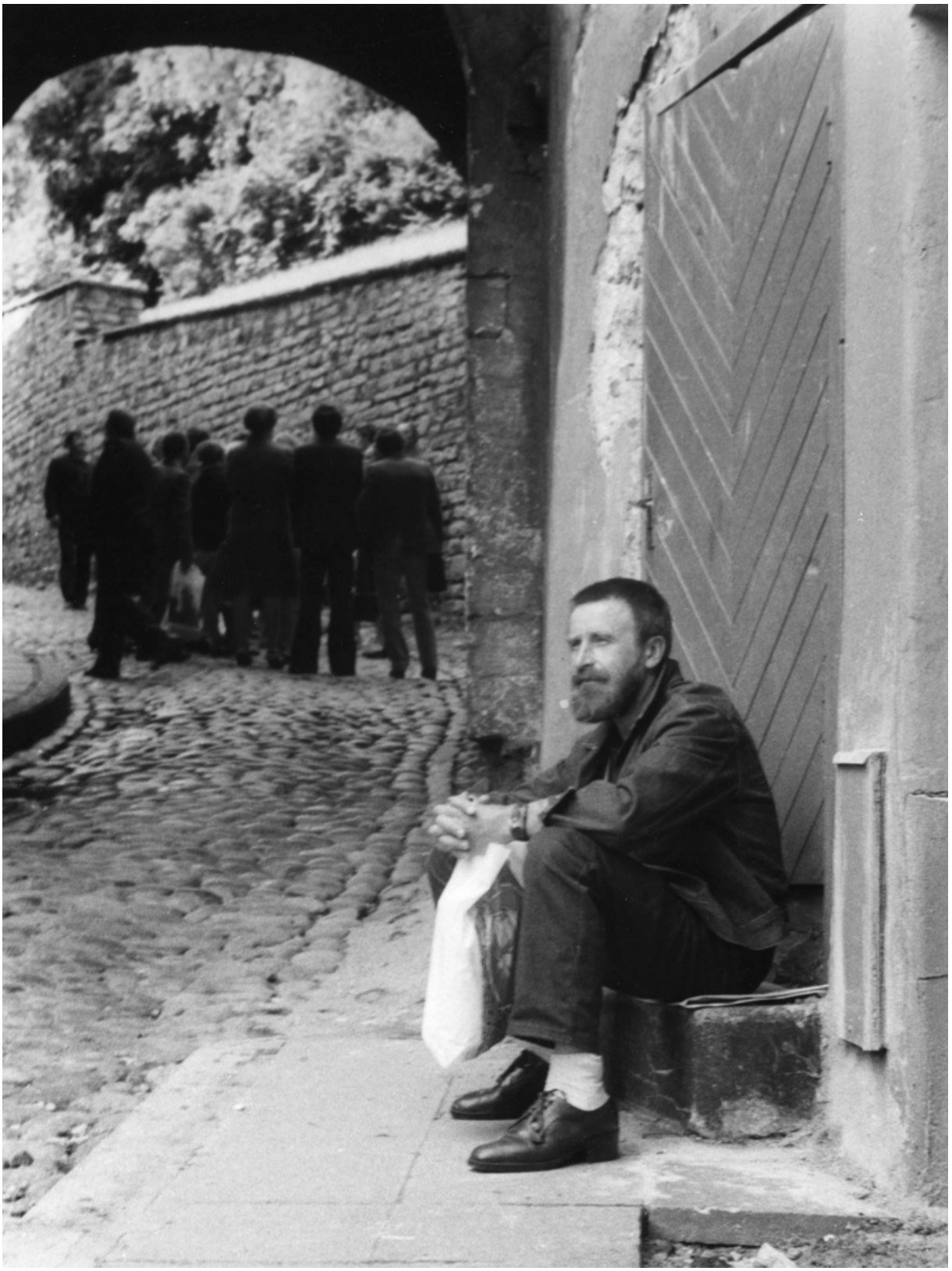

37. Karikaturist ja poliitik Heinz Valk, Eesti Kunstimuuseum EKM j 54869 FK 159[80]

80 https://ajapaik.ee/map/photo/280746/?mapType=roadmap&lat=59.43775192766811&lng=24.742896400000006&zoom=19&photoModalOpen=1&limitToAlbum=0&q=nunne (vaadatud 02.05.2021.a)

Põhja pool on Nunne 1 kinnistu naabriks tänane Kitseaed, kus asus linnamüüri järgmine kaitserajatis, tagasihoidlike gabariitidega (läbimõõt 6,8 m, üldkõrgus 16,5 m) Seegitaguse torn (ca 1450.a), mis lammutati 19. sajandil.[81] Torni kunagine asukoht on Kitseaias markeeritud. Kahe torni vahel paiknes linnamüür, mis on käesoleval ajal säilinud Hoovimaja ja Pargimaja Toompea-poolse tugimüürina *(ill 38)*, ühtlasi siseseinana mõlema hoone interjöörides.

38. Linnamüür Hoovimaja ja Pargimaja lääneseinas[82]

Kitseaia-poolses küljes on linnamüüri *(ill 39)* paksus ja kõrgus hästi vaadeldavad. Tornimaja jääb linnamüüri alast *(ill 4)* täies ulatuses välja.

[81] https://et.wikipedia.org/wiki/Seegitagune_torn (vaadatud 02.05.2021.a)
[82] *Autori foto (2021)*

39. Linnamüür Pargimaja seina osana[83]

C. Asukoht paljandi kõrval

[83] *Autori foto (2021)*

Keskkonnaministri määruse "Tallinna linna territooriumil asuvaid kaitstavaid looduse üksikobjekte ümbritseva kaitsevööndi ulatus"[84] § 4 lg 8 p 9 kohaselt on geoloogiliste objektide kaitsevööndi ulatus (Tallinna Linnavalitsuse 22. mai 1992. a määrusega nr 102) Kesklinna linnaosa territooriumil kaitse alla võetud **Nunne tänava paljandil** Toompea idaküljel Nunne tn ääres 50 m. Paljandi piiranguvöönd hõlmab enda alla kogu Nunne 1 kinnistu *(ill 40)*. Keskkonnaministri määruse "Kaitstavate looduse üksikobjektide kaitse-eeskirja"[85] § 5 p 3 kohaselt on üksikobjekti ümbritsevas piiranguvööndis keelatud uute maaparandussüsteemide rajamine, samas § 6 p 1 kohaselt on üksikobjekti valitseja igakordsel nõusolekul piiranguvööndis lubatud uute ehitiste, kaasa arvatud ajutiste ehitiste püstitamine; p 2 kohaselt teede ja liinirajatiste rajamine, p 5 kohaselt üksikobjekti seisundit või ilmet mõjutava töö tegemine.

40. Nunne 1 asukoht **looduskaitse-kaitstavad loodusobjektid-üksikobjekt; looduskaitse-vööndid-üksikobjekti piiranguvöönd; looduskaitse-projekteeritav kaitseobjekt** teemakihil Maa-ameti X-GIS-kaardirakenduses (suurendus 10 m, põhikaart)[86]

Nunne 1 kinnistu asukoht Nunne paljandi kõrval omab tähendust seoses asjaoluga, et paljandilt valgub kinnistule (linnamüüri kaudu) ülemääraselt pinnase- ja sadevett, mis ülemiselt alalt puuduva/puuduliku ärajuhtimise tõttu kahjustab otseselt Hoovimaja ning

[84] https://www.riigiteataja.ee/akt/13132756?leiaKehtiv (vaadatud 02.05.2021.a)
[85] https://www.riigiteataja.ee/akt/13132781?leiaKehtiv (vaadatud 02.05.2021.a)
[86] https://xgis.maaamet.ee/xgis2/page/app/looduskaitse (kuvatõmmis, vaadatud 02.05.2021.a)

Pargimaja tarindeid, interjööre, vundamente, keldreid, seega mõjutab pikemas perspektiivis ka Tornimaja säilimist. Kõrvalkinnistul on sama situatsioon lahendatud selliselt, et Toompealt imbunud vesi juhitakse kaskaadi kaudu linna kanalisatsioonikaevu *(ill 41)*.

41. Kitseaia-poolne Toompea idanõlv, Pargimaja põhjapoolne fassaad ja Nunne paljand [87]

D. Ülevaade objekti ehitusloost ja -etappidest

Nunne 1 kinnistu hooned *(ill 42)* (Pargimaja, Tornimaja, Hoovimaja) asuvad Tallinna vanalinna muinsuskaitsealal (registrinumber 2589/ jaotusobjekt 236) Toompea idanõlvaku all ajaloolise kvartali 47A lõunaosas piirnedes läänes linnamüüriga (Hoovimaja, Pargimaja), põhjas Kitseaiaga (Pargimaja), idas Nunne tänavaga, lõunas Pika jala väravatorniga (Tornimaja, Hoovimaja).

[87] *Autori foto (2021)*

42. Nunne 1 asukoht **kõrgusandmed** teemakihil Maa-ameti X-GIS-kaardirakenduses (suurendus 5 m, põhikaart)[88]

Siiani pole leitud arhiivimaterjale hoonete tekkeloo, rajajate ega algsete funktsioonide kohta[89], ka kinnistu nr 95 *(ill 44)* [19. sajandi II poolel tähistatud ka nr 76 (*ill 45*)] kujunemisloo kohta on andmed üsna lünklikud, vanimatest kinnisturaamatutest[90] on teada, et varem ei olnud kompleksi hooned omavahel ühendatud *(ill 43)* ja ala võidi käsitleda kahe kinnistuna, kummalgi kinnistul üks hoone - Pargimaja ja Hoovimaja. Asukoha tõttu linnaruumis võib oletada, et Pargimaja eelkäija võis kinnistul paikneda juba 14-15. sajandil, Hoovimaja eelkäija 16. sajandil, Tornimaja eelkäija 18. sajandil. Plaanide järgi võib arvata, et hooviala on alati olnud väga väike. Tornimaja konstruktsioonide ja ehitusajaloo kohta täpsemad andmed puuduvad.

[88] https://xgis.maaamet.ee/xgis2/page/app/maainfo (kuvatõmmis, vaadatud 02.05.2021.a)
[89] *Pantelejev, Aleksander (1995)" Tallinn, Nunne tn. 1. Arhitektuuri-ajaloolised eritingimused" Tallinn [Tallinna Linnaplaneerimise Ameti muinsuskaitse osakonna (edaspidi TLPA) arhiiv, N.1.346]*
[90] *Tiik, K. (1966) "Väljavõtted Tallinna vanimatest kinnisturaamatutest" Tallinn, MKA arhiiv, P-1011*

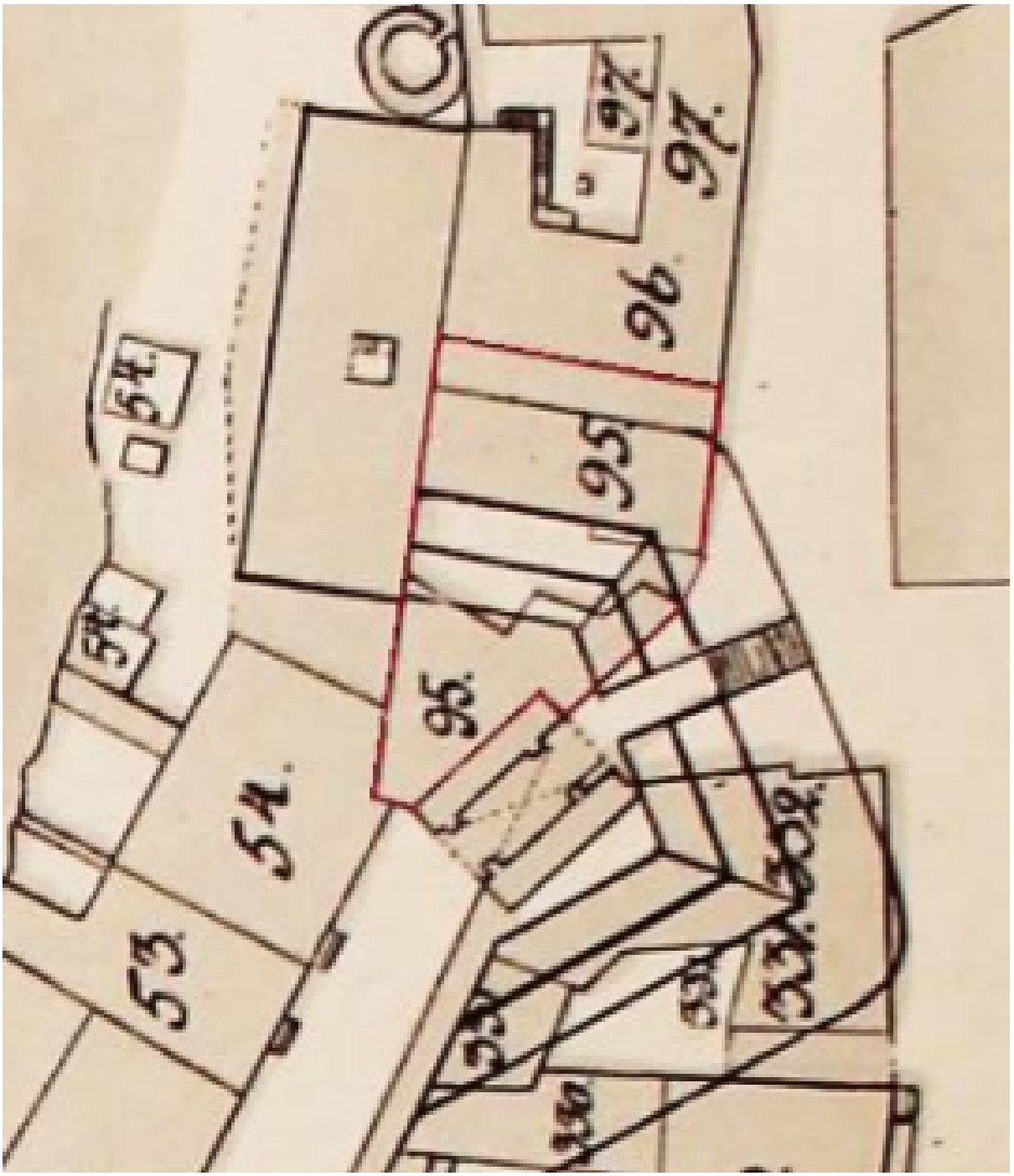

43. Kinnistu nr 95: Nunne 1 Tornimaja Hoovimajaga kokkuliidetult 1820.a Toompea plaanil[91]

[91] *Üprus, Helmi (1965) "Tallinn aastal 1825 ", Tallinn (leht 9)*

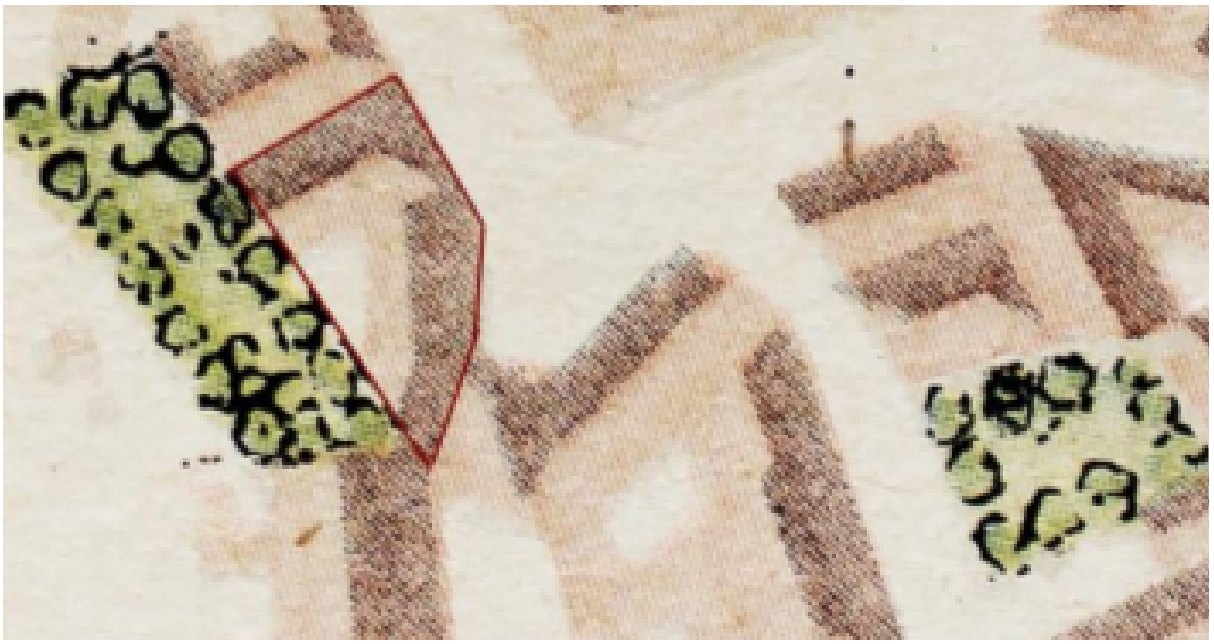

44. Kinnistu asukoht 1825.a vanalinna plaanil[92]

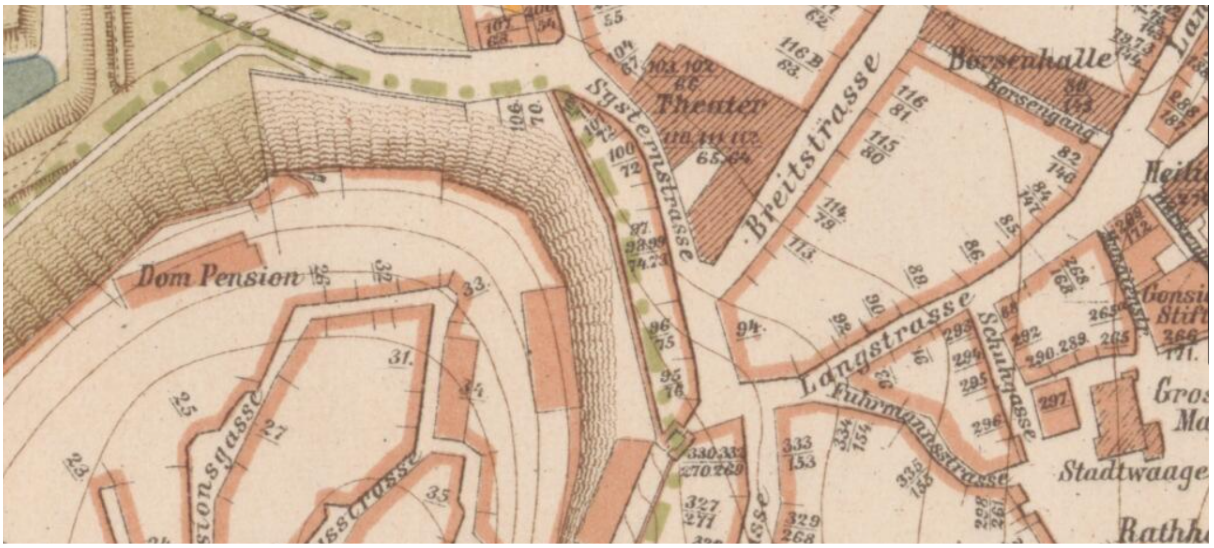

45. Kinnistu nr 95/76 paiknemine *Systernstrasse*'l (*systern* - rootsi keeles õde, Straße - saksa keeles tänav) 1885.a asendiplaanil[93]

Pika jala väravatorni lähedus muudab keeruliseks Hoovimaja dateerimise, sellest tulenevalt ka Tornimaja ehitusaja määratlemise. Nimelt üldjuhul keskajal Tallinnas hooneid vastu kaitserajatisi ei ehitatud, samas on ka Pargimaja Toompea-poolseks tugiseinaks

[92] *Üprus, Helmi (1965) "Tallinn aastal 1825 ", Tallinn (leht 11)*

[93] https://www.ra.ee/kaardid/index.php/et/map/view?id=21065&_xr=eNpdjUEOwiAQRe8yF5Cx1tLpypM0E0Ak%20EVBKuzG9u5Q2MXE18%252F%252F7yWNC%252BjgSA1O3PxOhJPD8Ok2Gk3rc9MJBGQ2FdARzcHl0N%20ZUZir4XzbXZIp4JVDKcjR7vKfqtu5SJlG3F4odz%252FIMtweKjNkdt025Agvdx8TA%252BOdiZbV0Wockwr%20OsX5Hk6Ow%253D%253D (kuvatõmmis, vaadatud 02.05.2021.a)

linnamüür (!). Arvestades väravatorni ja linnamüüri asukohta (vanalinna keskel), siis võidi üldreeglile peale linnamüüri valmimist ka leevendusi teha (ohu marginaalsuse tõttu), seda mõtet toetavad varajasele ehitusajale viitavad Hoovimaja keldrikorruse mitmed paeplaadistuskihid, hiigelsuur ja kõrge mantelkorsten, eri võlvsüsteemide lõikumine, sh Tornimaja kangialuse keldris.

Viimastiste omanike seas levinud suuline legend räägib sellest, et väravavahid-kaitsjad kasutasid Hoovimaja ülemisi korruseid oma eluruumideks, esimest korrust oma hobuste hoidmiseks. Kui sellest hüpoteesist lähtuda, siis võib leida põhjendusi Tornimaja eriilmelisele plaanilahendusele *(ill 46)*, näiteks hobuse seljas kiirelt tallini/Hoovimajani (või sealt ära) ratsutada on mugavam vaba kõrgusega sissepääsuga, st kangialuseta, kompleksis. Joonistel kujutatud kõrged ukseavad *(ill 47)* võivad samuti olla tingitud hobuste peakõrgusest ning ühtlasi võib see selgitada miks linna keskmes olevas asukohas hoone oli oma väljanägemiselt nii tagasihoidlik, kinnistu ruumiliselt ja äriliselt jätkuvalt alakasutatud ning miks raad seda enda omandis hoidis või miks lubati hoone(d) ehitada vastu kaitserajatisi? Nendes küsimustes võiksid selgust tuua Hoovimaja ehitusuuringud.

46. Pika jala väravatorn ja Tornimaja (1-korruselisena) skemaatiliselt 1825.a. joonisel[94]

[94] *Üprus, Helmi (1965) "Tallinn aastal 1825 ", Tallinn (leht 7)*

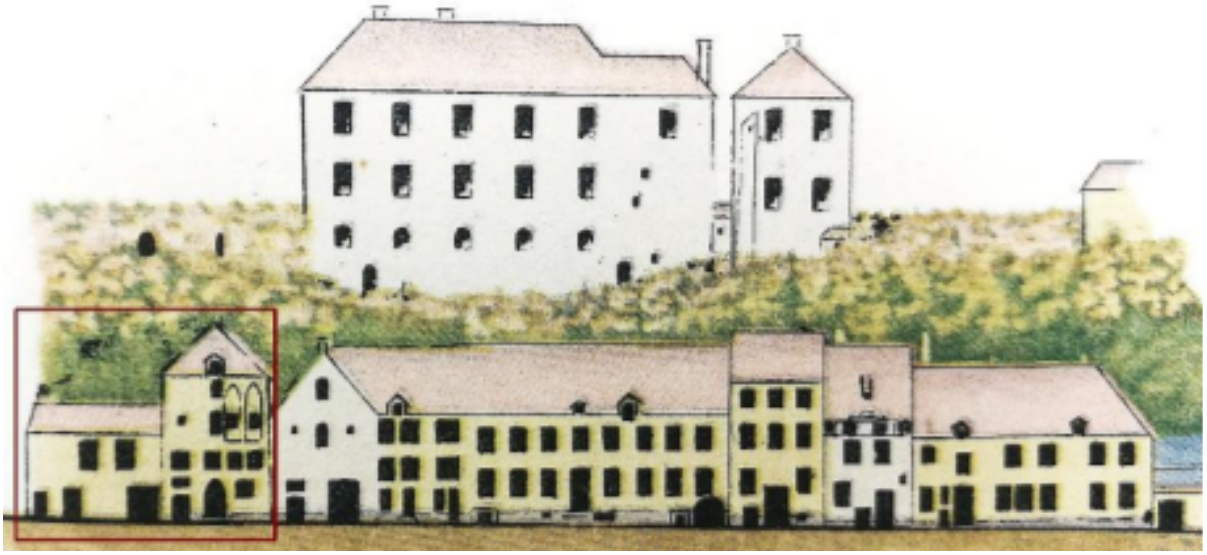

47. Tornimaja (2-korruselisena) ja Pargimaja 1825.a. joonisel.[95]

Pargimaja ümberehituseelsetel joonistel on kujutatud mitmeid ilmselgelt keskajast pärinevaid ehituselemente, samuti varauusajal (17-18. sajandil) toimunud ümberehituse käigus lisatud elemente, on teada aastatel 1825-1857 ja hiljem tehtud muudatused või on kohapealsel vaatlusel tuvastatud ehitusjäänuseid varasematest kihistustest. Päris üheselt ei ole dateeritud Pargimaja ja linnamüüri vahelise ala hoonestus. Tallinna Linnamuuseumis on see maketeeritud hoonestamata alana *(ill 48)*.

48. Vaated Nunne 1 hoonete esi- ja tagakülgedele Tallinna Linnamuuseumis asuval 1825.a jooniste põhjal valminud maketil[96]

Ligikaudu 19. sajandi keskel muudeti Pargimaja eksterjööri väga suures mahus, keskaegne fassaad sai hilisklassitsistliku ilme, samasse perioodi (enne 1857.a) võivad jääda

[95] *Üprus, Helmi (1965) "Tallinn aastal 1825 ", Tallinn (leht 8)*
[96] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 5)*

ka Tornimaja värava asukoha muutmine ning Tornimaja fassaaditööd. Suuremad dateeritud ehitustööd leidsid aset kompleksis, sh ilmselt ka Tornimajas, 19-20. sajandi vahetusel, mil põhiliselt uuendati interjööre.[97] Samas hiljutised siseviimistlusuuringud Pargimaja III korrusel lubavad uuendused dateerida senisest juba mitukümmend aastat varasemaks *(ill 49)*.

[97] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 9)*

49. Reproduktsioon joonistusest. Tallinn. Pika jala väravatorn. (AM _ 12854:71 F 5496:71); Eesti Ajaloomuuseum SA[98]

[98] https://www.muis.ee/museaalview/2047125 (vaadatud 02.05.2021.a)

Kõige olulisem muudatus Tornimaja varasemas ehitusajaloos toimub hetkel, mil muutub Tornimaja värava asukoht ja sellega seoses siseruumi vahetus, keldripinna kasutamine hakkab toimuma üksnes Hoovimaja kaudu. Autor ei ole leidnud andmeid, mis oli sellise muudatuse tõukeks, kas Pika jala ja Nunne tänava liiklusvoogude muutus (väravatorni juurest on ehk mugavam/rahulikum vankriga hoovi keerata, väravat avada või on Nunne poolt parem ostjaid meelitada)? Tallinn arvati kindluslinnade nimekirjast välja 1857.a. Kaitserajatisi hakati piirkonnas lammutama, krunte arendama, kuid Tornimaja seisis ikka oma kahe madala korrusega, marginaalse siseruumiga vanalinna keskpunktis. Kas polnud aeg veel küps suurematekс muudatusteks, ei jätkunud raha või polnud tarvidust kompleksi arendamiseks? Asukoht oli ju endiselt hea.

Tornimaja ümberehituse täpne aeg ei ole teada, kuid omamoodi kummastav on see, et veel 1933.a kompositsioonis on kunstnik kasutanud kahe korstnaga ja selleks ajaks juba ammu muutunud Tornimaja fassaadilahendust (mil värav oli põhjapoolses osas) üheskoos 20. sajandi alguses lisandunud tornipoolse osa aknaga *(ill 50),* muus osas on kujutatud hoone maht ja avade asetus väga sarnane Tornimaja 1825.a *(ill 47)* joonisel toodule, töö pealkirigi vastav. See võib omakorda viidata, et Tornimaja värava asukoht ei muutunud koos Pargimaja interjööride ümberehitusega. Tornimaja põhjaseina ja Pargimaja lõunaseina vaheline praegu suletud ava/nišš võib seal rolli saada Pargimaja ülemiste korruste teeninduskäigu funktsioonis, kui samas seinas läänepoolne ava jätta keldri teenindamiseks.

50. Naha, Johann, Pika Jala torn möödunud sajandi lõpul. Sarjast "Vana Tallinn originaalpuulõikeis I", [1933, 1933, 1933], Eesti Kunstimuuseum EKM j 41276 G 25412[99]

99 https://ajapaik.ee/map/photo/14598/?mapType=roadmap&lat=59.43780107019789&lng=24.743613783180425&zoom=21&photoModalOpen=1&limitToAlbum=0 (vaadatud 02.05.2021.a)

Täiesti vastusteta on Hoovimaja ja Pargimaja vahelisel alal vastu linnamüüri II ja III korruse kõrgusel nähtav räästajoone ehitusjäänuse *(ill 51)* ajalooline taust. Arvestades selle võimaliku lammutatud hooneosa kõrgust, siis arusaadavalt ei silma seda üheltki tänavalt tehtud maalilt/fotolt. Tegemist võib olla abihoonega, mis likvideeriti 19. sajandi keskel Tornimaja ja Pargimaja suuremate ümberehituste käigus? Pakun välja nimetatud perioodi, sest Pargimaja III korruse hoovipoolse kahe aknaga toa seinu katavad ümberehitusjärgsesse aega dateeritud maalingud[100], mis viitab asjaolule, et toad olid mõeldud eluruumina kasutamiseks, see omakorda annab märku, et aknaavad pidid olema mõistlikus (praeguses) suuruses, millest saab järeldada, et selleks hetkeks ei olnud linnamüüri räästajoonel enam katust (ega selle alust hoonet). Ehk on Pargimaja vastu linnamüüri olev viilkatus selle kadunud abihoone üks allesjäänud fragment?

[100] *Valge, Claudia (2020) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Siseviimistlusuuringute aruanne", Tallinn (kaart 19)*

51. Krohvitud linnamüür ja räästajoone ehitusjäänused II ja III korruse vahel[101]

Mingil põhjusel ei kajastu Maa-ameti kaardil *(ill 42)* Pargimaja viilkatuse alune hooneosa (ruumid on justkui linnamüüri sisse uuristatud), reaalsuses päris linnamüüri sees nad siiski ei ole, ruumid on tähistatud korruste plaanidel tegelikkusele vastavalt *(ill 83)*.

I korruse kahe akna kohal asuv raidkivist veeliist *(ill 52)* on dateeritud keskaega, üks akendest on kinnimüüritud (autorile ei ole teada, mis ajast alates), linnamüüripoolsest osast on sekundaarne sissepääs Pargimajja. Pargimaja lõunafassaadil Tornimaja katuse kõrgusel ja Tornimaja siseruumis on säilinud mõnekümne sentimeetri paksune müüriosa(?) *(ill 52)*. Pargimaja lõunaseina ehitusetappide väljaselgitamine[102] annab muuhulgas uusi võimalikke

[101] *Autori foto (2021)*
[102] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 25)*

sissevaateid hooviala varasemale kasutamisele.

52. Keskaegne veeliist Pargimaja I korruse akende kohal ning ebakorrapärase kujuga katustatud seinaosa Pargimaja trepikoja akna kohal Tornimaja-poolsel küljel[103]

Eelnevad viited lubavad spekuleerida, et algselt on Pargimaja ehitatud/kasutatud põhimahus, kuid mingil hetkel on Pargimaja lõunafassaadi vastu ehitatud viilkatusega (abi-)hoone ehk D-hoone, millest omakorda on loodud kitsuke ühenduskäik Pargimaja dornsesse. Nendes küsimustes võiksid selgust tuua Pargimaja I korruse uuringud.

Arvestada tuleb ka võimaliku maapinna muutusega, näiteks 1858.a kuni käesoleva ajani on tänavapinna tõus Pargimaja ees olnud ca 20–30 cm.

Oluline on Nunne 1 hoonete uuringuid vaadelda koostoimeliselt. Kui ühe hoone uuringutest selgub mingi uus detail/käsitlus, siis võib see otsest mõju avaldada ka kõrvalasuvate hoonete osade dateerimisele jms. Igakordselt tasub üle vaadata kõik varasemad järeldused kõigi hoonete osas, et ei esineks vastuolusid. Sellised võrdlused aitavad kujundada terviklikuma ja ilmselt täpsema pildi Nunne 1 kinnistu, sh Tornimaja ajaloost.

Võimalikud uute hüpoteeside lähtekohad

[103] *Autori foto (2021)*

Miks ei ole hoovipoolne eenduv seinaosa ehitatud laiemana ja pikemana?
Miks ei ole hoovipoolsesse katusesse tehtud vintskappi, kui eesmärk oli ruumi juurde võita?
Millal tehti hoovipoolne aknaava?
Miks on Tornimaja hoovifassaad laudiskattega, samas kui kõikide ülejäänud kompleksi hoonete fassaadid on kivist, krohvitud?
Millal tehti katuseuuk?
Miks vaid üks uuk?
Miks ainult tänavapoolsele küljele?
Kas hoovis võis olla veel üks hoone?
Kas hüpoteetiline D-hoone võis ulatuda Tornimajani?
Kas Hoovimaja maht on vahepealsetel aegadel olnud suurem ja ulanud peaaegu pooles osas Tornimajani ja Pargimajani (ehitusjäänusena kõrgem räästajoon linnamüüril) *(ill 51)*?
Mis hoone juurde võis kuuluda Tornimaja taga, justkui hooviala keskel olev korsten *(ill 49, 50)*?
Miks on hoovipoolne linnamüür suures mahus krohvitud ja ehitusjäänuste viidetega võimalikule endisele siseruumile *(ill 51)*?
Kas kunstnikud on kompositsiooni huvides teinud oma teostes liialdusi, jätnud midagi välja *(ill 9, 49, 50, 54, 55)*?

Palju küsimusi - ilma täiendavate uuringuteta vähe vastuseid...

- näiteks Pargimaja 19. sajandi keskpaiga ümberehitusprojekti fassaadijoonise krohvirustika(?), 1899.a silekrohv (?), 1995.a. (?) tsementkrohv annavad meile võibolla aimdust Tornimaja samaaegsete võimalike muudatuste kohta või
- näiteks Pargimaja laienemise aeg maapealsetel korrustel linnamüüri sisse pesuruumide, tualettide, väikeste abiruumikeste näol ei ole autorile täpselt teada, 1857.a ümberehitusprojektis *(ill 53a)* neid veel ei ole, küll aga on nad 1958.a mõõdistusjoonistel *(ill 83)*, suure tõenäosusega võidi sarnased mugavused Tornimajja projekteerida samal perioodil või

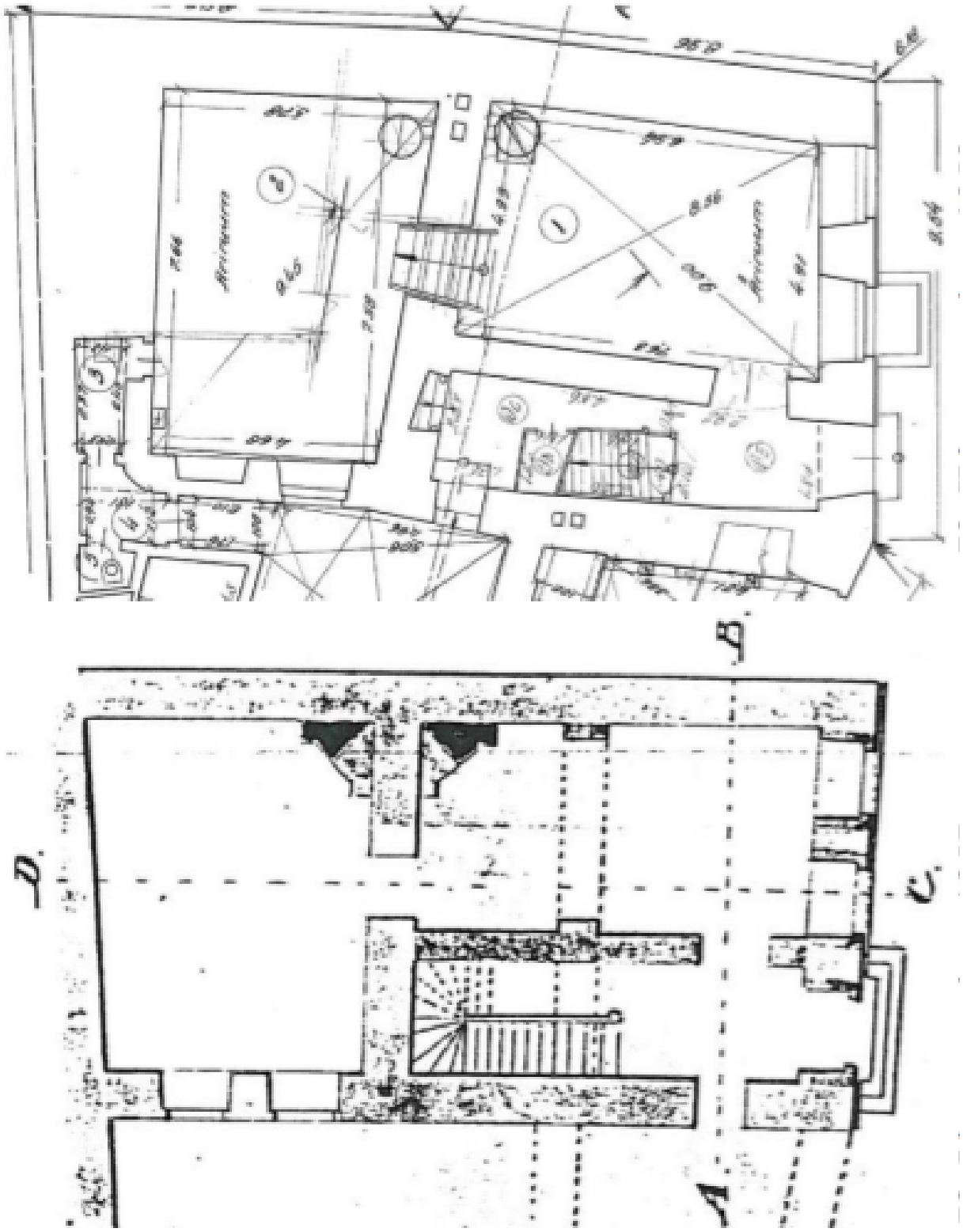

53a. Pargimaja I korruse 1857.a ümberehitusprojekti plaan[104] võrdluses 1958.a mõõdistusjoonisega[105]

- näiteks Pargimaja ülemiste korruste fassaadi Tornimaja-poolsed võimalikud

[104] *Inventeerimisjoonised, 1958. TLA R-413.5.4148*
[105] *Kinnistu nr 95; Pikk 1 / Nunne 1. TLA.1443.2.64. 1899-1930*

avad, mis võivad juhatada potentsiaalse müüritrepi (?) valgusavade leidmiseni Tornimaja põhjaseinas või

- näiteks tõenäoliselt keskaegse diele ja dornse kapitaalne vahesein ulatus Pargimaja III korruse trepikojas nähtavalt III korruse põrandani, mis võib osutada diele algsele kõrgusele[106] ning sellest tulenevalt ka D-hoone võimalikule kõrgusele või
- näiteks Pargimaja III korruse talalae konstrueerimisaega on keeruline dateerida, kirvega tahutud laetalad on arvatavasti sekundaarses kasutuses, pärinedes ilmselt varasemast madalamast laest[107], pole välistatud, et D-hoonest või
- näiteks arvatavasti 19. sajandi keskpaiga ümberehitusega on tõstetud Pargimaja katusekorruse ajaloolist toolvärki (seda lammutamata)[108], mistõttu on ruumikõrgusesse juurde saadud ca 50 cm ning see võib olla mõjutanud D-hoone saatust või
- näiteks Pargimaja lõunakülje korsten koos õhukestest pruunidest tellistest ehiskarniisidega peenema korstnapitsiga, mis on muuhulgas teenindanud II korrusel lõunaseina ääres paiknenud kahhelahju, kuid 1958.a plaanidelt nähtuvalt ka Tornimaja II korruse küttekollet (korsten on ilmselt ehitatud alles kahhelahju rajamisel) või
- näiteks enne 1825.a joonisel kujutatud mahtu on Pargimaja tänavafassaad olnud ca 40% kitsam, sest on võimalik, et keldri vaheseina näol on tegemist varasema hoone välisseinaga, mis on hiljem laiendamise käigus jäetud Pargimaja vaheseinaks. Pargimaja põhjaosas asunud kitsas hooneosa koos kahe petiknišiga viilul sobib oma laiuse poolest Pargimaja kõrval asunud sissesõidu tee peale ehitatud kõrvalkambriks, mis hiljem võidi hõlmata laiendatud Pargimaja sisse[109] või
- näiteks võib Pargimaja lõunaseina parempoolne täitemüüritis täita kunagist oletatavasti keldrisse viinud trepikäigu ukseava, mis omakorda põhineb oletusel, et ajalooliselt võidi hüpokaustahju küttepuud keldrisse tuua

[106] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 53)*
[107] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 53)*
[108] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 54)*
[109] *Kadakas, Villu (2020) "Nunne tn 1, Tallinn. Kolmekorruseline maja praeguse kinnistu põhjaosas, endine kinnistu nr 95-II", Tallinn (lk 2)*

sisehoovist selleks hästi sobinud diele ja dornse vaheseina all keldrikorrusel paikneva müüritrepi kaudu. Vuugiga samas piirkonnas ristub lõunaseinaga ka dielet ja dornset eraldav keskaegne kandev sisesein, seega peaks püstvuuki ja potentsiaalse ajaloolise ukseava olemasolu täiendavalt uurima[110] või

- näiteks Pargimaja keldrikorruse esialgse vaatluse alusel jääb mulje, et see kõver vahesein korruse keskel võib olla kogu kompleksi üks vanemaid müürilõike, pärinedes mingist varasemast ehitisest, mis hiliskeskajal integreeriti dielemajasse[111] või
- näiteks Pargimaja keldrikorruse põhjaseina lääneküljel paiknev poolovaali kujuline kaarjas paemüüritis võib viidata seal juba enne maja ehitamist asetsenud keskaegsele kaevule, mis on hiljem integreeritud maja keldrikompleksi[112] või
- näiteks on võimalik, et mõned Pargimaja kirdenurgas asuvad ebamäärase kujuga müürid ja osa põhjaseinast pärinevad veelgi varasemast keskaegsest hoonestusest[113] või
- näiteks Pargimaja keldrilae konstruktsioonis (käsikirjaliselt „*Vorsicht. H W. 826. Lübeck*.“ kasutatud kirjašrifti põhjal arvatavasti 19. sajandist pärineva) puidust kaubakasti *(ill 53b)* põhjal võib oletada, et konkreetne keldriruum on lisatud ilmselt alles 19. sajandi keskpaiga ümberehituse käigus[114] või

[110] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 26)*
[111] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 30)*
[112] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 31)*
[113] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 31)*
[114] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 35)*

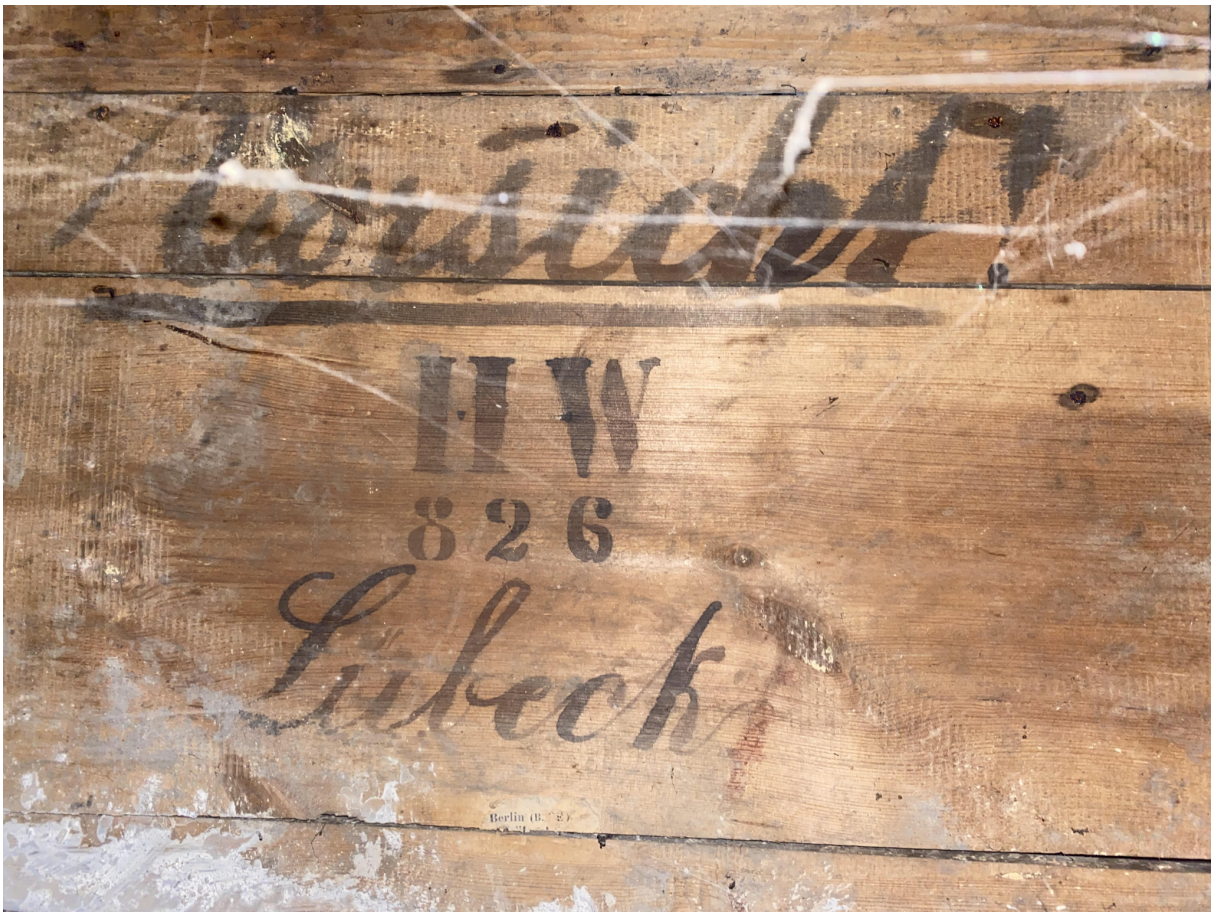

53b. Materjali taaskasutus Pargimaja keldrikorruse tarindis[115]

- näiteks Pargimaja keldrikorruse lääneseina (linnamüüri) sisse silindervõlvi toetamiseks raiutud soon[116] annab viite võimalikuks ruumi dateeringuks ja sealt omakorda võimalikke vihjeid D-hoonele, mis omakorda võib lisada mõjuandmeid Tornimaja dateeringule või
- näiteks Pargimaja keldrikorruse lõunaseina kitsas paralleelsete külgedega ava võiks olla keskaegne trepikäik hoovi, idapoolne, viltune ava on pigem algselt olnud vaid valgusava[117] või
- näiteks Pargimaja II korruse läänepoolse korteri põhjaseina alaosas seina sees olevad lamedad kergenduskaared võivad kuuluda Kitseaia-eelsel ajal lammutatud hoone aknaavadele[118], mis omakorda võimaldaksid ehk täpsemalt dateerida Pargimaja ehitusetappe ja sellest johtuvalt kogu Nunne 1 kompleksi

[115] *Autori foto (2021)*
[116] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 36)*
[117] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 37)*
[118] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 44)*

või

- näiteks Pargimaja vitriinakende juures säilinud arvatavasti 19. sajandi lõpust pärinevad luukide metallmanused võivad viidata, et ka Tornimaja vitriinaknal või vastavalt enne 20. sajandi ümberehitust olevate akende luuke reguleerisid sarnased metallmanused[119] või
- näiteks Pargimaja II korruse puhul ei ole selge, kas see moodustas juba keskajal omaette madala elukorruse või ehitati see sellisena välja alles varasel uusajal[120], sellest omakorda sõltub Tornimaja ja Pargimaja võimalik ühendamisaeg, näiteks 1857.a joonisel *(ill 53c)* on näidatud täisnurksete seintega ühendus Tornimajaga (võib olla tingitud ka joonise skemaatilisusest), hilisematel plaanidel ei ole ava küljed joonestatud 90- kraadiste nurkadega või
- näiteks Pargimaja II korruse 1857.a ruumilahendus *(ill 53c)* on mõnevõrra ootamatu eelduslikult põhilise elukorrusena[121], esinduskorrusena kasutatava ruumi kohta, kus suur valgusküllane tänavapoolne kõrgete lagedega ala on jagatud kaheks ning küttekolle on viidud ruumi nurgast, lõõri lähedalt hoopis eemale või

[119] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 41)*
[120] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 43)*
[121] *(itaalia keeles piano nobile, prantsuse keeles bel étage, saksa keeles Die Beletage)* https://en.wikipedia.org/wiki/Piano_nobile (vaadatud 02.05.2021.a)

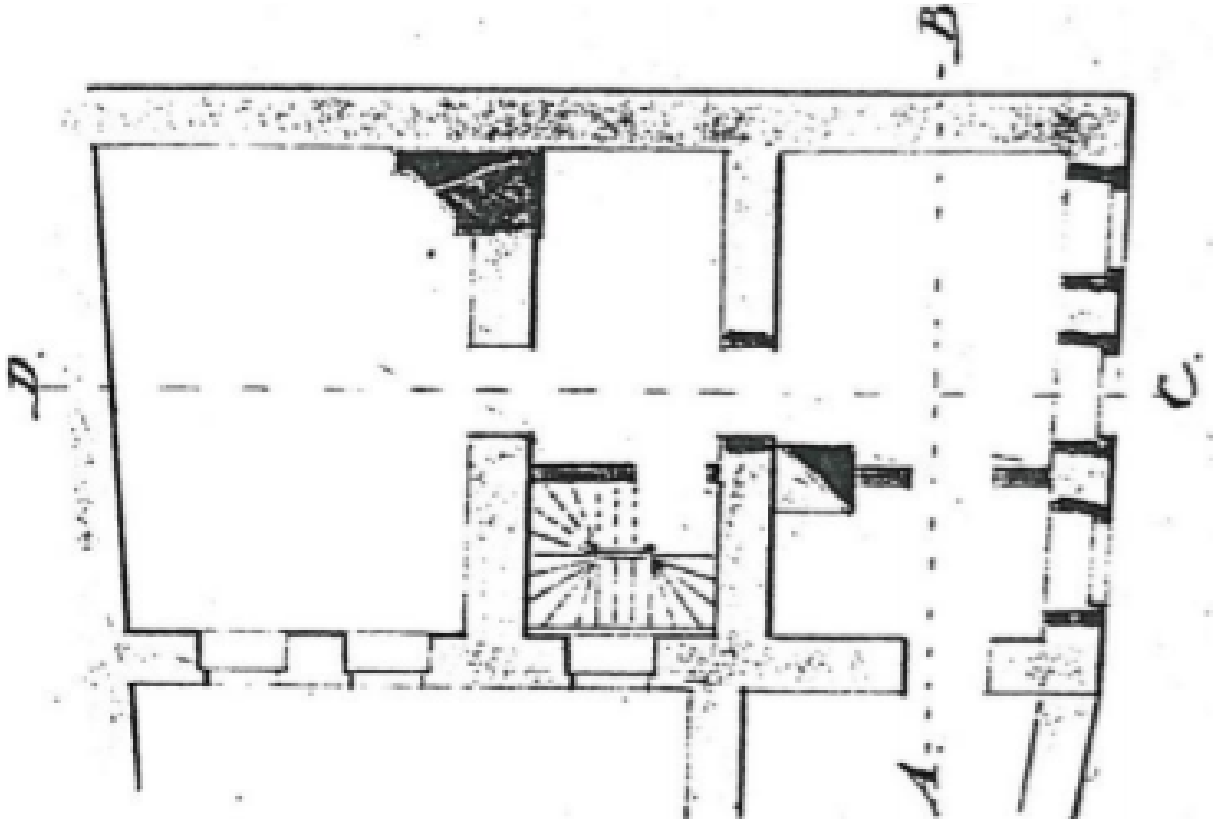

53c. Pargimaja II korruse plaan 1857.a ümberehitusprojektis[122]

- näiteks Pargimaja III korruse tänavapoolsetes ruumides, trepikojas on peegelvõlvlaed, mistõttu ei ole välistatud, et sama võtet on kasutatud ka Tornimaja laealuses või
- näiteks Pargimaja III korruse külgseinad on ilmselt keskajast ja võimalik, et külgseintes oli kitsaid tuulutusavasid (mis hoovipoolselt võisid liituda D-hoonega) või
- näiteks Nunne 1 linnamüüri lõigu puhul ei ole selge, kas ja kuivõrd on see säilinud oma keskaegses kõrguses. Linnamüüri kroonis keskajal kindlasti kivist rinnatisega kaitsekäik, kuid rinnatist ei ole kujutatud juba 1825.a Pargimaja vaate- ja lõikejoonistel.[123] Võib oletada, et õhuke rinnatis oli selleks ajaks hävinud. Selle müürilõigu ehitusliku kujunemise, võimalike ehitusetappide kohta ei ole midagi teada. Ei ole võimatu, et linnamüür oli siin algselt madalam ning saanud oma lõpliku kõrguse mitmes järgus. Linnamüüri siseküljel võiksid ehitusjärke märkida rõhtvuugid ja võib-olla ka kaitsekäigu

[122] *Kinnistu nr 95; Pikk 1 / Nunne 1. TLA.1443.2.64. 1899-1930*
[123] *Helmi Üprus, Tallinn aastal 1825. Tallinn, 1965. Tahvel I, lõige 2*

talade pesade read. Praegu paljanduvas mahus midagi sellist näha ei ole[124] kui välja arvata käesoleva lõputöö kirjutamise käigus autori poolt "avastatud" kaks samal kõrgusel paiknevat vähese suurusega talapesa linnamüüri ülemises tsoonis (vanemteadur dr Villu Kadakas sõnul tuleks esmalt täpsustada, kas müüri ülaosa külgpind on üldse keskaegne võibolla on parandatud) või

- näiteks Pargimaja katusekorruse tippu on ehitatud linnamüürile toetuv lavats, mille juures oleva viilu müüritis on ilmselt linnamüürist veidi hilisem. Müüride erinev paksus on näha ka eksterjööris.[125] See võib olla abiks kompleksi ehitusajaloo dateerimisel ja annab aimu, et mingil perioodil hakati lubama ehitada linnamüürist kõrgemaid hooneid või
- näiteks kui oletada, et Pargimaja oli kaupmehe elamu, aga kaubaluugi olemasolu/paiknemise osas ei ole selgust, siis tekib küsimus, kuidas oli kaupa üldse võimalik kõrgematele korrustele transportida, mis omakorda võib avada küsimuse Tornimaja, Hoovimaja ja võimalike abihoonete funktsioonide kohta või kaupmehe/omaniku tegutsemise profiili kohta,
- jne-jne,

iseäranis arvestades, et tegemist oli ühe kinnistu (?) ja ühe omanikuga (?).

Tornimaja osad

Tänavapoolne fassaad: 1820ndatel valminud Tallinna Inseneride Komando Tallinna vanalinna fassaadide joonistest on Tornimaja osas raske midagi järeldada, joonised on pigem skemaatilised, kuid hoone maht ei erine oluliselt hoone tänasest põhimahust. Pika jala väravatorni ja Tornimaja joonisel *(ill 46)* tundub Tornimaja kujutamine mahuliselt õiges proportsioonis, kuid ajastule mitteomased avakujud ja nende paiknemine jätavad õhku küsimusi korruselisuses, pigem tundub avade osas täpsem olevat Tornimaja ja Pargimaja joonis *(ill 47)*. Tornimaja avad Nunne tänava joonisel on muutunud sümmeetrilisemaks, avade tegelik arv, nende paiknemine fassaadil jäävad sel perioodil siiski teadmata *(ill 48)*. Mõlemal juhul on lihtne viilkatusega vorm praavitatud kahe karakterit omava hoone - Pika jala väravatorni ja hiliskeskaegne elamu, vahele. Ilmselt on lihtsa kuju tinginud väike krunt ja asukoht liiklustihedal ristmikul - sellest johtub kaarjas, liigendusteta, kaunistusteta

[124] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 55)*
[125] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 55)*

tänavafassaad. Ka ei ole võimalikuks/vajalikuks peetud kaubaluuke, vintskappe jms. Tõenäoline, et Tornimaja maksimumkõrguse on dikteerinud väravatorn (et säiliks kaitseeesmärgiliselt avar vaade tornist, st hoone ei oleks kõrgem kui linnamüür).

Kunstnike töödel *(ill 54, 55)* on erineval moel kujutatud Pika jala väravatorni viiva uksepealset - enamasti fassaadist veidi etteastuvana (nagu ta ka hetkel on), enamasti varikatuseta *(ill 54)*, mõnel juhul hoopis tagasiastega *(ill 55)*, kas võib olla põhjuseks kunstnike loominguline vabadus kujutada fassaadi oma meele järgi, ei oska autor aimata.

54. Koch, Ernö, Pika Jala väravatorn, Eesti Kunstimuuseum SA EKM j 51836 G 29456[126]

[126] https://ajapaik.ee/?photo=101841&order1=time&order2=added&page=1&q=pika+jala+v%C3%A4rava (vaadatud 02.05.2021.a)

55. Nyman, Roman, Pikk jalg, Eesti Kunstimuuseum EKM j 9380 M 3749[127]

Kõik viimistluskihtide järeldused baseeruvad välisviimistlusuuringute aruandel[128], mis koostati 2020.a seoses planeeritava võimaliku ümberehitusega Pargimaja III korrusel.

1835.a Johannes Hau maalil *(ill 9)* on Tornimaja kujutatud helekollasega, mis on usutav ajastutüüpiline värvilahendus. Näib, et ajalooliselt on Tornimajal kasutatudki helekollaseid toone.[129] II korruse kahe akna raamid paistavad maalil olevat heledaga kujutatud.

1892.a fotol *(ill 56)* mõjub Tornimaja fassaad akende valge krohviraamistuse ja valgeks lubjatud Pika jala väravatorni kõrval mitu tooni tumedamana, kuid väga tumedad uksed ja I korruse akna luugid paistavad heledamal fassaadil siiski väga kontrastsena. Sokli osas on I korruse akna all kasutatud paar tooni tumedamat värvi. II korruse aknalt on näha, et selle T-kujuline historistlik raamistus on heledat tooni, kuid ilmselt mitte päris valge.[130]

[127] https://ajapaik.ee/?photo=43280&order1=time&order2=added&page=8&q=pikk+jalg (vaadatud 02.05.2021.a)
[128] *Valge, Claudia (2020) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Välisviimistlusuuringute aruanne", Tallinn*
[129] *Valge, Claudia (2020) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Välisviimistlusuuringute aruanne", Tallinn (lk 31)*
[130] *Valge, Claudia (2020) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Välisviimistlusuuringute aruanne", Tallinn (lk 32)*

56. 1892, Pika jala värav. Vaade Pika tänava algusest. (AM N 5631:189); Eesti Ajaloomuuseum SA[131]

[131] https://www.muis.ee/museaalview/2078106 (vaadatud 02.05.2021.a)

Välisviimistlusuuringutega avastati Tornimajal kõige enam värvikihte soklil, kus kahe hilisema tsementkrohvikihi all oli säilinud seitsme ajaloolise viimistluskihiga lubikrohv *(ill 57)*.

57. tundmatu, Tallinn, Pika jala väravatorn, Tallinna Linnamuuseum TLM F 375[132]

[132] https://ajapaik.ee/?photo=149235&order1=time&order2=added&page=1&q=pika+jala+v%C3%A4rava (vaadatud 02.05.2021.a)

Varaseim säilinud kiht oli tume sinakashall (V498) lubivärv, mis võib pärineda 19. sajandi lõpust, sest 1898.a fotol *(ill 58)* on sokkel eristatud tumeduselt sarnase tooniga.

58. ca 1898–1914[133]

See on tõenäoline arvestades, et järgnev heleroosa (G404) värv võib korreleeruda ca 1900-1910ndatest pärit fotodel *(ill 59)* nähaoleva heleda viimistlusega. Ilmselt sama heleroosakas toon oli veidi kolletununa (H396) varaseima värvikihina säilinud ka I korruse krohvipiirdel. Soklitsoon on taas eristatud tumeda värviga, seega tõenäoliselt värviti see samas värvilaheduses sinakashalli (N498) tooniga üle.[134]

[133] https://www.osta.ee/nagu-uus-postkaart-enne-1918-reval-tallinn-pikk-jalg-126927315.html (vaadatud 02.05.2021.a)
[134] *Valge, Claudia (2020) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Välisviimistlusuuringute aruanne", Tallinn (lk 32)*

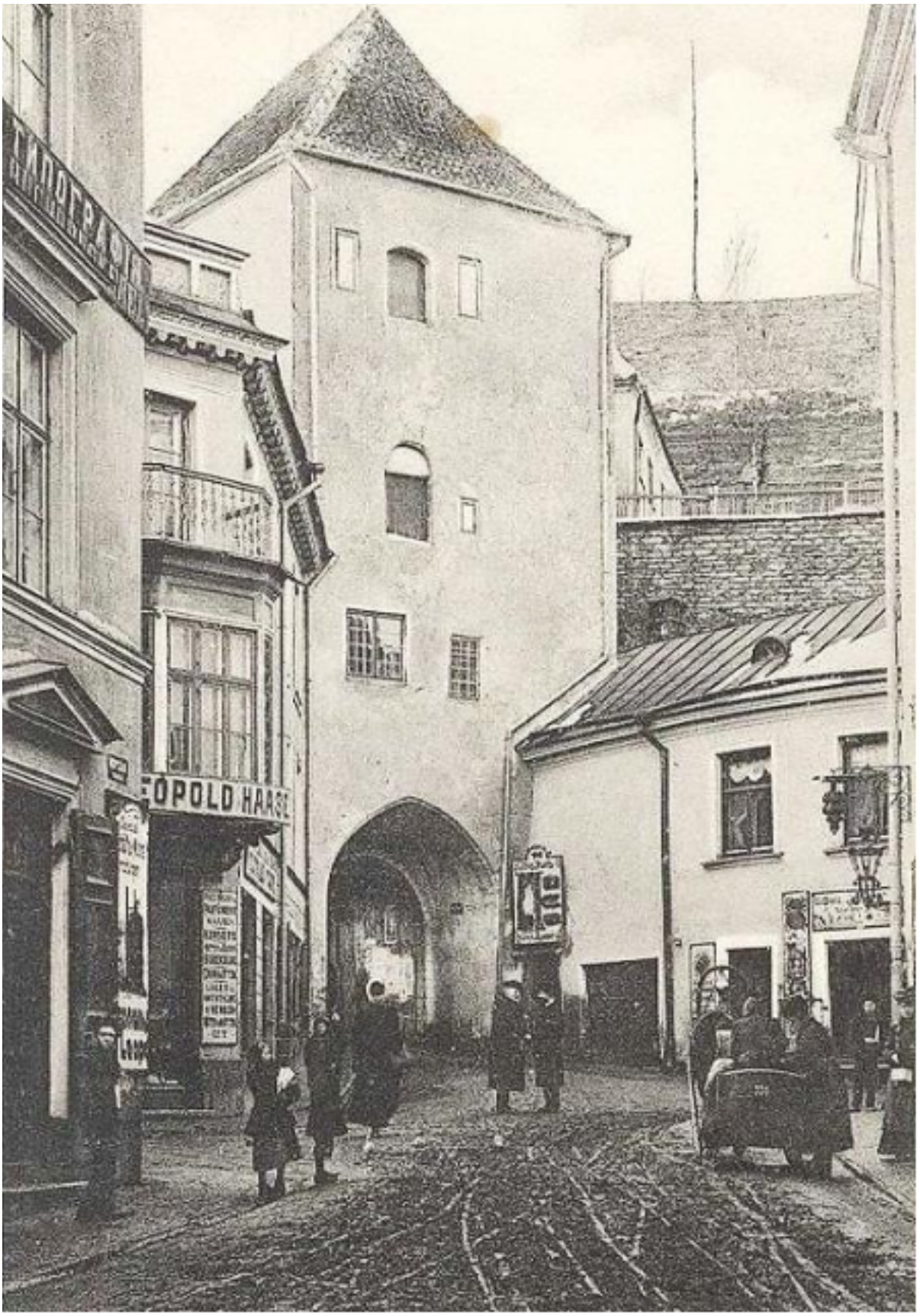
ÉOPOLD HAASE

59. 1910ndad[135]

Järgmine tumehall (V499) toon on nähtavasti eestiaegne, sest 1920-1930ndate fotodel on sokkel väga tume *(ill 60, 61, 62, 63)*. Krohvipiiretel võis samaaegselt olla kasutatud tumehallist veidi heledamat hallikasrohelist (L444) ja seejärel pruunikashalli (L487).

[135] *Valge, Claudia (2020) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Välisviimistlusuuringute aruanne", Tallinn (lk 17)*

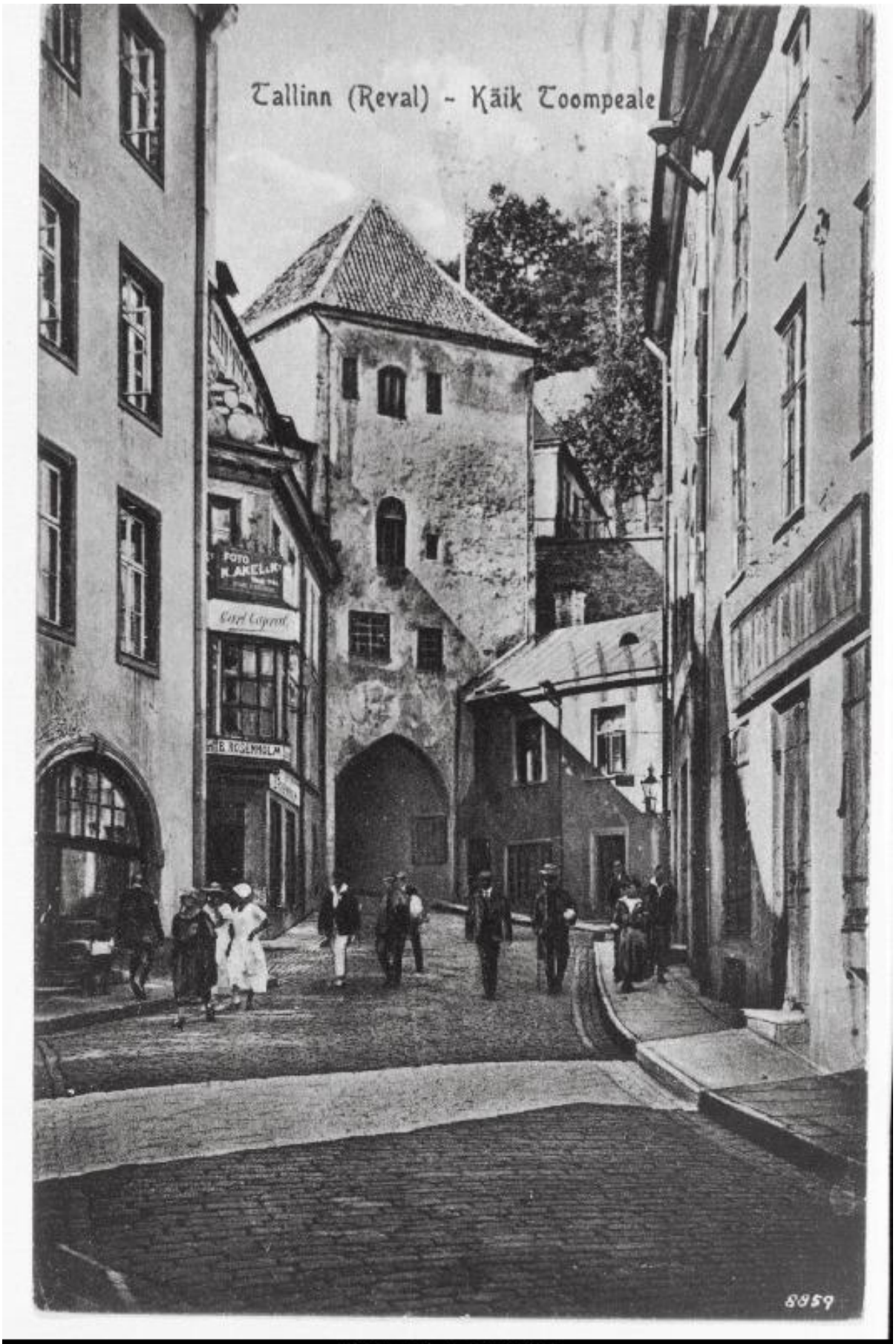

EFA.26.0.79267

60. Vaade Pikalt tänavalt Pika Jala tornile, 1920[136]

[136] https://www.ra.ee/fotis/index.php/et/photo/view?id=336551&_xr=5f2c71b6a0072 (vaadatud 02.05.2021.a)

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

61. O. Haidak, 1927.a[137]

[137] https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:58431/9014 (vaadatud 02.05.2021.a)

TLA.1465.1.4418

62. N. Nylander, 1936.a, Pika jala torn[138]

63. Kirchhoff, Richard, 1920'ndad (NB! ekslikult dateeritud 1920ndatesse, hoone nurga läbilõige ja

[138] https://www.ra.ee/fotis/index.php/et/photo/view?id=55267&_xr=5f301731d430d (vaadatud 02.05.2021.a)

tugisammas rajati 1935.a[139]), Pika jala väravatorn. (TLM F 10229:54); Tallinna Linnamuuseum[140]

Pärast tumehalli soklil avastatud rohekasbeež (J455) toon võib pärineda 1940-1950ndate viimistlusest, millega krohvipiiretel korreleerub arvatavasti sinakashall (M498) toon.

Välisviimistluse osas on siiski omajagu segadusttekitavaid andmeid. (Millise intervalliga värviti ning millal oli Tornimaja pigem heledam, millal pigem tumedam? Miks toonid pigem vaheldusid? Mis tingis sagedase värvimisvajaduse? Kas asukoha tõttu ristmikul oli määrdumine on kiirem?) Sondaažide tulemused ja fotode dateeringud annavad kohati vastuolulisi andmeid, näiteks kas fassaad võis aastatel 1916-1918 olla tume? Postkaart *(ill 64)* on saksakeelne. (Kas see võib olla Saksa okupatsiooni aegne kordustükk 1916-1918 üles võetud kaadritest? Samas milleks teha vanast fotost postkaart, kui vaatepilt on praktiliselt sama, siis pigem teha kaasaegne ülesvõte?)

1940ndate kohta ei ole õnnestunud leida fotomaterjali.

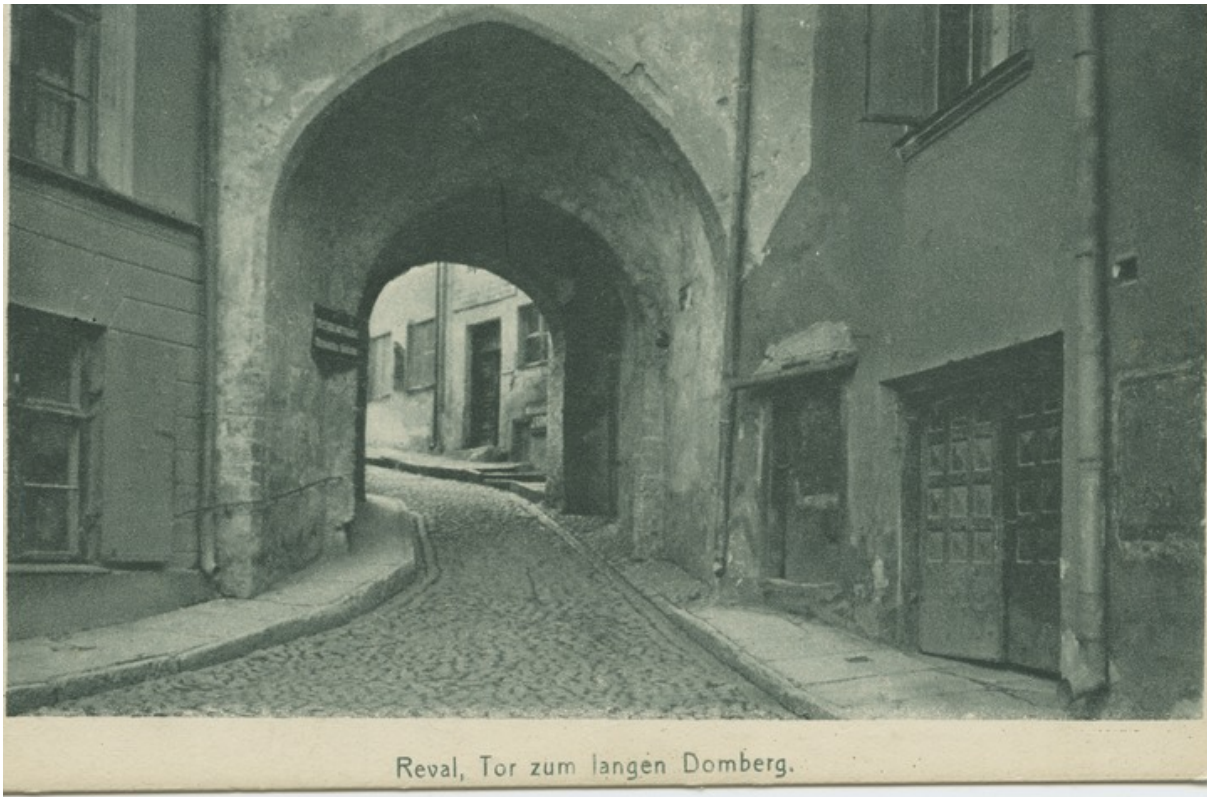

64. Eugen Wittorf (1880-1945)?, 1916-1918?, vaade Pika jala algusele Pika tänava poolt. Postkaart. Stimmungsbilder aus dem alten Reval. (TLM F 10075:7); Tallinna Linnamuuseum[141]

[139] *Valge, Claudia (2020) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Välisviimistlusuuringute aruanne", Tallinn (lk 20)*
[140] https://www.muis.ee/museaalview/1190388 (vaadatud 02.05.2021.a)
[141] https://www.muis.ee/museaalview/3013899 (vaadatud 02.05.2021.a)

Fotodel aitavad ajaloolist dateerimiseks vajalikku konteksti luua muuhulgas majad Pikas jalas, ristmiku raudbetoonpost, trepiaste väravatorni ukse eest, varikatus, akna olemasolu kangipealses, vähemal määral reklaamid, aknakatted jms. Lisaks võiks eeldada, et uue akna lisamisel fassaadi või avade vahetamisel/ümbertegemisel vaadatakse üle ka muud avatäited ja korrastatakse kõik samaaegselt.

Kõige ülevaatlikum võiks ilmselt olla vastavasisulise võrdleva tabeli koostamine, kuhu lisada kronoloogilises järjekorras fotodelt nähtavad andmed ja sondaažidest saadav info. Lõputöö raames ei jõudnud autor seda ajaliselt teha, aga perspektiivis võiks sellisest koondtabelist omanikele abi olla (veel parem oleks teha sarnane tabel ka Pargimaja kohta), et mõista, milline on olnud kompleks tervikuna ühel või teisel ajahetkel või uute fassaaditoonide valikul nii Tornimajale kui Pargimajale.

Järgnevad soklil leitud kaks tumedat kihti, tumepruun (M484) ja tumepunane (M473) on aga üsna kindlasti pärit 1950ndate lõpust ja 1960ndate algusest, mil sokkel ja fassaad olid ühtlaselt tumedaks värvitud *(ill 65, 66)*. Tumepruun toon korreleerub suure tõenäosusega ukse krohvipiirdel viienda kihina ja ukse palel kuuenda kihina avastatud peaaegu sama tooniga (M483). Ukse pale viimistluskihid kattusid 1.–6. kihini soklil avastatud kihtidega.

65. Alla, Armin, 1958, Tallinn, Pika jala värav. (TLM Fn 3504); Tallinna Linnamuuseum[142]

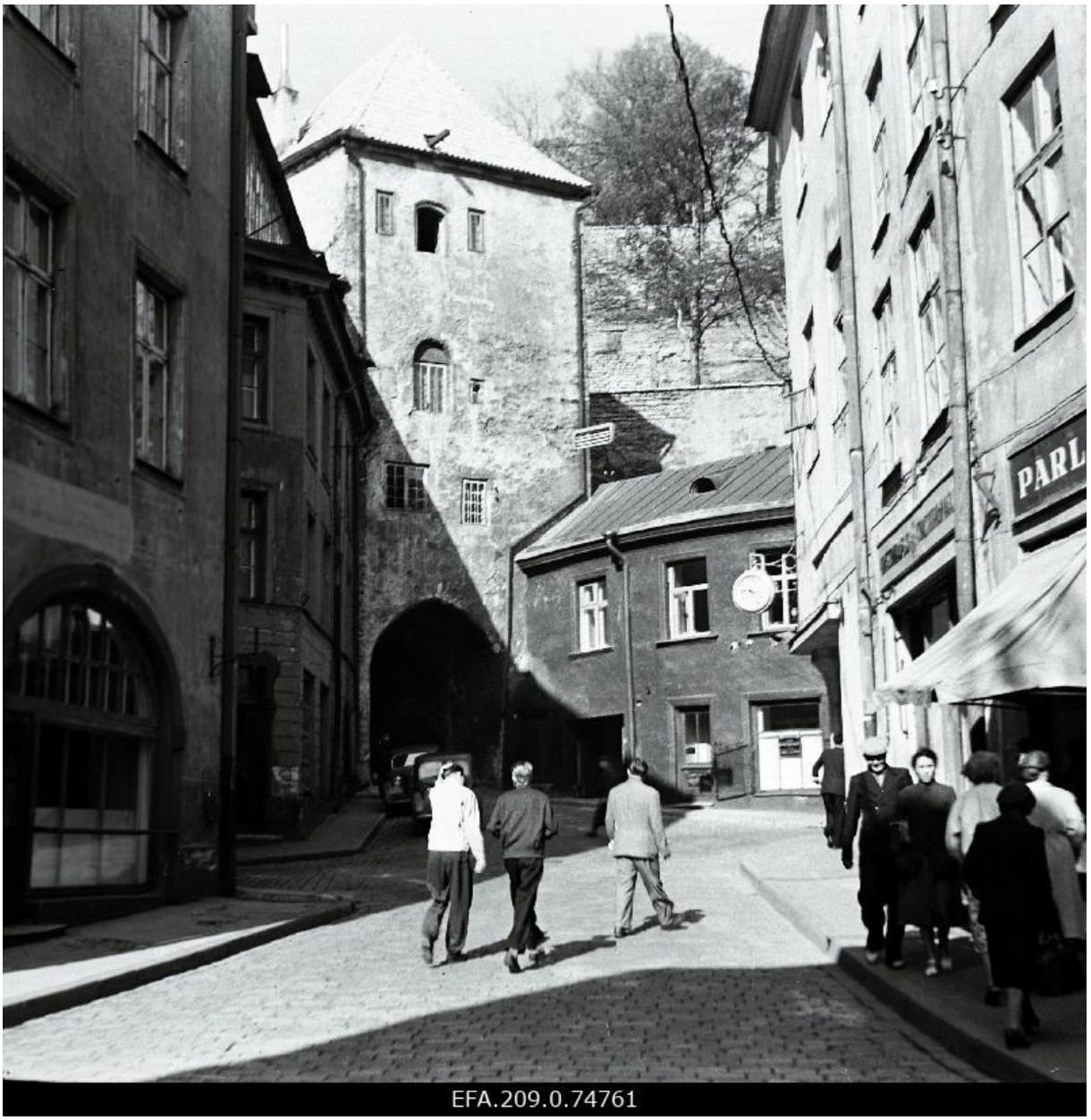

66. Oras, Karl, 1958-1959,Vaade Pikalt tänavalt Pika Jala väravale[143]

1961.a. fotolt nähtub juba heledam fassaad *(ill 67)*, kas tegemist võib olla foto ebatäpse dateeringuga?

[142] https://www.muis.ee/museaalview/2337334 (vaadatud 02.05.2021.a)
[143] https://www.ra.ee/fotis/index.php/et/photo/view?id=469888&_xr=5f2c72206ca91 (vaadatud 02.05.2021.a)

67. Oras, Karl, 1961, Vaade Pikalt tänavalt Pika jala väravatornile, Fotis EFA.209.P.1-3054[144]

[144] https://ajapaik.ee/?photo=153321&order1=time&order2=added&page=3&q=karl+oras+vaade (vaadatud 02.05.2021.a)

Seejärel krohviti sokkel ilmselt vahetult enne 1968.a õhukese tsementkrohvikihiga ning värviti sinepikollaseks (L393) *(ill 68)*.

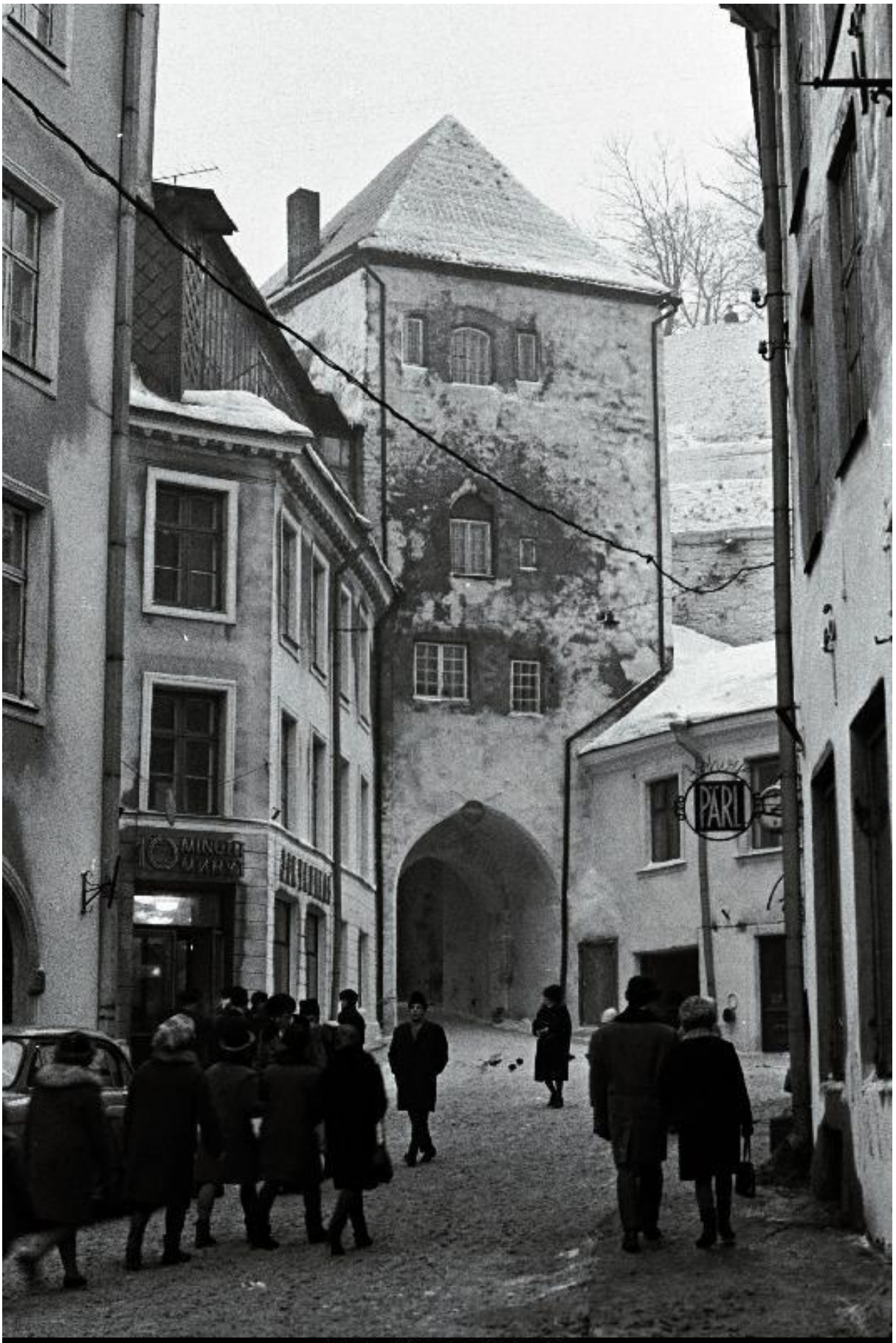

EFA.412.0.292053

68. Vahi, Valdur-Peeter, 21.01.1968, Vaateid Raekojale, Toompeale, Pikale jalale jne, siis kui müürid aurasid niiskust ja olid valged[145]

1960ndatest võivad pärineda ka hallikaspruun (S484) ja tume pruunikaspunane (L475) kiht krohvipiiretel *(ill 69)*.

[145] https://www.ra.ee/fotis/index.php/et/photo/view?id=568202&_xr=5f2c7e8049444 (vaadatud 02.05.2021.a)

PARI

69. Vanaveski, Hans, vaade Pika jala väravatornile, pärast .1965 - enne .1973, Tallinna Linnamuuseum TLM Fn 8083:17[146]

1972.a säilinud esimesel värvifotol *(ill 70)* on fassaadil näha järgmine soklil leitud helehall (L496) kiht, sealjuures krohvipiirded ja karniisid olid valged, hilisem foto *((ill 71) ei* anna Tornimaja osas ülearu palju uut infot.

[146] https://ajapaik.ee/?photo=81931&order1=time&order2=added&page=1&q=pika+jala+v%C3%A4rava (vaadatud 02.05.2021.a)

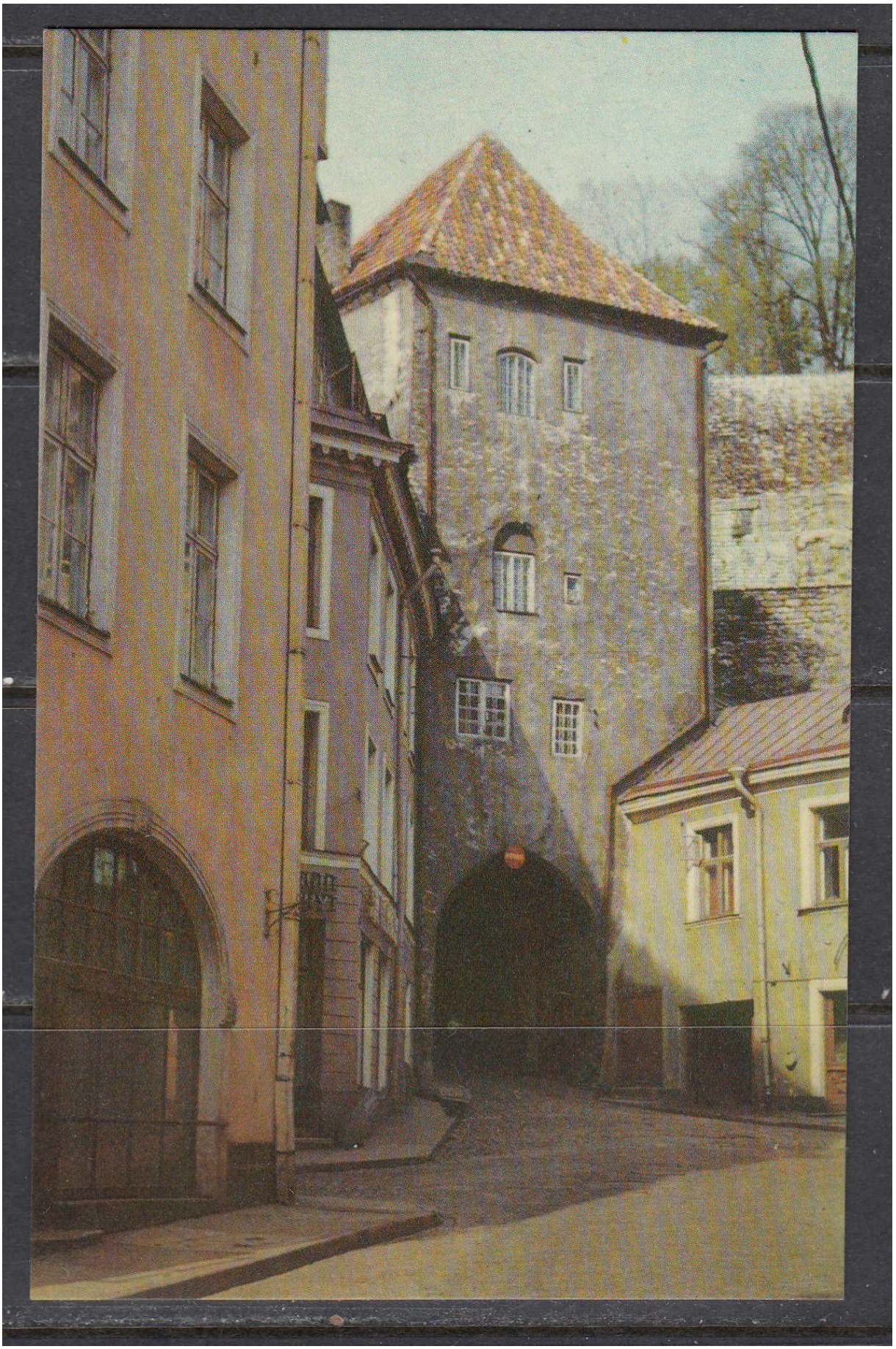

70. Postkaart 1972.a. Pika jala väravatorn. Kasutamata[147]

71. (1970. aastate lõpp? Foto: Viktor Salmre[148]) Foto (ERM Fk 2644:18737); Eesti Rahva Muuseum[149]

Pärast seda värviti 1980ndatel Tornimaja fassaad üle veidi rohekama kollase (K456) tooniga *(ill 72)*. Fotode järgi olid krohvipiirded ja karniisid samaaegselt taas valged, aknaraamid aga sinakashallid.

[147] https://www.osta.ee/en/postkaart-1972-a-pika-jala-varavatorn-kasutamata-156201105.html (vaadatud 02.05.2021.a)
[148] *Valge, Claudia (2020) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Välisviimistlusuuringute aruanne", Tallinn (lk 21)*
[149] https://www.muis.ee/museaalview/1522340 (vaadatud 02.05.2021.a)

72. (1980. aastad? Foto: Viktor Salmre[150]) foto (ERM Fk 2644:18728); Eesti Rahva Muuseum[151]

1990ndate alguses püsis fassaad veel erksavärvilisena *(ill 73)*.

[150] *Valge, Claudia (2020) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Välisviimistlusuuringute aruanne", Tallinn (lk 21)*
[151] https://www.muis.ee/museaalview/1522331 (vaadatud 02.05.2021.a)

PIKA JALA
BAAR

73. Mare Daniel-Plosila erakogust[152]

Vahetult pärast 1995.a krohviti tsementkrohviga üle Tornimaja fassaad ning värviti see heledaks beežikasroheliseks (H450). Sokliosa eristati maast 0–68,5 cm kõrgusel taas halli (N496) värviga *(ill 74)*.

[152] https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10225833304997693&set=p.10225833304997693&type=3 (vaadatud 02.05.2021.a)

74. Teetlaus, Hans, Pika jala ja Nunne tänava ristumiskoht Tallinnas, [9.7.2000], Eesti Rahva Muuseum

ERM Fk 2960:8546[153]

1835.a Johannes Hau maalil *(ill 9)* on uksed kujutatud tumepruuniga. Valgmike ja dekoratiivse kujundusega alaosaga poeuksel olid säilinud vaid taasiseseisvumisele järgnenud kihid *(ill 74)*, sest uks restaureeriti 1991.a, eemaldades selle käigus ajaloolised värvikihid. Sellegipoolest dokumenteeriti kolm säilinud värvilahendust. Esimeses kihis olid ukse raampuud ja keskosa simss helehallid (L497), dekoratiivne profiilliist tumeroosa (L414) ning dekoratiivsed kvaadrid ja kettad, piit, piirdeliistud, valgmiku raamid ning alaosa kolmnurkne tahveldis sinakashallid (N490). Järgnevas kihis olid ukse raampuud ja simss üle värvitud heledas rohekasbeežis (H455) toonis. Viimane, praegune värvilahendus koosneb roosast (J411) dekoratiivliistul ja helehallist (J499) ülejäänud detailidel.[154]

1899.a koostas arhitekt Konstantin Wilcken projekti Pargimaja I korruse kahe akna pikendamiseks allapoole, kohandamaks need seal paiknenud äriruumi vitriinakendeks, kaks aastat hiljem 1901.a oli järg Tornimaja käes mil aken tehti laiemaks ning loodi ukseava *(ill 75)*. Võimalik, et arhitekt Konstantin Wilcken projekteeris ka olemasoleva historistliku välisukse.[155] I korruse vitriinakna suuruse ja jaotuse täpne kujunemislugu ei ole kahjuks dateeritud. Fotode järgi võib aimata, et 1901.a planeeriti see tänavapinnast kõrgemana ning jaotusteta *(ill 75)*, hiljemalt 1970ndate keskpaigaks oli seda suurendatud tänavapinnale lähemale ja muudetud piitadega 4-jaotuseliseks *(ill 20, 75a)*, 2000ndate alguseks oli piidavärv muutunud *(ill 74)*.

[153] https://ajapaik.ee/?photo=65523&order1=time&order2=added&page=4&q=nunne (vaadatud 02.05.2021.a)
[154] *Valge, Claudia (2020) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Välisviimistlusuuringute aruanne", Tallinn (lk 33)*
[155] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 9)*

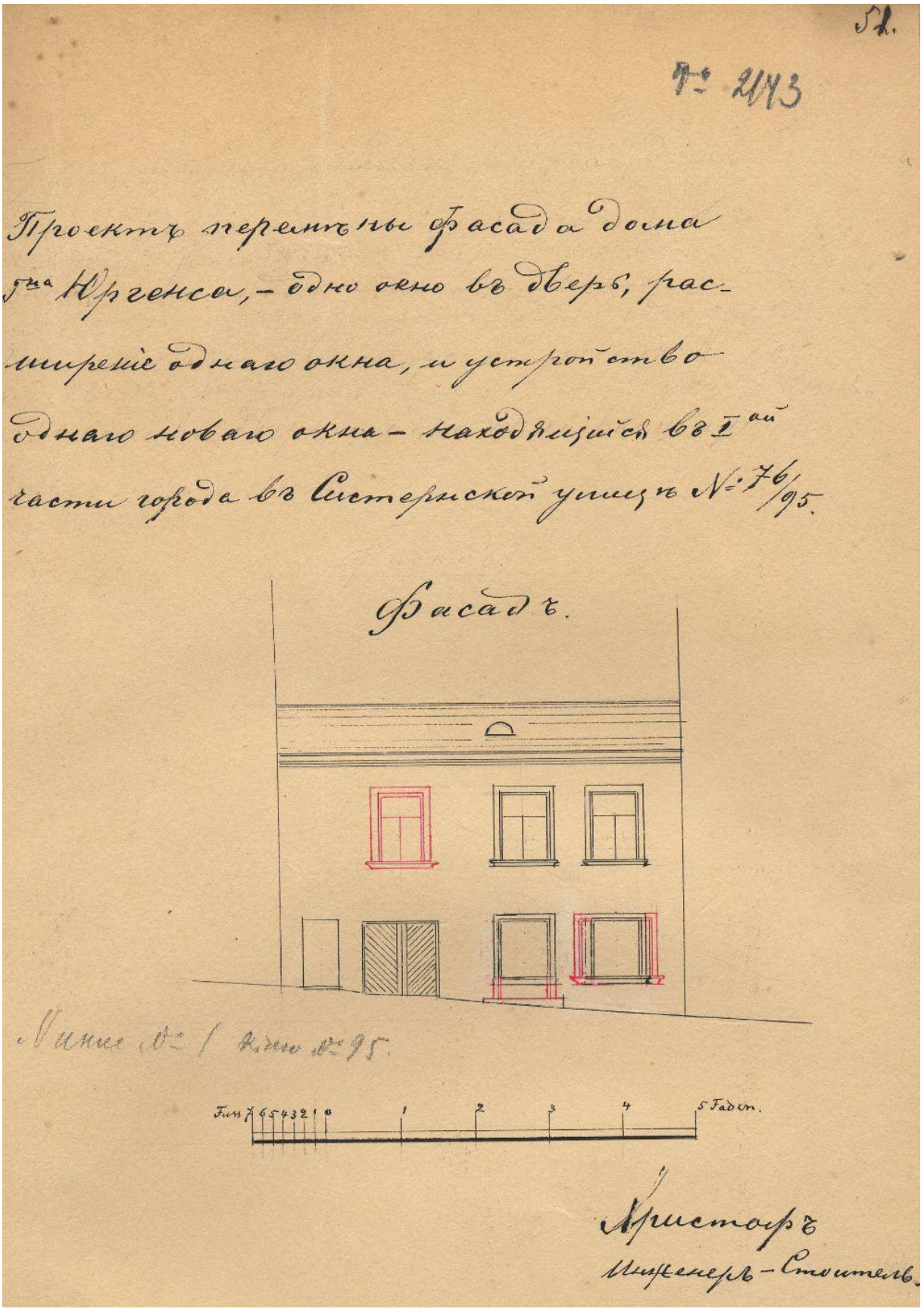

75. 1901. a ümberehitusprojekt.[156]

[156] *Kinnistu nr 95, Pikk 1 / Nunne 1, 1899-1930. TLA.1443.2.64.*

Nóodikaup

75a. Teetlaus, Hans, Noodikauplus Tallinnas Nunne, Pika ja Rataskaevu tänavate, ristumiskoht, [14.8.1993], Eesti Rahva Muuseum ERM Fk 2960:1484[157]

Hoovipoolne fassaad: Algse hoovifassaadi (täpse) suuruse, materjalikasutuse, avade osas on raske järeldusi teha. Puudub skemaatilistelt joonistelt, seega Tornimaja läänefassaadi täpne kujunemislugu ei ole teada, omapäraseks teeb selle fassaadi II korruse kõrgusel danskerilaadselt eenduv külgedelt laudisega kaetud ruum *(ill 76)*. Esimeseks dokumenteerivaks allikaks on vaade 1958.a. jooniselt. 1857.a ümberehitusprojektist *(ill 53c)* nähtub, et Pargimaja II korruse trepikoja aken on olnud vähemalt poole laiem ja Tornimaja II korruse hoovipoolset juurdeehitust veel ei ole (allikakriitiliselt plaani hinnates on aga näha, et samal joonisel on mitmed seinad tähistatud kandvate seintena/kapitaalsete vaheseintena, mida hilisematel joonistel kandvatena/kapitaalsetena enam ei käsitleta).

76. Pargimaja ja Hoovimaja põhja-lõuna suunaline lõige, keskel Tornimaja läänefassaad[158]

Kangialune ja värav: Jooniste järgi tundub kangialune 1820ndatel olevat veel vastu

[157] https://ajapaik.ee/?photo=49777&order1=time&order2=added&page=5&q=nunne (vaadatud 02.05.2021.a)
[158] *Inventeerimisjoonised, 1958. TLA R-413.5.4148*

Pargimaja lõunafassaadi. Mingil hetkel toimub asukohtade vahetus ning see viiakse Pika jala väravatorni ukse kõrvale. Ei ole teada, kas varasem Pargimaja-poolne värav viis hoovialale või näiteks otse abihoonesse, mille ehitusjäänused *(ill 51)* on linnamüüril tänaseni loetavad.

1835.a Johannes Hau maalil *(ill 9)* on algse kangialuse ust kujutatud musta-valge-triibulisena, kalasabalaudisega. 2020.a välisviimistlusuuringute käigus avastatud kangialuse värava pale üheksat värvikihti oli üsna keeruline eelnevalt mainitud värvilahendustega seostada. Enamik sealsetest viimistluskihtidest on selgelt nõukogudeaegsed, kuid kõige alumisel lubikrohvil leitud kihid – helehall (L497), tumelilla (N479) ja rohekaspruun (L458) – on nähtavasti varasemad. Neile järgnevalt on pale uuesti viimistletud lubikrohviga, mida katavad veel viis värvikihti ning seejärel ühe värvikihiga 1995.a tsementkrohv.[159]

Keldrikorrus: Suhteliselt avara võlvitud keldriruumi olemasolu Tornimaja kangialuse all ning keldri puudumine Tornimaja esimese korruse ruumide all viitab (koostoimes varasemate kinnistu plaanidega) asjaolule, et Tornimaja puhul on tegemist pigem Hoovimaja kui Pargimaja juurdeehitusega. Ei ole teada, kus on asunud algne sissepääs keldrisse, plaanide kohaselt on kelder vähemalt juba 1958.a olnud ligipääsetav üksnes Hoovimaja keldri kaudu *(ill 83)*.

Esimene korrus: Tornimaja näol võib tegemist võib olla ka autonoomselt toiminud hoonega, kuigi tõenäolisemaks peab autor siiski püsivat ruumiühendust Hoovimajaga (Tornimajas puuduvate treppide ja küttekollete tõttu). Sellele annab viite vanadel plaanidel Tornimaja ja Hoovimaja ühenduskohas hooneosale viitav ristkülik. Vastuseta jääb küsimus Tornimaja I korruse vaheseina algsest asukohast. Kui praegune on seina algne asukoht, siis varasem Tornimaja I korruse maht oli ikka väga väike (ca 12 m²). Kui see pole seina algne asukoht, siis tekib õigustatult küsimus, miks ei ehitatud Tornimaja suuremalt, uhkemalt, funktsionaalsemalt ümber, vaid nihutati üksnes kangialust vaheseina?

Teine korrus: Algse II korruse (täpse) kõrguse, vahelae, siseruumi osas on raske järeldusi teha skemaatiliste ja kohati vastandlike fassaadijooniste põhjal. Pigem võib arvata, et korruse põhimaht ei ole olulisel määral muutunud. Joonised *(ill 46, 47)* valmisid ajavahemikus 1820-1825, mistõttu pole välistatud, et vahepeal ehitati Tornimajale II korrus peale. Samas peab autor väheusutavaks, et naaberkinnistuid mõõdistati pika ajavahega, aga ka põhjusel, et ümberehitamise kulu katusekonstruktsioonile ja juurdesaadavad ruutmeetrid oleksid kindlasti sundinud otstarbekamalt kaaluma laiendusi vintskapi, katuseuukide vms

[159] *Valge, Claudia (2020) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Välisviimistlusuuringute aruanne", Tallinn (lk 34)*

näol. Pigem on tegemist skitseeringuveaga sekundaarsele hoonele. Suure tõenäosusega on muutunud II korruse hoovipoolne liigendatus. 19. sajandi keskpaika võib jääda Tornimaja ja Pargimaja ühendamine II korruse ukseava kaudu, vaheseinte ümberpaigutamine II korrusel, sest kujundati kogu Tornimaja ja Pargimaja läbiv luksuslik korter.[160]

Katusekorrus: Algse katusekorruse (täpse) kõrguse, vahelae, siseruumi osas on raske järeldusi teha skemaatiliste ja kohati vastandlike fassaadijooniste põhjal. Pigem võib arvata, et katusekorrus ei olnud (aktiivses) kasutuses kuni 1990ndate ümberehitusteni.

Korsten: Algse korstna (täpse) suuruse, dateeringu osas on raske järeldusi teha. Puudub skemaatilistelt joonistelt. 19. sajandist säilinud graafiliselt lehelt nähtub korstna asukoht Tornimaja ja Hoovimaja vahelises nurgas, tõenäoliselt praeguses asukohas. Ilmselt on ehitatud ehitusajale omaste materjalidega tavavõtete kohaselt.

Katus: Algse katuse (täpse) kõrguse, kalde, materjali osas on raske järeldusi teha skemaatiliste ja kohati vastandlike fassaadijooniste põhjal. Pigem tundub, et viilkatuse kalle ja materjalikasutus (plekk) ei ole ajas muutunud, tõenäoliselt on ehitatud ehitusajale omaste materjalidega tavavõtete kohaselt.

Katuseuuk, -aknad: Algse katuseuugi (täpse) suuruse osas on raske järeldusi teha. Puudub skemaatilistelt joonistelt. Pigem tundub, et selle asukoht ja suurus ei ole ajas muutunud, tõenäoliselt on ehitatud ehitusajale omaste materjalidega tavavõtete kohaselt. Kaks katuseakent on lisatud ilmselt 1990ndate ümberehituse käigus.

Sadeveesüsteem: Algse sadeveesüsteemi (täpse) paiknemise ja materjali osas on raske järeldusi teha. Puudub skemaatilistelt joonistelt. Pigem tundub, et selle asukoht ja maht ei ole ajas väga palju muutunud, tõenäoliselt on ehitatud ehitusajale omaste materjalidega tavavõtete kohaselt. Põhilise erinevusena läbi aja võib välja tuua vihmaveetoru paiknemise või mittepaiknemise Pika jala väravatorni poolsel küljel. Sadeveesüsteemi torud on varieerunud tumedavärvilistest heledateni *(ill 77)* või katkenud sootuks *(ill 78)*. Näib, et sadevee ärajuhtimise süsteem ei toimi kompleksis tervikuna.

[160] *Hein, L. (1985) "Nunne tn 1. Arhitektuuriajalooliselt väärtuslike detailide inventariseerimine", Tallinn KRPI, MKA arhiiv, A-1456.*

77. Sadeveesüsteemi seisukord Pargimaja lõunafassaadil[161]

[161] *Autori foto (2021)*

78. Tornimaja tänavapoolsete sadeveetorude viimistluskihid[162]

[162] *Autori foto (2021)*

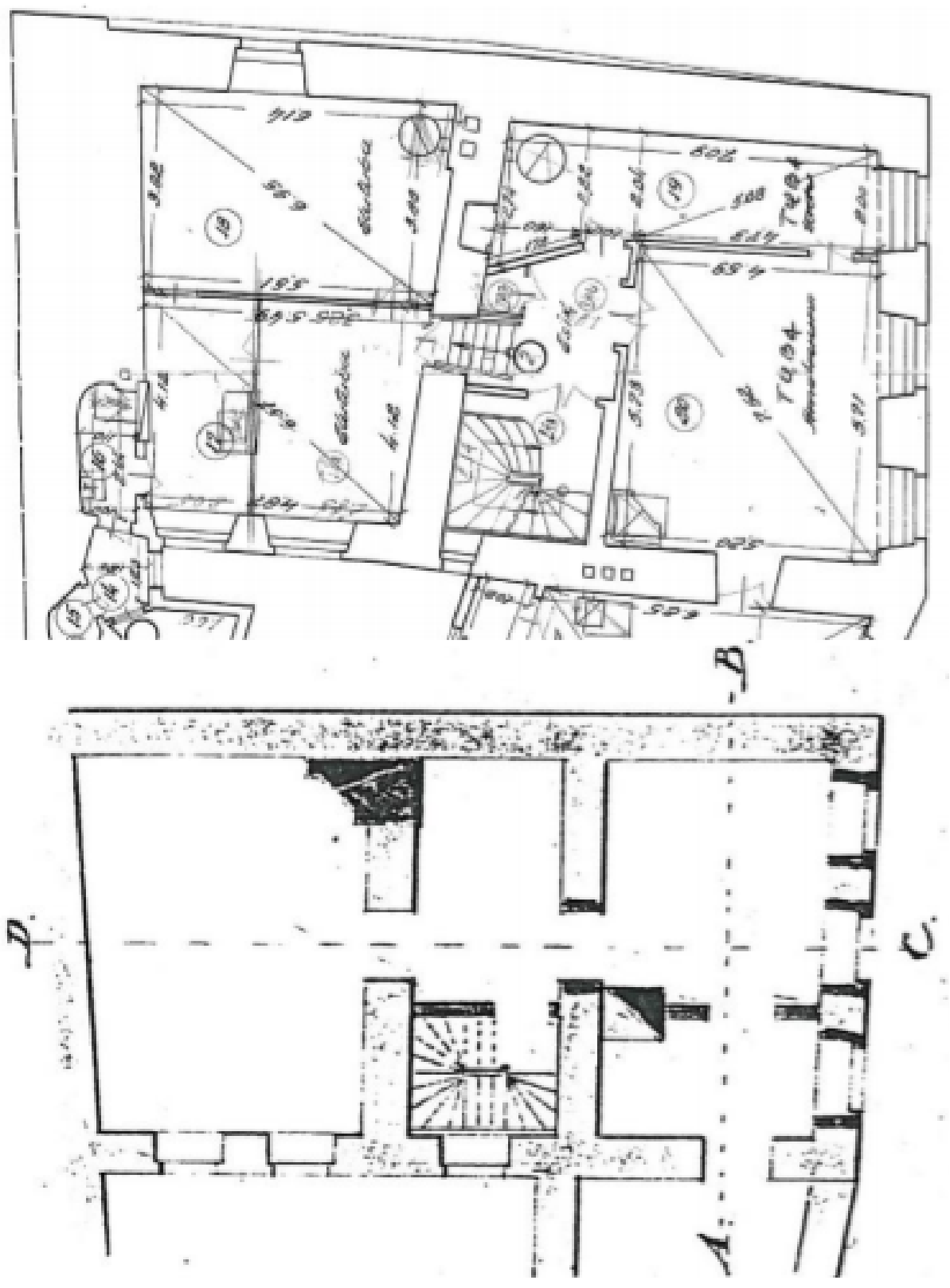

79. Pargimaja II korruse 1958.a mõõdistusjoonis[163] võrdluses 1857.a ümberehitusprojekti plaaniga[164]

[163] *Inventeerimisjoonised, 1958. TLA R-413.5.4148*
[164] *Kinnistu nr 95; Pikk 1 / Nunne 1. TLA.1443.2.64. 1899-1930*

Hilisemad ümberehitused

1958.a on läbi viidud Nunne 1 hoonete inventariseerimine, 1992.a on tehtud uued joonised *(ill 83)* ilmselt seoses Ehitisregistri korrastamise, korterite erastamise ja ümberehitustega, 1998.a/2002.a joonised loodi tõenäoliselt korteriomandite seadmise protsessi käigus *(ill 83)*.

Üldplaanis tuleb tõdeda, et viimase 63 aastaga ei ole kuigivõrd kardinaalseid muudatusi hoonete korruste plaanidel toimunud. Viimased suuremad ümberehitused toimusid 1992.a, mil võeti kasutusele katusekorrused ning muudeti II korrusel krt 2 ja krt 3 korterite koosseise (tõenäoliselt seoses administratiivruumide eluruumideks ümberkorraldamisega).

Hoovimaja ja Pargimaja vahele on rajatud ilmselt kooskõlastuseta varikatus ja see kuulub eemaldamisele. Täpsustamist vajavad Hoovimaja nn trepihalli ja Pargimaja katusealuse tipu kuuluvus, plaanidelt nähtub, et need võivad kuuluda kõigi ühisomandi hulka.

79. Tornimaja ja Pargimaja vaade 1992.a[165]

[165] *Vaade TLA_R_413_5_4148_vaade_ja_asendiplaan_1992*

Kokkuvõtvalt koosneb hoonestus:

A. põhjapoolsest 3-korruselisest keskaegsest (14. sajandi lõpp/ 15. sajandi algus) (hiljemalt 1850ndatel klassitsistlikuks ümberehitatud) keldrikorrusega, katusekorrusega **dielemajast** (Pargimaja, A-hoone)
B. lõunapoolsest (kinnistu idaküljel) 2-korruselisest praeguses mahus hiljemalt 1810ndatel[166] rajatud (kaasajal) keldrikorruseta, katusekorrusega **majast/juurdeehitisest** (Tornimaja, B-hoone)
C. lõunapoolsest (kinnistu läänekülje) 3-korruselisest varauusaegsest (arvatavasti 16.saj) (klassitsismiperioodil ümberehitatud) Pika jala väravatorni ja linnamüüri vahelisse nurka ehitatud keldrikorrusega, katusekorrusega (raele kuulunud) **poehoonest** (Hoovimaja, C-hoone)

Hoovimajas on kahjuks varasemalt kasutatud palju muinsuskaitse seisukohast lubamatuid võtteid (projektivälised vintskapid, vahelaed, aknaavad jms). Praegu tundub, et krt 1a omanik on teotahteline ning koostöös muinsuskaitsjatega püüab Hoovimaja seisundi muuta nii heaks kui võimalik. Möödunud talvel (2020-2021) on läbi viidud uuringud. Väljastatavad eritingimused ja hoogne projekteerimine annavad lootust Hoovimaja helgeks tulevikuks. Hetkel arvel eluruumina. Omanik soovib kasutusele võtta äriruumina. Omanikevahelised kokkulepped muudatuseks veel puuduvad.

Pargimaja III ja katusekorruse krt 1 omanik aktiveerus 2020.a kevadel, mil alustas nõukogudeaegse kihistuse eemaldamisega, ruumiplaneeringu muutmisega. Viidi läbi väga mahukad uuringud, mille käigus muuhulgas puhastas juba praegu oma ala parimate meistrite hulka kuuluv noor **Claudia Valge** kõikide eluruumide seintelt välja eelmise suurema ümberehituse aegsed tänaseni suures osas säilinud väärtuslikud historistlikud maalingud (fragmendid). Jääb uskuda, et restaureerimine viiakse läbi pärandihoidlikult. Kasutuselevõtt eluruumina.

Pargimaja II korruse krt 2 interjöör korrastati kapitaalselt 2019.a sügiseks. Omanik püüdis võimalikult paljud säilinud väärtuslikud detailid eksponeeritavaks jätta. Kasutusel eluruumina.

[166] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 3)*

1958.a[167]	1992.a[168]	(1998.a) 2002.a[169]
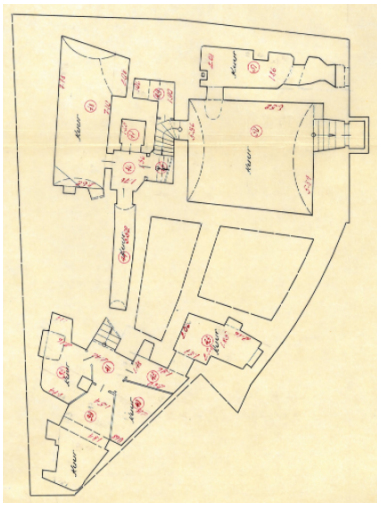	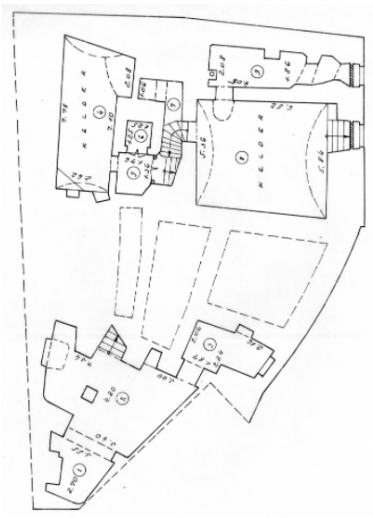	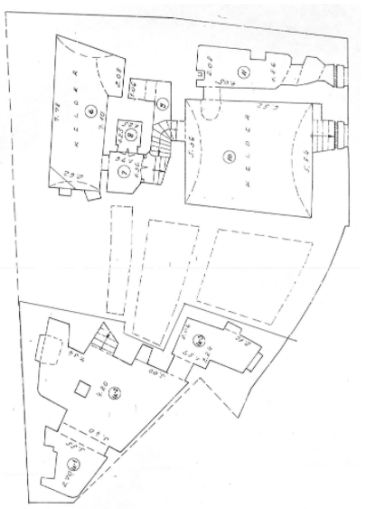
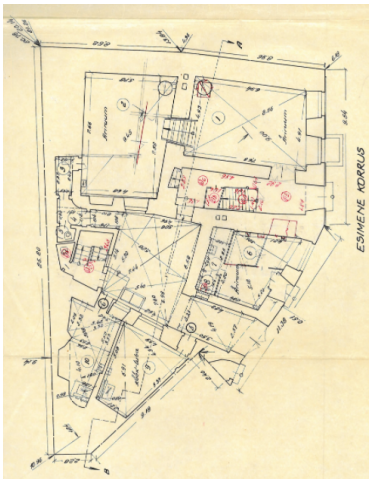	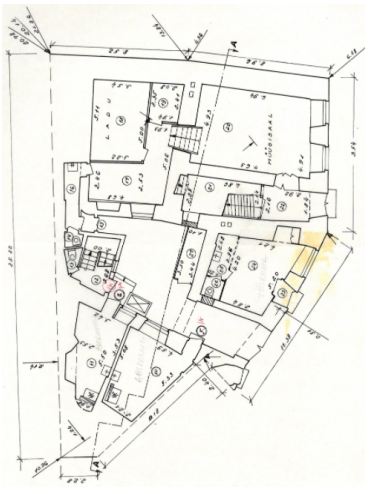	

[167] *Korruste plaanid 1958.a TLA_R_413_5_4148_inventeerimisjoonised_1958*
[168] *Korruste plaanid 1992.a TLA_R_413_5_4148_korruste_plaanid_loige_1992*
[169] *Korruste plaanid 2002.a, TLA_R_413_5_4148_korruste_plaanid_loige_2002*

83. Nunne 1 hoonete korruste plaanid vastavalt 63, 29 ja 19 aastat tagasi.

Pargimaja I esimese korruse krt M4 omanik viis samuti möödunud sügis-talvel (2020) läbi põhjalikud siseruumide uuringud ning eelduslikult saab ka see pind uue päranditundliku hingamise. Muuhulgas avastati näiteks alates eelmise suurema ümberehituse ajast kuni tänaseni üle 20 erineva tapeedikihistuse. Kasutuselevõtt äriruumina.

Pargimaja II korruse krt 3 osas uuringuid läbi viidud ei ole. 1990ndate ümberehituste käigus on kogu korteri ulatuses kõik seinad, laed kaetud kipsplaadiga, põrandad laminaatparketiga, keraamilise plaadiga, aknalauad graniitplaadiga. Kasutusel eluruumina.

Tornimaja II korruse ja katusekorruse siseruume iseloomustab samuti 1990ndate ümberehitusajast pindasid massiivselt haarav kipsplaadi, keraamilise plaadi, laminaatparketi

kasutus, aknalauad on samuti graniitplaadist. Mingil perioodil, tõenäoliselt 1850ndate ümberehituste käigus, on tehtud läbimurre *(ill 79)* II korrusel Tornimaja ja Pargimaja vahele. Tõenäoliselt koos eenduva osa väljaehitamisega lisati II korrusele hoovipoolne aken (see nähtub juba 1958.a. plaanidelt) *(ill 83)*, tundub, et aknaava võidi suurendada 1990ndate remondi käigus. Katusekorruse hoovipoolsesse külge *(ill 83)* on ilmselt samal perioodil paigaldatud vanalinna kohta ootamatu võttena 2 katuseakent. Lõunapoolsesse ruumi on kahe korruse vahele on paigaldatud metallkonstruktsioonil keerdtrepp. Trepi asukoht korruste plaanidel on ebaõige *(ill 83).* Teadmata ajal, tõenäoliselt 1850ndate ümberehituste käigus, on II korrusel kinni ehitatud pääs (?) Pika jala väravatorni trepikäiku. Pääs Hoovimajja pidi suletud olema juba hiljemalt 1958.a, mil projekteeriti väiksemaks Tornimaja kõige lõunapoolsem ruum *(ill 83)*. Kasutusel eluruumina.

Tornimaja I korruse krt M5 siseseinte pinnad ei ole kohapeal kuigivõrd vaadeldavad, väike ruum (23,8 m²) on omakorda jaotatud neljaks ruumiks. Klaasseinaga kuubik on valuutavahetuseks, teenindaja istumiskohaks. Ruumis tegutseb Tallinna vanalinna “stiilis” suveniiriäri *(ill 84)*, mis tähendab, et ruum on tulvil müügilolevaid külmkapimagneteid, vene nukke, meenemünte, keraamikat, soodsaid salle-mütse ja kohvikruuse jne. Kasutusel äriruumina.

84. Tornimaja I korruse vitriinaken[170]

Tornimaja 2002.a korruste plaanid *(ill 83)* vastavad üldjoontes tänasele reaalsele olukorrale:

- keldrikorrus on Hoovimaja ainukasutuses
- I korrusel on peale 1958.a on likvideeritud ava kangialuses, eemaldatud põhjapoolne kergsein, (taas-) loodud nišš põhjaseina
- II korrusel on juba enne 1958.a olemas hoovipoolne aken, likvideeritud on Hoovimaja- ja Pargimaja-poolsed küttekolded, lõuna külje siseruum püsib kasutuses vähendatud kujul, 1958.a järgselt topeltukse avaga kinniehitatud vahesein on peale

[170] Autori foto (2021)

1992.a. täielikult lammutatud, tualeti asukoht ümbertõstetuna on püsinud, iseseisva ruumina on loodud uus sanitaarsõlm

- katusekorruse põhimaht on ekspluatatsiooni jäänud

Siiski on ka ümberehitusi, mida ei ole realiseeritud plaanide kohaselt, näiteks 1992.a. plaanide *(ill 83)* II korruse ja katusekorruse vaheline trepp, vannitoa uks, vannitoa ja köögi vaheline sein on tegelikkuses mõnevõrra erineva asetusega. Keerdtrepp asub II korrusel akna ja abiruumi vahelises nurgas võttes üleval enda alla ca 20% katusekorruse siseruumist ning tekitades enda kõrvale kahe korruse vahele väikese aatriumi. Marginaalsed erinevused võivad esineda uste käelisuses, ühe- või kahepoolsuses.

1958.a plaanilt ei nähtu I korrusel hoovipoolse fassaadi küljes eenduva osa all abihoonet, mis on ilmunud 1992.a plaanile *(ill 83)* sulgedes ühtlasi väljapääsu Pargimaja trepikojast hoovialale. Hoovimaja endise omaniku sõnul lammutati puukuur amortiseerumise tõttu 2019.a kevad-suvel.

1958.a plaanil nähakse ette Tornimaja ja Pargimaja vahele I korrusele niši loomist, samas kui juba 19. sajandi keskpaiga projektis on vastav ukseava juba markeeritud[171]. Kas ava oli jäetud esialgselt teostamata või müüriti vahepeal kinni, ei ole autorile teada.

2002.a plaanilt ei nähtu katusekorruse katuseuuk ja katuseaknad.

Restaureerimised

Arvatavasti 1960ndate esimeses pooles teostas kunstiteadlane Marta Männisalu esimesed teadaolevad välisviimistlusuuringud, mille põhjal koostas ta koos Villem Raamiga Tornimajale ka värvikavandi (samast aastast pärineb ka Villem Raami koostatud värvipass Pika jala väravatornile). Uuringute kohaselt oli Tornimaja välisfassaadil kasutatud heledaid kollaseid toone. Tuginedes osaliselt uuringutulemuste põhjal valminud värvikavandile *(ill 85)* planeeriti Tornimaja välisseinad soojad ookerkollased, aknaraamid heledad sinakashallid, aknapiidad ja uks hallikaspruunid, akende raamistused ja karniis valged. Mustvalgete fotode põhjal on keeruline öelda, kas värvikavand tol perioodil realiseeriti, pigem on see ebatõenäoline.[172] Samas on hilisemast perioodist värvifotosid, kus Tornimaja tänavafassaad selletaoline näib olevat.

---

[171] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 41)*

[172] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 10)*

85. M. Männisalu ja V. Raami 1964.a (?) koostatud Tornimaja värvikavand (sein, aknaraamid, aknapiidad, akende raamistused, karniis)[173]

Varasemate säilinud viimistluskihtide uuringute kokkuvõte:

[173] *Kaitsetoimik. Vaksali 1. TLPA mo arhiiv, N.3.649*

1964.a uuringute põhjal varaseimas kihis *(ill 85)*:

- fassaad **helekollane**
- sokkel ja välisukse pale **tume sinakashall**
- välisukse krohvipiire **roosakasbeež**
- kangialuse värava pale **helehall**
- kangialuse värav ja väravapiit **tumepunane**

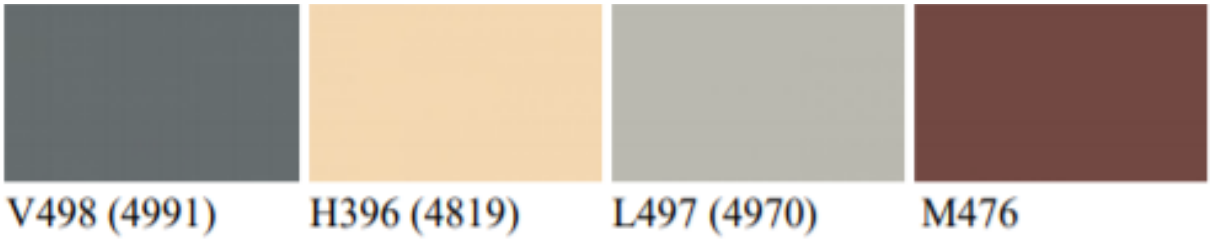

86. Uuringute tulemused 2020 (krohvipindade puhul on võimalusel sulgudesse lisatud ka lähimad Tikkurila Facade värvikaardi vasted)[174]

1966.a (Tallinna vanalinna muinsuskaitseala loomise aastal) viis U. Kesa läbi väliuuringud, kuid nende kohta ei ole kirjalikku aruannet tehtud/säilinud.

1977.a esitati lähteülesanne muinsuskaitse eritingimusteks kompleksi kapitaalremondi läbiviimiseks, 1978.a. telliti muinsuskaitse eritingimused.[175]

1978.a tähendati, et hoonete plaanilahendus nõuab süvendatud uurimist, et kindlaks määrata endiste hoonete arhitektuuri ja funktsiooni ning ajaloolist seost Pika jala väravatorniga. Keldris oli ette nähtud läbi viia väliuurimine nii Tornimaja kui Pargimaja osas ning säilitada keldrivõlvid. Muuhulgas soovitati korrastada kangialuse väravalehed olemasolevat kujundust ja sepiseid säilitades.[176]

1978.a kapitaalremondi projekt nägi muuhulgas ette rajada hoovialale kiviparkett, mis ka rajati. Kompleks viidi projekti järgi üle keskküttele ja tsentraalsele sooja vee varustusele, säilitades muuhulgas Pargimaja lõunapoolse korstna. Muuhulgas projekteeriti Pargimaja keldrisse soojussõlm, II korrusele korterid. Tornimajas asus maniküüri-pediküürisalong. Projekti kohaselt asendati ulatuslikult katused ja korstnapitsid ning tõenäoliselt kaeti siis ka kangialuse ajaloolised tahveldistega puitväravad kalasabalaudisega.[177]

1978.a valmis R. Gonestovi koostatud uus värvipass Pargimajale, mille märkustes on välja toodud, et Tornimaja vajaks samuti erivärvilist soklit ja uks mitmetoonilist

[174] *Valge, Claudia (2020) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Välisviimistlusuuringute aruanne", Tallinn (lk 35)*
[175] *Kaitsetoimik. Vaksali 1. TLPA mo arhiiv, N.3.649*
[176] *Tallinn, Vaksali tn. 1. PI „Kommunaalprojekt". Arhitektuuriajaloolised eritingimused vanalinna hoonete rekonstrueerimiseks. Tallinn 1978. Koostanud: S. Mäeväli, kontrollinud: H. Üprus. TLPA mo arhiiv, N.3.652*
[177] *Tallinnas, Vaksali t. 1 asuva majavalduse kapitaalremonttööde tehniline tööprojekt. Kaust I. Arhitektuurehituslik osa. PI Kommunaalprojekt. Tallinn 1978*

värvilahendust.[178] Värvipassis oli lisaks ette nähtud eemaldada värv ja lahtine krohv ning teostada krohviparandused, taastada profileeritud karniisid ja krohviraamistused, parandada välisuksed ning valmistada uus värav (ei teostatud) ja torni viiv uks. Viimaks nähti ette parandada ja krohvida korstnapitsid, teostada katuse remont ning asendada roostetanud detailid.[179]

1985.a. telliti valikkapitaalremont.

Seoses valikkapitaalremondi tellimisega inventeeriti 1985.a hoonetes arhitektuuriajalooliselt väärtuslikud detailid[180], muuhulgas Tornimaja II korrusel säilinud historistliku taimornamendiga stukk-laerosett *(ill 89)* ja Tornimaja välisuks 19-20. sajandi vahetusest. Ühetiivalise historistliku ukse klaasitud ülaosa on jagatud kitsa prossipulgaga vertikaalselt kaheks. Alaosa on dekoratiivselt liigendatud puitkvaadrite ja liistudega, sealjuures ülaosast eraldab seda profileeritud simss. Hoonetes (suure tõenäosusega üksnes Pargimajas) inventeeriti 14 ajaloolist siseuksed, millest paljudel olid säilinud vaid uksepiidad ja profileeritud piirdeliistud.

1989.a teostati valikkapitaalremont, mh rajati II korrusele 3-toaline ja 4-toaline korter[181], hoone viidi üle keskküttele, säilitati ajaloolised tahveluksed, II korruse laerosetid. Ruumid viimistleti peamiselt lateksvärvide ja tapeetidega.[182]

1991.a restaureeriti välisuks.[183]

1994. a esitati soovitused siseruumide remondiks, käsitledes eelkõige Tornimaja I korruse äriruumi. Sealjuures mainiti ruumi lääneseinal tapeedikihtide alt avastatud 19. sajandi II poolele tüüpilist historistlikku seinamaalingut *(ill 87, 88)*. Maaling kujutab endast bordoopunase bordüüri ja peene tumeda joonega ümbritsetud helerohekat tahveldist, mille nurkades paiknevad rohelised stiliseeritud lillornamendid. Säilinud fragment nähti ette konserveerida ja eksponeerida ning ülejäänud osas maaling taastada.[184]

2004.a eritingimused näevad muuhulgas ette olemasoleva mahu ning allesolevate ajalooliste üksikdetailide säilitamise, eelistatavalt taastades ka I korruse algsed avad

---

[178] *Kaitsetoimik. Vaksali 1. TLPA mo arhiiv, N.3.649*
[179] *Kaitsetoimik. Vaksali 1. TLPA mo arhiiv, N.3.649*
[180] *Nunne tn 1. Arhitektuuriajalooliselt väärtuslike detailide inventariseerimine. Tallinn 1985. Koostanud: KRPI, L. Hein. MKA arhiiv, A-1456*
[181] *Tallinn, Nunne tänav 1. II korruse korrektuurprojekt. Koostanud: arhitekt T. Mikson. TLPA mo arhiiv, N.3.660.*
[182] *Tallinn, Nunne 1. Restaureerimise tööprojekt. Köide I Arhitektuur-ehituslik osa (II ehitusjärjekord). Tallinn 1989. Koostanud: arhitekt T. Mikson, KRPI. TLPA mo arhiiv, N.3.654.*
[183] *Nunne 1 hoone välisukse restaureerimise tööprojekt. TLA.R-347.2.603*
[184] *AS Vana Tallinn. Tallinn, Nunne t. 1. Soovitusettepanekud siseruumide remondiks. Tallinn 1994. TLPA mo arhiiv, N.3.658.*

(arvatavasti on siiski mõeldud 19. sajandi klassitsistliku ümberehituse aegseid avasid[185]) ja plaanistruktuuri. Uute avatäidete kavandamisel on ette nähtud aluseks võtta Pargimaja III korruse algupäraste klassitsistlike aknaraamide jaotus ning profiilid.[186]

2020.a Pargimaja ehitusuuring märgib, et ilmselt 19.–20. sajandi vahetusel võis Tornimaja I korruse äriruumis tegutseda lillekauplus, sellele viitavad arvukad taimed poe ees. Vitriinakna kohale oli kinnitatud ka reklaamsilt, Tornimaja ja Pargimaja nurgal on näha tsaariaegne majanumber. Tornimaja fassaadi värvilahendus oli 19. sajandi lõpul äärmiselt hele, kuid siiski paar tooni tumedam valgetest karniisidest ja akende/uste raamistusest. Aknaraamid olid värvitud väga tumedaks nagu ka uksed, sadeveetorud ja katteplekid. Sokkel oli fassaadipinnast samuti kontrastselt tumedama tooniga eristatud.[187]

Eesti- ja nõukogude aegseid Tornimaja värvilahendusi on fotode järgi võimalik hinnata. 1980ndate ja 1990ndate alguse fotode järgi on tuvastatav, et Tornimaja fassaad värviti kollases toonis, karniisid ja avatäidete piirded olid valged. Sõltuvalt värvifotost tundub fassaadi toon varieeruvat tumedamast kollasest rohekaskollaseni või isegi roheline. Tornimaja I korruse aknaraam on ukseraamiga sarnaselt tumedam sinakashall, II korruse akende raamid paistavad olevat helehallid, välisuks heledamat halli tooni. Tornimaja plekk-katus värviti tumepunaseks, sadeveetorud fassaadiga sarnaseks kollaseks.[188] Varem Pika jala väravatorni kangialuses paiknenud tänavalatern tõsteti Tornimaja fassaadile, kus see on tänaseni säilinud.

Ilmselt millalgi pärast 1995.a krohviti Pargimaja fassaadid tsementkrohviga (k.a krohvipiirded jt ehisdetailid) ja värviti need üle.[189] Arvestades, et Tornimaja fassaadid on samuti tsementkrohvitud, siis võib oletada, et töid tehti samaaegselt.

Juba 1998.a fotodelt on näha tänaseni säilinud värvilahendus, kus Tornimaja fassaad on külm heleroheline, soklitoon vastavalt tumehall (sokliosa värvi on vahepeal uuendatud[190]). Fassaadidetailid on taas valged, aknaraamid samuti. Mingil hetkel, ilmselt seoses omanikuvahetusega või funktsioonivahetusega on fassaadile värvitud reklaamkiri, 2006.a fotol seda veel pole. Tornimaja säilinud ajalooline plekk-katus värviti külmas helepunases

---

[185] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 14)*
[186] *Tallinn, Nunne 1 elu- ja ärihoone. Muinsuskaitselised eritingimused. Koostanud: arhitekt Aiki Kama. Tallinn 2004. TLPA mo arhiiv, N.9.2899A.*
[187] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 15)*
[188] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 16)*
[189] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 17)*
[190] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 17)*

toonis ja uuesti laoti Tornimaja ja Hoovimaja vahelise kortsna pits.

A. Pantelejevi 1995.a eritingimuste soovituse kohaselt värviti Tornimaja fassaadil olev Pika jala väravatorni viiv uks tumehalliks, kangialuse värav sai helehalli viimistluse ning framuugiga äriruumi uks heleroosa ja -halliga värvilahenduse.[191]

87. Tahveldisega trafarettmaaling Tornimaja esimese korruse interjööris lääneseinal[192]

[191] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 17)*
[192] *AS Vana Tallinn. Tallinn, Nunne t. 1. Soovitusettepanekud siseruumide remondiks. Tallinn 1994. TLPA mo arhiiv, N.3.658.*

88. Tahveldisega trafarettmaaling Tornimaja esimese korruse interjööris lääneseinal[193]

[193] *AS Vana Tallinn. Tallinn, Nunne t. 1. Soovitusettepanekud siseruumide remondiks. Tallinn 1994. TLPA mo arhiiv, N.3.658*.

89. Laerosett Tornimaja II korrusel. Foto: 1985[194]

[194] *Nunne tn 1. Arhitektuuriajalooliselt väärtuslike detailide inventariseerimine. Tallinn 1985. Koostanud: KRPI, L. Hein. MKA arhiiv, A-1456*

90. Künnap, Jaan, Värvilised Tallinna vaated, 2000 - 2003[195]

[195] https://ajapaik.ee/?photo=204151&order1=time&order2=added&page=3&q=jaan+k%C3%BCnnap (vaadatud 02.05.2021.a)

91. Jaan Künnap, Pika tänava ja Voorimehe tänava nurk 72, 1972, Wikimedia Commons 87049707[196]

E. Omanikest

Pandeemiaaja piirangute tõttu on juurdepääs arhiivi- ja viitematerjalide olnud limiteeritud, mistõttu kinnistu omanike ajalugu põhineb siin üksnes autori kogutud meenutustel ning mitteametlikel allikatel, piiratud arhiiviallikatel.

Kaupmehed on tegevuskohtadena alati hinnanud käidavamaid piirkondi. Nunne 1 oli vaieldamatult üks vana Tallinna enimläbitavatest ruumipunktidest, paiknemine Toompea ja alllinna piiril muutis need äriruumid arvatavasti tohutult väärtuslikuks.[197]

On andmeid, et Tallinna raele kuulus pood Hoovimajas juba 1524.a ja Pargimaja oli samal ajal kasutusel elamuna. Üsna peagi sai linn mõlemad hooned oma valdusesse (omandisse?), kuid müüs need kohe varsti eraomanikule, jättes Hoovimaja varasemal moel enda käsutusse. 1594.a rajati Pika jala peavärava ette väravatõke. Tornivahid, sõdurid elanud värvatornis, kasutanud Hoovimaja, võibolla siis ka Tornimaja. Arvestades, et Hoovimaja müüdi (uuesti?) ligikaudu 17. sajandi I poolel ja uus omanik ühendas kinnistud, siis pigem tekib kahtlus, et linn ei müünud varasemalt Hoovimaja, vaid jäi selle omanikuks või kasutas seda mingil muul õiguslikul alusel edasi. Kaitserajatiste seisukohalt siiski oluline asukoht väravatorni ja linnamüüri nurgas pigem lubaks arvata, et linn soovis ala jätta enda mõjuvõimu alla, mitte eraomandi käsutada, samas ei ole välistatud, et uuele omanikule kehtestati kinnistu kasutamisel mingeid piiranguid.

Ligikaudu 1850ndatel omandas kinnistu kaupmees Jürgens, misjärel toimusid ka ilmselt suuremad ümberehitused Pargimaja tänavafassaadil ja sisearhitektuuris. 1899.a koostas arhitekt Konstantin Wilcken Pargimaja nn vitriinakende projekti, kust nähtub, et tellijateks olid kaupmees Jürgensi pärijad, tollased omanikud.

Autori andmeil kuulus kinnistu Jürgensi perekonnale kuni ca 1936.a/1939.a, mil nad Adolf Hitler'i kutsel Saksamaale pöördusid ja maja heale perekonnasõbrale jätsid. See viitab, et tegemist oli end sakslasteks pidavate omanikega.

Hoonete ärifunktsioon säilis järjepidevalt ka sõdadevahelise Eesti Vabariigi ajal. Ajalehekuulutuste järgi on teada, et 1930ndatel toimusid Nunne 1 aadressil kontoritööks vajalike oskuste kursused, näiteks **05.10.1938.a Päewaleht** annab teada:" *Masina- ja kiirkirja*

---

[196] https://ajapaik.ee/?photo=200953&order1=time&order2=added&page=6&q=jaan+k%C3%BCnnap (vaadatud 02.05.2021.a)

[197] *S. Mäeväli, S , Üprus, H. (1978) Tallinn, Vaksali tn. 1. PI „Kommunaalprojekt". Arhitektuuriajaloolised eritingimused vanalinna hoonete rekonstrueerimiseks. Tallinn ,TLPA mo arhiiv, N.3.652*

tunnid. Nunne I—2. Õpilaste vastuvõtt kl. 10—1 ja 4-7"[198], **16.09.1939.a Päewaleht** reklaamib: "*O.ü. "Ökonomist" Nunne 1. Kaubanduslikud kursused. Raamatupidamine, kaubandus-aritmeetika, kirjavahetus ja masinakiri. Õpilaste wastuwõtt kl. 10—1 ja 5—7 p. l.*"[199] ning vene keele tunnid.

1941.a kinnistu ja hooned natsionaliseeriti.

Alates 20.sajandi I poolest on väravatorn meeldinud paljudele kunstnikele-kirjanikele, sh Ludvig Oskar, Ernst Hallop, Juhan Raudsepp, Märt Bormeister, Olev Subbi, Edgar Valter, Valdur-Olev Ohakas, Peeter Ulas, Heino Müller, Tõnu Lauk, Leonhard Lapin, kunstiajaloolane Juhan Maiste). Tornimaja elanike kohta nii pikka nimekirja pole teada, küll aga on meenutustest näiteks välja tulnud, et Nunne 1 olevat koht, kus püsielaniku Harri Viik'i juures kohtusid esimest korda lauljad Ivo Linna ja Tõnis Mägi ("*See oli tõesti 1972.a kui EÜ Malevas Ivo oli Muhu rühmas ja mina Vihula rühmas, Tõnis saabus ka meie korterisse ja seal laulsime hommikuni")*.

Nõukogude perioodil asus Tornimajas põhjaosas I korrusel maniküürisalong, teenustasuga 32 kopikat[200].

1990ndatel toimus Tornimaja eluruumi skandaalne erastamine linnaametnik/jurist Elmar Sepp'a osalusel, korteri ümberkujundamine koos tema abikaasa/advokaat Mare Sepp'aga.

Üsna pea müüdi korter rootslastest (?) abielupaarile, kes jäid omanikeks ca 25 aastaks. Rootslasest omaniku abikaasa suri mingil hetkel, paari ühised täiskasvanud lapsed ei pretendeerinud omandile, mistõttu sai leskmees sai ainuomanikuks.

Selleks hetkeks olid oma abielu lahutanud eestlastest Pargimaja II korruse abielupaar. Võõrkeelne leskmees ja lahutatud naabrinaine otsustasid leivad ühte kappi panna. Nende kasutusse jäi kogu Tornimaja ja Pargimaja II korrus, põhimõtteliselt siis kogu 19. sajandi ümberehitustega planeeritud luksusliku korteri maht. Mingite aastate möödudes (kui naise lapsed olid lõpetanud vanalinnas kooliskäimise?) otsustasid nad oma omandid Nunne 1 kompleksis müüa. Nad panid korterid korraga müüki, esmalt osteti Pargimaja krt 2, üsna pea ka krt 3.

Viimastel aastatel oli Internetist juhuslikult leitud magistritööst sai autor viite Nunne 1 aadressil üle 30 aasta elanud inimese kohta. Autor kontakteerus töö kaitsjaga, sai tookordse vastaja andmed ja peagi temalt endalt ka vastuse, **meesterahvas I, pikaajaline elanik,**

---

[198] https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=paevalehtew19381005.2.55.2 (vaadatud 02.05.2021.a)
[199] https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=paevalehtew19390916.2.44.1 (vaadatud 02.05.2021.a)
[200] *Toimetamata sõnumivahetus (2021) on autori valduses*

meenutab: ”*Olen sündinud Nunne 1-1 (Vene ajal siis Vaksali 1-1) korteris 1953a. ja edasi läksin Reaalkooli. Meie korter oli kolmandal korrusel ja võttis enda alla terve korruse, üle 110 m². Ajaloost nii palju, et minu isa R. V. sündinud 1911.a. sai selle korteri 1936.a, töötades Eesti ajal Eesti Tuletõrjes Raua tn 2 (Pritsimajas) Õhutõrje ülemana. Isa jutu järgi olid maja omanikud sakslased, kes Suur-Saksamaa kutse alusel pöördusid tagasi koju 1939.a. Isa oli peretütrega heas sidemes ja ta oli temaga ka kirjavahetuses. Peretütre nimi oli pr. Reinhardt ja nad elasid Lääne-Saksamaal Düsseldorfis. Proua saatis mulle isegi 1970ndatel täis Levi´s Straussi püksid ja tagi. Vene ajal pandi isale sundüürnik korterisse - pr. Matisto, kes suri 1969.a ja siis sai meie pere kogu korteri ühiskorterist tagasi. Meie pere lahkus Nunne 1-1 majast pärast isa surma 1984.a, mina asusin elama Siili 13, vend emaga Raua 1 ja korter tagastati Tallinna Linnale. Meie korteri all 2 korrusel oli Sidekooli õppeklassid ja elas üks vanaproua kelle nime enam ei mäleta. Esimesel korrusel oli kuulus Noodipood ja seda pikalt juba vene ajast. Keldris on ilusad võlvitud keldrid ja isa jutu järgi olid seal vanal ajal nunnade ruumid, millest olevat tulnud ka Nunne tänava nimi! Kuna isa suri 1984.a ja ma sellega kaotasin pr. Reinhardi koordinaadid ei saanud ka küsida võimalust maja erastamiseks, isa ütluse kohaselt proual maja suhtes mingit huvi ei olnud! Maja hoovis elas üksik proua, kes tegeles tõlketööga. Väravatornis toimetas kuulus Heinz Valk (ill 37), kellel oli seal juba vene ajast stuudio. Majast paremal oli kuulus viinerisaal „10 minutit”, kus sai vene hapukapsast ja viinereid , mida poes ju ei olnud! Majast vasakul kohvik „Pärl” - igavesti kuulus kohvik, kus oli koorekihi kokkusaamiskoht vanalinnas. Maja kõrval Koorti „kits“, mida mitu korda prooviti ära varastada ja saeti jalad alt ära nii, et tuli jälle taastada. Üldse oli vene ajal maja ees platsil suveajal välismaagruppide ja giidide pidev kõrgendatud jutuvada, mis jõudis avatud akna kaudu tuppa. Sama oli ka öösel, kui vene ajal kõrtsud lõpetasid töö kell 01.30 ja heas tujus seltskonnad avaldasid oma head tuju! Sellised memuaarid Nunne 1 majast.”*[201]

Üleskutsega *Facebook*’i grupis Wana Tallinn lootis autor saada Nunne 1 endiste omanike, elanike, töötajate vms isiklikke mälestusi. Vastuseid tuli ning nende kaudu õnnestus jõuda juba järgmiste kontaktideni. Kahjuks piiratud aja tõttu ei õnnestunud ühtegi intervjuud läbi viia, küll aga koorusid kiiretest *Facebook*’i vestlustest nii mõnedkii huvitavad detailid, näiteks **meesterahvas II märgib, et** 1995-96.a tegutses Tornimaja I korrusel tema venna äri - Rostbergi Kullapood.[202]

Naisterahvas I avaldab: “*Teil oli küsimus Nunne 1 kohta. Mul on selle majaga isiklik mälestus. Millalgi 2000ndate alguses, kui olin teismeline, käisin seal ühes korteris külas. See*

[201] *Toimetamata e-kirjavahetus (2021) on autori valduses*
[202] *Toimetamata sõnumivahetus (2021) on autori valduses*

oli suur korter, kus elas mitu noort, kes seda niimoodi mitme peale üürisid. Või kuulus see kellegi vanematele ja too elas seal koos sõpradega, täpselt ei mäleta. Üks seal elanud poiss oli saanud minu sõbrannaga rate.ee's tuttavaks ja nii me sinna sattusime, üpris põgusalt. Aga jutud käisid, et seesama korterikaaslaste seltskond korraldavat seal pinna peal rajusid grupiseksiorgiaid. Ja üleüldse olevat see toona olnud üks üle linna tuntud pidukoht. Kui sealt majast mööda lähen, tuleb alati meelde kaks asja: selle küllakutsujast poisi rate.ee kasutajanimi ja teiseks kõmu seksiorgiatest. Selline killuke siis minu poolt 🙂 *See on nii värvikas mälestus, et tahtsin jagada* 🙂 *See on selline pikantne info. Ma ju ei tea, kas need kõlakad ka tegelikult tõele vastasid. Meeles on baarilett/baaripukid. See kutt oli eksootilise välimusega, aga rääkis aktsendita eesti keelt. Ma mäletan teda tumedama peaga, aga võis olla ka värvitud. See tundus ikka väga popp pleiss olevat. Maja on kahtlemata väärikas ja siis oli ka kõva sõna, et kuttidel niisugune pleiss."*[203]

Meesterahvas III kirjutab: "*Elasin seal kunagi, selles parempoolses. Minu toa aken oli tänava poole. Ma ei mäleta, kas oli vist kolmas korrus. Meil oli seal päris palju pidusid. Elasin kahe sõbraga, aga külalisi käis palju.* (Autor näitab tulevase Tabinoya hosteli interjööri fotosid) *see meenutab küll mu tuba, aga mul oli üks voodi ja aknalaud oli tunduvalt laiem. Elasime kolmekesi, korter oli ühe poisi isa oma minu mäletamist mööda. Saun oli ja köögis oli selline baarileti moodi asi. Valge kamin. Mingid mõõgad olid seal seinal, aga need vist kadusid või varastati ära. Käisid jutud ka, et seal kummitab. Mina ise midagi sellist ei kuulnud/näinud. Üks sõber, kes seal ööbis, väitis, et kuulis. Teiste elanikega kokkupuuteid ei mäleta. 1. korrusel oli vist see noodipood ja 2. korrusel ma ei mäletagi, et keegi elas. Aga pidusid oli palju (kutsuti, organiseeriti vist msn-kaudu). Mäletan, et tutvusin kunagi mingis pubis või klubis kellegagi ja jutu sees tuli välja, et ta on minu pool käinud* 🙂*. Mingeid jamasid majarahvaga ikka midagi oli, liiga täpselt ei mäleta, aga eks see, et palju pidusid toimus, põhjustas selle, et me seal väga kaua ei elanud. Grupiseks/orgiad on kindlasti üle pakutud* 😀*. H.U. ja T. P. - kellega seal elasin, ... isa oma oli see korter mu meelest, aga peod olid leged jah - 24h poest (mingi Rimi on vist seal nüüd) ostsin kapsa ja see tapeti mõõgaga ära, koridori tõi keegi kunagi liiklusmärgi kuskilt. 2002-2004 tegelt, ma arvan küll, et see oli 2-3 kuud max. Meenus üks naljakas seik veel - tuli külla üks sõber, kes kinkis mulle mingi vana nõukaaegse hokimängu. Jätsin selle tuppa ja läksime NoKu klubisse. Meid oli väike seltskond. Max 4 inimest. Istusime seal mõnda aega ja kui välja tulime, kõndis tänaval mingi tüüp, kes oli tulnud "rukkist lõikamast", st tal oli kätel suur sülem rukkiviljadega. Tegime*

[203] *Toimetamata sõnumivahetus (2021) on autori valduses*

temaga juttu ja tulime tagasi Nunnesse ning kutsusime ta ka kaasa. Ma ise suht varsti läksin ära magama. Hommikul ärkasin, siis kõik olid läinud, ainult keset tuba oli see hokimäng, mille väravatesse olid torgatud ilusasti püsti paar pikka rukkivart. Katusekorrusest ei tea midagi. Maksin vist sada krooni kuus omanikule. See korter vist oli samal ajal ka müügis, 15 miljonit maksis. Mõtlesin, et kui lotoga 15 milli võidaks, oleks päris kummaline ära osta ja samamoodi edasi elada. Seal paremal seinal oli see pisike luuk. Arvasin, et seal varandus. Igatahes oli toas mõnusalt vaikne, isegi kui tänaval palju inimesi."[204]

Tornimaja I korrusel on pikemat aega tegutsenud valuutavahetus ja suveniiripood, alguses vististi linna üüripinnal, mis omanikul mõni aeg hiljem skandaalihõnguta, kuid soodsalt erastada õnnestus. Kuulujutu järgi olevat praegune omanik kunagi vanalinnas hallanud pea kõiki suveniiripoode, valuutavahetusi. Omanik on pinna andnud üürile tänasele äripidajale. Viimasel aastal on müügipunkt avatud olnud arvestades pandeemiaaegseid piiranguid.

Kunagi on Nunne 1 kompleksis omanike ringi kuulunad ka näiteks korvpallur Mihkel Tiks, Pagaripoiste omanik Meelis Pärn. Endiste omanike, elanike kompleksiga seotud memuaaride koduloolist kogumist tasub võimalusel jätkata, et ka tulevastel põlvedel võiks leiduda huvitavat lugemist nagu on meil täna vanade kirjalike ürikute näol.

Ligikaudu 9 kuu jooksul aastatel 2019-2020 müüsid oma omandid 3 pikaajalist omanikku, 2020.a pandeemiafoonil lõpetati pikaajalised üürisuhted ülejäänud kahes pikaajaliste omanikega omandis, seega omandi/üürniku muutuseta jäi ainult Tornimaja I korruse äripind.

Pikaajalised üürilepingud olid kehtinud vastavalt endise noodikauplusega (mis oli selleks hetkeks suveniiripoeks muutunud) ja jaapanlaste poolt peetava hosteliga Tabinoya (mis oli isegi Tallinna parimaks hosteliks valitud).

F. Üldisest taustast

Arhiivimaterjalide rahulikul läbitöötamisel võiks ilmselt leida palju erinevaid huvitavad nüansse Nunne 1 ajaloo kohta, millest omakorda oleks võimalik teha järeldusi ka kompleksi kujunemisloo osas.

Arhiivimaterjalide piiratud läbitöötamise võimaluste ning ajanappuse foonil tuleb see töö kahjuks edasi lükata ja rahulduda ülevaatlike killukestega, mis siiski võiksid ühel või teisel moel markeerida möödunut, nagu näiteks Tornimaja vitriinakna suurendamine, Pargimaja põhjaakende loomise korduvtaotlused, Pargimaja põhjafassaadile reklaamide

[204] *Toimetamata sõnumivahetus (2021) on autori valduses*

paigaldamise taotlused jms, ka näiteks vana perioodika *(ill 101, 102, 103, 104)* põhjal:

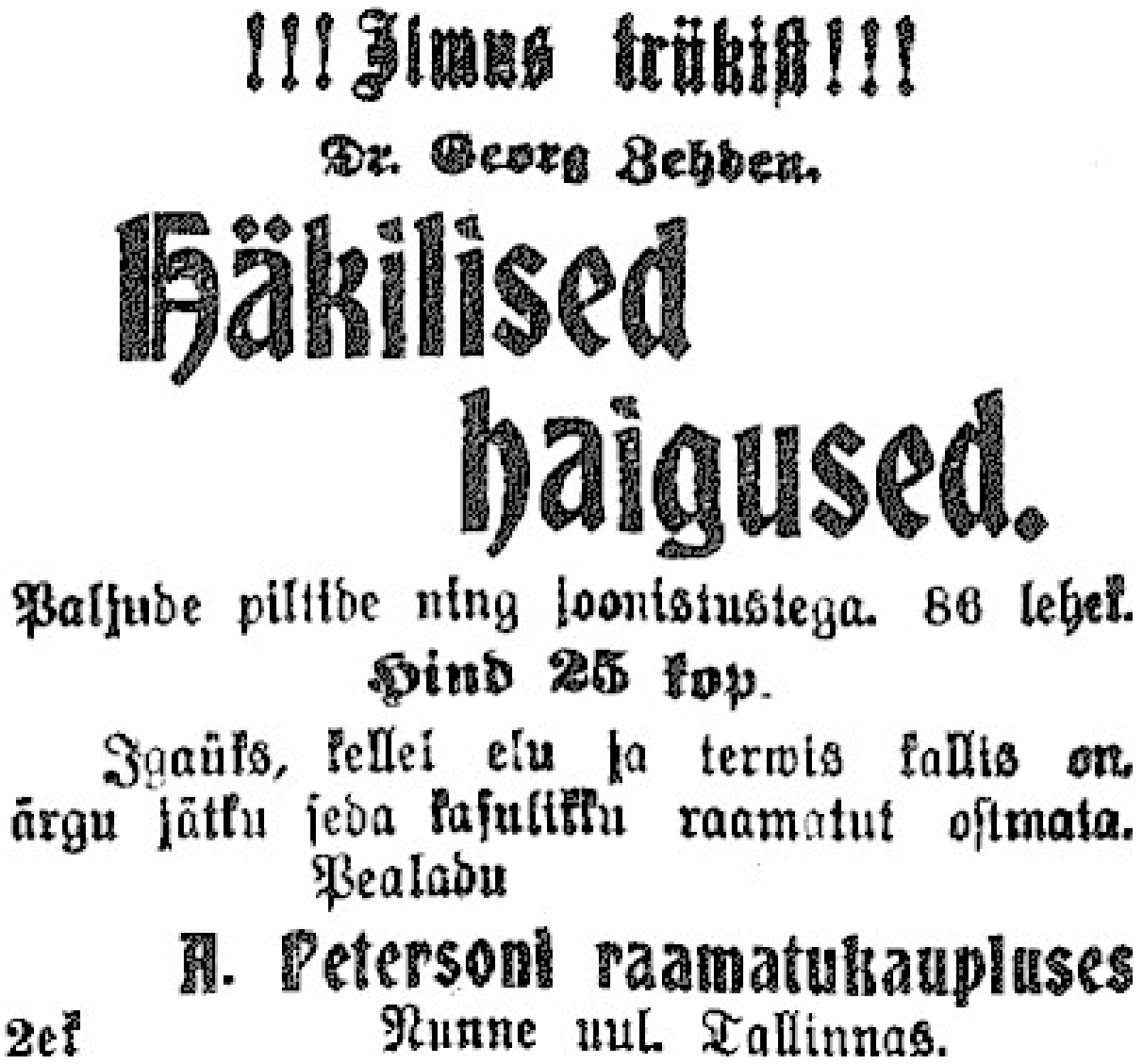
!!! Ilmus trükist !!!

Dr. Georg Zehden.

Häkilised haigused.

Paljude piltide ning joonistustega. 86 lehek.

Hind 25 kop.

Igaüks, kellel elu ja terwis kallis on, ärgu jätku seda kasulikku raamatut ostmata.

Pealadu

A. Petersoni raamatukaupluses

2ek Nunne uul. Tallinnas.

101. 18.08.1908.a Päewaleht[205]

07.03.1909.a Päewaleht: *"K. G. Inglisti: ahjuuste ja praeahjude töötoas, Nunne uul. nr. 1, Tallinnas, walmistatakse praeahjud 30—40 n. ja pliitauksed 55-90 naelalisest paksusest plekist."*[206]

[205] https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=paevalehtew19080818.2.11.1 (vaadatud 02.05.2021.a)
[206] https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=paevalehtew19090307.2.5.2 (vaadatud 02.05.2021.a)

Kodukoetud riietekauplus

Tallinnas,

Pika ja Nunne uul. nurgal nr. 1.

Soowitab oma

ſuureſt ladu ſt

ſuures wäljawalikus kõige uuemates muſtrites ühe- ja kahekordſeſt lõngaſt meeste- ja naisterahwa riiet. Riided on täiswillaſed walmiſtatud ja peawad kandmiſes kaua wastu.

E. F. Schmidti aſemik

M. Teng.

102. 07.05.1911.a Tallinna Teataja[207]

12.06.1912.a Tallinna Teataja: *"Müün, teritan ja parandan habemenuge Alex. Afer, Nunne uul."*[208]

06.03.1914.a Tallinna Teataja: *"Õnnetused ja kuritööd. Hoitagu kelmide eest. Teisipäeval sattus Paide kreisist pärit olev 69-aastane talupoeg Jüri Serval Nunne uul. kahe kelmi kätte, kes temalt "kaotatud rahakoti" viguri läbi 53 rbl. raha ära võtsid."*[209]

Poisikene,
aufate wanemate laps, wõib tohta
leida mehanika töötoas Nunne uul. 1.

103. 17.06.1916.a Päewaleht[210]

24.02.1922.a Kaja: "*Tänavapiltnikkudele wäljarentida otsustas linnawalitsus järgmised kohad: 1) Jaani kiriku jures trammi peatuspaiga lähedal, 2) Suure Kloostri ja Nunne Kloostri ja Nunne tn. nurgal, 3) Troonipärija puiesteel, 4) Toompuiestee ja Wismari uul. nurgal, 5) Wiru mäel, 6) Merepuiestee ja W. Wiru uul nurgal, 7) S. Pärnu maant. Diakonissi haigemaja juures, 8) Kopli uul. algul, 9) Kadrioru piirkonnas, 19) Kaarli kiriku juures, 11) Kosel ja Pirital, 12) Kopli puiesteel."*[211]

22.11.1925.a Kaja: *"Linna ehituste all olewate maade hindamine. Linna majandusosakond otsustas linna ehituste all olewate maade hindamist läbiwiia, aluseks wõttes ennesõjaaegseid hindu ja hindade kõikumist mõnel kohal erilistel tingimistel. Kõige kõrgemalt hinnatakse maad kuuendas linnajaos raekoja ümbruses, Nunne uul. jne. 3000-25000 margani ruutsüld. Kõige odawamalt kolmandas linnajaos 100-4000 margani, teistes linnajagudes kõiguwad hinnad selle wahe peal."*[212]

30.12.1927.a Kaja: "*Õhupallide müüki otsustas linnawalitsus lubada pealinnas järgmistel kohtadel: Wiru-Jaani uul. nurk, Saksa teatri juures, Harju trepil ja Nunne tänawas; platsid antakse wälja enampakkumisel."*[213]

---

[207] https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=tallinnateataja19110507.2.35.4 (vaadatud 02.05.2021.a)
[208] https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=tallinnateataja19120612.2.9.1 (vaadatud 02.05.2021.a)
[209] https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=tallinnateataja19140306.2.18 (vaadatud 02.05.2021.a)
[210] https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=paevalehtew19160617.2.17.8 (vaadatud 02.05.2021.a)
[211] https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=kaja19220224-1.2.81 (vaadatud 02.05.2021.a)
[212] https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=kaja19251122-1.2.46 (vaadatud 02.05.2021.a)
[213] https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=kaja19271230-1.2.54 (vaadatud 02.05.2021.a)

06.02.1934.a Järva Teataja: *"Tallinna uulitsal pussitati elukardetavalt. Tallinnas, Nunne uulitsal sai laupäewa õhtul elukardetawalt pussitada Elmar K o o ri k, eluk. Mardi uul. 7, kellele löödi kehasse kolm haawa. Pussitajaks olid Kooriku kaaslased Paul Kiisson ja Martin Muurmann, kes wõeti wahi alla. Kaklus tekkis purjus olekus. Koorik, Kiisson ja Muurmann olid töötatöölised, kes tutwusid teineteisega tööbörsil. Koos olid nad käinud Harju maawalitsuses mingi tööraha asjus. Raha kätte saades tehti seltsis napsi. Peagi tekkis meeste wahel waidlus ja tüli, mida tahetud lahendada poksiga Schnelli tiigi ääres. Nunne uulitsal aga sattusid mehed ägedalt riidu. Koorik sai raskelt haawata. Ta toimetati linna keskhaiglasse."*[214]

27.08.1934.a Kaja: *"Tallinna politsei kroonika. Mees omnibuse all. Omnibuse alla jäi Nunne ja Pika uul nurgal Woldemar Schilting, 55 a. wana, eluk. Imanta uul. 23, kes sai põrutada, rebenesid pinsak, west ja särk. Õnnetuses oli süüdi omnibuse juht, kes sõitis kiirelt ja ettewaatamatult."*[215]

29.03.1935.a Kaja: *"Kerjas uulitsal. Nunne uulitsal kerjamise eest wõetakse wastutusele Ants Kena, el. Liivalaia uul. nr. 2/9."*[216]

G. Kontekst aastatel 2020-2021 (mis kohaga on tegemist, millised olulised tegurid kujundavad piirkonda)

Väravatorniga ajaloolisele tänavanurgale annavad kaasajal tooni, loovad kogumina elu ja hingamise: töötundidest pausitajad *(ill 105)*, tuntud ja vähemtuntud möödujad, reeglipärased koerajalutajad, igapäevased stampliiklejad jalgsi, rattaga, autoga, harvemini linnarongiga *(ill 106)* või hobukaarikuga *(ill 107)*.

214 https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=jarvateatajaew19340206.2.56&srpos=142&e=-------et-25--126--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA-nunne+uul---------- (vaadatud 02.05.2021.a)

215 https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=kaja19340827-1.2.67&srpos=77&e=-------et-25--76--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA-nunne+uul---------- (vaadatud 02.05.2021.a)

216 https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=kaja19350329-1.2.65 (vaadatud 02.05.2021.a)

105. Ööpäevaringse lahtiolekuga poe müüjannad puhkepausil[217]

[217] *Autori foto (2021)*

106. Vanalinna rong Raekoja platsi jõuluturul[218]

218

https://www.visittallinn.ee/est/k%C3%BClastaja/mida-teha/k%C3%BClasta/muuseumid-vaatamisv%C3%A4%C3%A4rsused/178573/linnarong (vaadatud 02.05.2021.a)

107. Hobukaarik tulemas Nunne-Pikk-Rataskaevu ristmikult[219]

Pandeemiaaegadel on välisturistide osakaal võrreldes kohalikega olematuks muutunud. Selle võrra tihedam on sageli võõrkeelsete Bolt/Wolt ratta-, autokullerite kiirustav sagin, muuhulgas toitu-jooki-kõike esmatarvilikku müüva 24h-kaupluse "Kolmjalg" ümber. Enamasti mitte siinmail sündinud-kasvanud kiirkäskjalad alles õpivad kohaliku kultuuriruumi reegleid ja liiklemistavasid. Eelmisel kevadel sulgesid ristmikul asuvatest äridest uksed kaks pigem turistidele suunatud (suveniiri-)poodi, kaks samasugust töötavad valitsuse lubade-keeldude rütmis. Tihtilugu austab ristmikku oma tardunud kohaloluga tagasihoidliku väljanägemise ja laitmatu käitumisega regulaarhulkur *(ill 108)*.

[219] https://ishvetsov.ru/et/tallin-putevoditel-po-samym-interesnym-mestam-chto-posmotret-v/ vaadatud 02.05.2021.a)

108. Vanalinnas vabas vormis elu viljelev Kert intervjuud andmas Katrin Lustile[220]

Öösiti liigub ringi omajagu ülemeelikult huikavaid pidulisi, ka selliseid, kellel korrakaitseüksused (MuPo, politsei) peavad paluma normaalse ja eeskirjadekohase käitumise juurde tagasi pöörduda ja/või korrarikkumine lõpetada, näiteks mitte kasutada vihmaveetorusid kõrgematele korrustele pääsemiseks *(ill 109)* vms. Lühimajutuskorterite olemasolu vanalinnas toob piirkonda omajagu kohalikke ühe-, kaheööpidulisi, harvemini nädala või kahe jagu lõbutsejaid, kes omavad kadestamisväärset visadust pidutsemisel ja kes igast võõrustajale makstud eurost viimase välja pigistavad joviaalselt veedetud magamata öötundide arvelt *(ill 110)*.

[220] https://kuuuurija.elu24.ee/7207676/kodutu-kert-naudib-tanavaelu-ehk-elu-vabas-vormis (kuvatõmmis, vaadatud 02.05.2021.a)

24h

109. Energiat ja osavust jätkub, et ca kl 3 öösel enda II korruse külaliskorteri akna taha ronida[221]

110. Kui maikuu pühapäeval peale kl 6 hommikul tuleb neidistel kange isu jäätise järele minna ja nad pole

[221] https://kuuuurija.elu24.ee/7207676/kodutu-kert-naudib-tanavaelu-ehk-elu-vabas-vormis (kuvatõmmis, vaadatud 02.05.2021.a)

ainukesed ööst edukalt läbi murdnud tegelased[222]

Hobutaksodest ja velotaksodest *(ill 111)* on vanalinn hetkel vabaks jäetud[223]. Esialgu tundub, et sõidujagamisplatvormid, pandeemiaaeg on positiivseid korrektuure teinud vanalinna taksomajandusese[224], kus eraettevõtjatest küüdipakkujatega tõusetunud probleemid[225] [226] [227] olid osati sarnased varem tegutsenud voorimeestega (kellest viimane lõpetas alles 1951.a), st ebaproportsionaalselt suure tänavaruumi haaramine kliente ootavate (hobu-, velo-, takso-)kutsarite poolt, puudulik teeninduskultuur, liiakasuvõtmine, joobes juhtimine jms. Mobiilirakenduse kasutamise varjuküljeks on ehk vaid see, et rakendustaksistid ei tunne nii hästi vanalinna, ka *Google Maps* võib juhtnööride andmisel eksida, mistõttu satutakse jalakäijate tsoonidesse, vastassuunda, sõidetakse liiga kiiresti/liiga aeglaselt, klienti peale võttes pargitakse ebasobivalt jne. Üldplaanis on siiski keskkonnasõbralikum, et taksojuhid ei istu jõude kümneid minuteid töötava mootoriga parkivas autos juhuslikke kliente oodates, vaid süsteem minimeerib mõlemapoolselt ooteaja ja linnaruumis ühel kohal seismise ning heitgaasitamise.

[222] *Autori foto (2021)*
[223] https://epl.delfi.ee/artikkel/50730346/vanalinna-hobused-on-katseajal (vaadatud 02.05.2021.a)
[224] https://www.postimees.ee/3314785/pealtnagija-tallinna-taksomaffia-johkrutseb-edasi (vaadatud 02.05.2021.a)
[225] https://www.err.ee/576417/velotaksost-valja-kukkunud-mees-sai-viga (vaadatud 02.05.2021.a)
[226] https://www3.tallinn.ee/est/kristiine/Uudis-Vanalinn-sai-velotaksode-hoiatusmargid-2 (vaadatud 02.05.2021.a)
[227] https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=uuseesti19360127.2.111 (vaadatud 02.05.2021.a)

111. Velotakso Tallinna vanalinnas. Foto: Raul Mee[228]

Eraldi võiks Tornimaja ja ristmikku analüüsida veel arhitektuuri vaatevinklist, näiteks milliseid kihistusi kannavad Tornimaja vaateväljas olevad hooned, kui kaugele ulatub silmapiir Tornimajast vanalinna katusemaastikul, kui kaugele meetrites, milline on insolatsioon, mürakaart, radooni tase, tuule keskmine kiirus, sademete hulk aastas, ümberkaudne mullastik, floora ja fauna, populatsiooni suurus ja profiil, liiklustihedus, liikluskorraldus, kuri-, väärtegude arv, õhupuhtus, gaasiliste ja lenduvate ainete kontsentratsioon, kohapealsed lõhnad-haisud, tehnorajatised, kitsendused, lähiümbruse asutused, teenusepakkujad, rääkimata kõikvõimalikest Tornimaja substantsi ehitus-, materjaliuuringutest jms. Lõputöö ei pea, ei saa, ei suuda seda kõike kirjutamiseks ettenähtud aja jooksul kahjuks haarata.

Lähipiirkonnas on palju elumaju, bürooruume, administratiivasutusi, söögikohti, kauplusi, muuseume, vaatamisväärsusi, haljasalasid, mitmeid koole, mille vahel elanikud, töötajad, teenindajad, külastajad igapäevaselt suuremal või vähemal määral liiguvad, lisaks Nunne-Pikk-Rataskaevu transiitpunkti igapäevased läbijad (jalgsi, rattaga, sõiduautode, kaubikute, veokitega).

Koht ajaloolises asumis on edukalt suutnud säilitada linnaliselt mitmekesise ja

[228] https://www.aripaev.ee/uudised/2015/08/10/tallinn-keelab-vanalinnas-velotaksod (vaadatud 02.05.2021.a)

tasakaalustatud (positiivsete) teguritega inimkeskse ning elamisväärse ruumi kuvandi.

II HOONE MATERJALIKASUTUSE JA TEHNILISE SEISUKORRA KIRJELDUS

Hoone (Ehitisregister käsitleb kompleksi hooneid ühe hoonena) üldandmed[229]

- **Ehitisregistri kood:** 101026448
- **nimetus:** elamu
- **seisund:** kasutusel
- **ehitisealune pind:** 340 m²
- **maapealse osa korruste arv:** 4
- **suletud netopind:** 701,8 m²
- **maht:** 3763 m³
- **üldkasutatav pind:** 124,8 m²
- **eluruumide pind:** 474,6 m²
- **konstruktsioonid ja materjalid:**
    - **vundamendi liik:** madalvundament
    - **kande- ja jäigastavate konstruktsioonide materjal:** looduslik kivi
    - **välisseina välisviimistluse materjal:** krohv
    - **välisseina liik:** looduslik kivi
    - **katuste ja katuselagede kandva osa materjal:** puit
    - **vahelagede kandva osa materjal:** puit
    - **katusekatte materjal:** plekk
- **tehnilised andmed:**
    - **elektrisüsteemi liik:** võrk
    - **veevarustuse liik:** võrk
    - **kanalisatsiooni liik:** võrk
    - **soojusvarustuse liik:** kohtküte
    - **soojusallikas:** ahi, kamin, pliit
    - **energiaallikas:** tahke (puit, turvas, brikett, puitgraanul, saepuru vmt)

[229] https://ehr.ee/app/w/page?7 (vaadatud 02.05.2021.a)

Tornimaja hetkeseis

Tänavapoolne fassaad: Fassaadil on palju vajumise jälgi, mõrasid, krohvi- ja värvikadusid. Varikatus Pika jala väravatorni viiva ukse kohal näib olevat mitteautentse taustaga, samas täidab oma funktsiooni võimalike veekahjustuste ennetamisel/vähendamisel. I korruse aken ja välisuks on varasemalt restureerituna säilitanud rahuldava seisundi. II korruse aknad on paigaldatud 1990ndate remondi käigus, valik on langenud historitsismile omase „T"-kujulise raamijaotuse[230], klaaspaketi ja kaasaegsuse kasuks. Akende, uste profileeritud krohvipiirded, karniisid, kogu seinapind kaetud nõukogudeaegse tsementkrohvikihiga, kahjuks väga lohakalt teostatud töö, mille ümbertegemine on väga ressursimahukas.

Hoovipoolne fassaad: Fassaadil on palju vajumise jälgi, mõrasid, krohvi-, kivi- ja värvikadusid, puitosal on veekahjustused, võimalik, et ka mädanikkahjustused. Eenduval osal võivad olla lisaks konstruktsiooni kahjustused. Eenduva osa aken paigaldatud ilmselt 1990ndate remondi käigus. 2020.a. uuringud tuvastasid II korruse laia laudisega kaetud mahul ühe nõukogudeaegse säilinud ookerkollase värvikihi, räästalaual ühe nõukogudeaegse mürkrohelise värvikihi.[231] Fassaad I korrusel on tervikuna tsementkrohviga kaetud, mistõttu polnud seal 2020.a võimalik uuringuid teha.

Kangialune ja värav: Kangialusel on palju vajumise jälgi, mõrasid, krohvi-, kivi- ja värvikadusid, puitosal on ulatuslikud veekahjustused, võimalik, et ka mädanikkahjustused. Seisukord on avariiline, eluohtlik. Värava seisukord halb. Kangialune on tervikuna tsementkrohviga kaetud, muuhulgas lagi, mistõttu polnud seal uuringuid võimalik teha.[232]

Keldrikorrus: Kuigi keldrikorrus asub füüsiliselt kangialuse all ning seda läbivad Tornimaja kommunikatsioonid, siis juriidiliselt kuulub see Hoovimaja korteriomandi koosseisu ning teistel omanikel puudub sellele juurdepääs. Täpsemad andmed hooneosa seisundi kohta puuduvad. Kuuldavasti paikneb selles hooneosas mingi osa Nunne 1 kompleksi teenindavatest kommunikatsioonidest.

Esimene korrus: Tornimaja I korruse äripind saab toimida autonoomselt, kuna omab sissepääsu otse tänavalt. Vanadel plaanidel Tornimaja ja Hoovimaja ühenduskohas hooneosale viitava ristküliku alal on kaasajal tavaline hooviala. Kaasaegsel plaanil *(ill 30)* on see ala tähistatud halliga (rajatis, katusealune), kuigi reaalsuses selline eristatav ruumiosa puudub.

---

[230] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 49)*
[231] *Valge, Claudia (2020) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Välisviimistlusuuringute aruanne", Tallinn (lk 30)*
[232] *Valge, Claudia (2020) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Välisviimistlusuuringute aruanne", Tallinn (lk 30)*

Tarindid kaetud krohviga, interjööris krohvi, kipsplaadiga. Praegu paikneb kandev vahesein umbes ⅓ kaugusel Hoovimaja fassaadist jättes ⅔ Pargimaja-poolsest alast äriruumile (23,8 m²). Hetkel pole maalingut eksponeeritud, aga see on osaliselt nähtav vitriinkappide tagant.

Teine korrus: Siseruumid täies ulatuses kaetud kipsplaadi, keraamilise plaadi või laminaatparketiga. Seintes on vajumise jälgi, põrandates nihkumise jälgi. Aknad 1990ndate remondi aegsed. Sekundaarse madalama kipsplaatlae all võib olla säilinud historistliku taimornamendiga stukk-laerosett 19.–20. sajandi vahetusest.

Katusekorrus: Siseruumid täies ulatuses kaetud laudise ja laminaatparketiga. Seintes on vajumise jälgi, põrandates nihkumise jälgi. Interjööri katval laudisel on niiskuskahjustused katuseakende piirkonnas. Trepi asukoht korruse plaanil ei vasta tegelikkusele.

Korsten: Puuduvad korstnaga ühendusesolevad küttekolded. Ilmselt on ehitatud ehitusajale omaste materjalidega tavavõtete kohaselt. Esinevad krohvikaod.

Katus: Katuse värvitud plekk-kattel esineb palju kulumise jälgi, roostet, räästakarniisi puitosal on ulatuslikud veekahjustused, võimalik, et ka mädanikkahjustused. Võivad olla lisaks konstruktsiooni kahjustused. Tõenäoliselt on ehitatud ehitusajale omaste materjalidega tavavõtete kohaselt.

Katuseuuk, -aknad: Praeguse katuseuugi klaasitud osa pakett on ilmselt välja vahetatud 1990ndate remondi käigus, uuk on heas seisukorras. Kaasaegne uuk on ehitatud mitteavatavana. Kaks kaasaegset katuseakent on hoovipoolsesse külge paigaldatud ilmselt samuti 1990ndate remondi käigus, mõni aeg hiljem on need väljastpoolt ümbritsetud ebatavalise, kuid kapitaalse metallist, keevitatud trellistikust kuubikuga, mille peale on omakorda kinnitatud väikseruuduline metallvõrk. Varasema omaniku kinnitusel on trellistik paigaldatud turvalisuse kaalutlusel, kuna ei olnud harvad juhud, mil vandaalid Kohtuotsa platvormilt ja vahepealselt Nunne paljandi platoolt kompleksi küll tänavakive, pudeleid jms viskasid. Metallvõrk selle peal on paigaldatud täiendavalt lindude tõrjumiseks. Katuseaknad on praktiliselt amortiseerunud, suures osas puidukahjustustega, sammaldunud.

Sadeveesüsteem: Sadeveesüsteemi lahendus on suures osas täielikult amortiseerunud, torud on puudu, katkised või katkenud. Värviskaala varieerub fassaadide värvist viimistluseta vihmaveetorudeni. Sadevee ärajuhtimise süsteem ei ole kompleksis ega ka kõrvalasuvas Pika jala väravatornis lahendatud tervikuna, mistõttu on Tornimaja katusele ja hoovifassaadile tekkinud ulatuslikud veekahjustused.

Põhimõtteliselt on võimalik, et Tornimaja vahelaed peidavad endas talalagesid, võibolla ka kaunistatud kujul. Kergema remondi puhul varasemad ehitusosad interjööris

ilmselt ei paljandu, kuid seintelt kaasaegsete viimistluskihtide eemaldamise, lagede ja põrandate avamise järel võib tulla positiivseid üllatusi. Praeguste põrandate all on tõenäoliselt mingil määral säilinud algupärased põrandad või nende jäänused. II korruse plaanidelt *(ill 83)* algava korstnalõõri osas ei ole teada, kas enne 1958.a võis see kunagi olla kasutatav ka altpoolt ja teenindada ka näiteks Tornimaja keldrikorrust ja/või Hoovimaja I korrust. Fassaadide avamisel võib ilmneda raidpiitadega aknaavade/-uste jäänuseid, siseseintes mitmesuguse kuju ja suurusega kinni müüritud seinanišše vms. 1985.a inventeeritud 14 siseuksest ei ole kahjuks enam ühegi algupärane asukoht teada.

III VÄÄRTUSED

Nunne 1 hooned ei ole mälestiseks tunnistatud, kuid on vähemalt juba 1981.a detailplaneeringus tähistatud väärtuslikena.[233]

Tõenäoliselt 1990ndate ümberehituse käigus on II korruse aatriumi juures nähtavale jäetud (puhastatud?) ristkülikuline **konstruktsioonitala** 24 cm x (nähtavas osas) 16 cm x (nähtavas osas) 165 cm *(ill 112)*, mis on hetkel ühtlasi ka ainukeseks nähtavaks algupäraseks (?) autentseks elemendiks kogu II ja katusekorruse siseruumi peale.

112. Eksponeeritud tarind II korruse ja katusekorruse trepi kõrval aatriumis[234]

Kindlasti tuleb väärtuslikeks pidada kõiki Pargimaja ja Hoovimaja uuringutes välja toodud elemente.

Tornimaja puhul konkreetsemalt on hetkel teada I korruse **seinamaaling** *(ill 113, 114)* ja II korrusel võimalik **stukk-laerosett** *(ill 115)*. Uuringute käigus võib ilmneda täiendavaid väärtuslikke ja eksponeerimiseks sobivaid detaile.

[233] *Tallinna kesklinna detailplaneerimise projekt vanalinna riikliku kaitsetsooni osas. Tallinn, 1981.*

[234] *Autori foto (2021)*

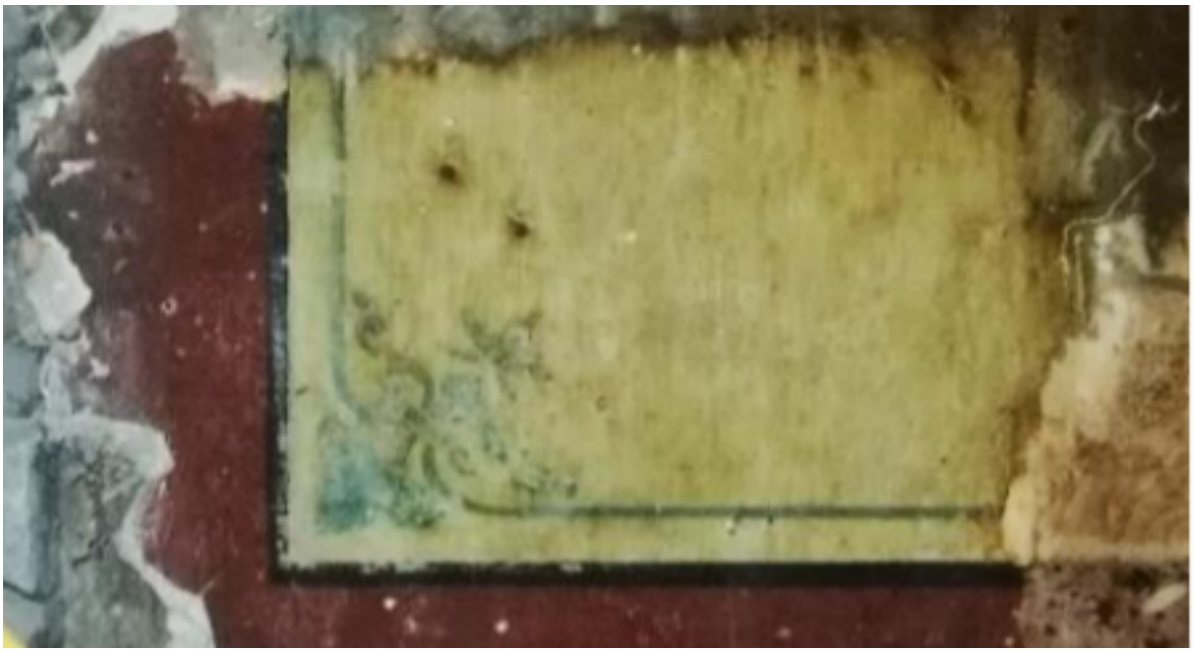

113. Tahveldisega trafarettmaaling Tornimaja esimese korruse interjööris lääneseinal[235]

114. Tahveldisega trafarettmaaling Tornimaja esimese korruse interjööris lääneseinal[236]

[235] *AS Vana Tallinn. Tallinn, Nunne t. 1. Soovitusettepanekud siseruumide remondiks. Tallinn 1994. TLPA mo arhiiv, N.3.658.*
[236] *AS Vana Tallinn. Tallinn, Nunne t. 1. Soovitusettepanekud siseruumide remondiks. Tallinn 1994. TLPA mo arhiiv, N.3.658*.

115. Laerosett Tornimaja II korrusel Pargimaja-poolses ruumis Foto: 1985.[237]

Eelkõige näeb autor Nunne 1 kompleksi väärtust UNESCO-alaks oleval Tallinna vanalinna muinsuskaitsealal, otse Pika jala väravatorni kõrval, vahetult Kohtuotsa vaateplatvormi ja Nunne paljandi all **väljakujunenud linnaruumi ja tänavatevõrgustiku säilitajana**, korrastatud kujul ka selle kaunistajana, **inimkeskse elukeskkonna hoidjana.**

Täna moodustab Nunne 1 kena ja tagasihoidliku osakese nn tähtobjekte toetavast vanalinnasisesest autentsest linnakoest. Seda tänu kompleksis asuvate hoonete mitmekesisusele, aga ka kõrvalasuvale linnasüdamesse jäetud väikesele rohelisele pargialale. Kuigi Tallinn on mahtudes kasvanud kümneid kordi, siis vanalinna tänavatevõrgustiku eripärast tulenevalt ei ole Nunne-Pikk-Rataskaevu ristmiku, millega liitub Pikk jalg, liikluskoormus oluliselt tagasihoidlikumaks muutunud, kindlasti küll rahulikumaks võrreldes aegadega, mil ristmikku läbisid ühistranspordiliinid või raskesti pidamasaavad hobusõidukid. Vanalinnas on kiirused vähenenud ja sõiduriistad ehk vähem lärmakad, aga kaubavedu, prügivedu, elanikud, külastajad, töötajad, kullerid jms liikumine toimub endiselt üsna

[237] *Nunne tn 1. Arhitektuuriajalooliselt väärtuslike detailide inventariseerimine. Tallinn 1985. Koostanud: KRPI, L. Hein. MKA arhiiv, A-1456*

intensiivselt, isegi pandeemiatingimustes. Paiknemine Tallinna linna ühes vanimas liiklussõlmes, ajalooliselt väga olulises läbipääsupunktis just Toompea seisukohalt omab ajaloolist väärtust, näiteks vaade all-linna ristmikult Pika jala väravatornile ja Pargimajale on eelduslikult üsna muutumatuna püsinud **ligikaudu viimased 200 aastat**. Seda võib tänapäevases kiirelt muutuvas maailmas pidada juba väärtuseks omaette, lausa ajalooväärtuseks. Märkimisväärsuseks linnaarengulises mõttes.

Tallinna vanalinn ei ole erakordse väärtusega mitte üksnes kohalikul tasandil, vaid ka **ülemaailmselt**.

Tundub, et seda asjaolu kipuvad kohapealsed valitsejad ja planeerijad tihtilugu unustama või sellest mööda vaatama [olgu siis väheste teadmiste või (äri-)huvi mõju tõttu] markeerides sellise erahuvi ekslikult avalikuks huviks. Sel põhjusel on autor ka oma lõputöös mahuka osa pühendanud nö alginfo detailsele ülekordamisele. Kellele on Tallinna vanalinna väärtused täpselt teada, saab lõputöö sisukorrast kohe järgmise peatüki võtta, kes ehk ei mäleta või ei tea nii detailselt, saab üle lugeda.

Kohati võib ehk tekkida küsimus, miks on töös omajagu palju põikeid Tornimaja ehitusliku substantsi, ajalooga otseselt mitteseotud nüanssidele alates tuvide invasioonist, jäsemete amputeerimisest kuni Tõnis Mägi ja Ivo Linna varahommikuse ühislaulmiseni. Autor on need lisanud lugejale ühest küljest vahelduseks siseviimistluskihtide kirjeldustele ja teisest küljest, et ilmestada kui paljud komponendid võivad mõjutada sama geograafilise punkti tajumist erinevatel aegadel ja erinevate inimeste poolt, näiteks kasvõi vara soetamisel/mittesoetamisel, elukoha/ärikoha valikul, jalutamisel jne. Autori arvates lähtutakse liiga sageli üksnes hoone (tehnilistest) näitajatest, vaadatakse **väljast sisse.** Pahatihti jäetakse kõrvale suurem kontekst, kohapealsed elulised detailid ja võimalikud muud (ka negatiivsed) mõjurid (näiteks naaberhooned, -alad, öörahu, kahjurid jne). Hoonet vaadeldakse enamasti kergelt distantsilt, isegi eraldiseisvana ümbritsevast keskkonnast, kogukondlikest vajadustest. Arhitektuuriliselt vaadeldakse iga külje pealt, tehakse otseses mõttes ees-, pealt-, külgvaateid. Teine võimalus - vaade **seest välja**, sh ka otseses mõttes vaated, silmapiir, jääb käsitlemata. Autor arvab, et tervikpildi mõistmiseks ja jätkusuutlikeks lahendusteks on mõlemad ühtmoodi olulised - objekti sissevaated ja objekti väljavaated. Keda huvitab üksnes hoone füüsiline substants, saab lõputöö sisukorrast otse vastavate peatükkideni jõuda.

Muinsuskaitseala põhimääruse ja muinsuskaitse seaduse läbitöötamine enne muinsuskaitsealale lahenduste välja pakkumist ja visualiseerimist võiks abiks olla ressursside kokkuhoidmisel. Samas kindlasti rikastavad arhitektuuriajalugu erinevad utoopialinnade, -objektide projektid, mille osas tulevased põlvkonnad võivad imetleda loovisiku mõttelendu

või tõdeda, et küll on õnn, et tol hetkel kellegi heast soovist ja tahtest kantud briljantsed mõtted mateerias ei realiseerunud või vastupidi realiseerusid.

Autori jaoks peitub küsimus **asukohas ja kavandatavas funktsioonis**, nende koostoimes. Asukoht on (enamasti) püsiv komponent, funktsioon muutuv komponent. Teisisõnu, kas just see objekt peab asuma just selles geograafilises punktis või on võimalik saavutada samaväärne tulemus väheminvasiivsete sekkumistega väljakujunenud (linna-)ruumi?

Kas mingis geograafilises punktis on hädavajalik mingi ruum lammutada (hävitada) selleks, et:

- täita see koheselt uuega (Kaitsepolitsei uus peahoone) või
- lihtsalt hävitada (Tapa mõis) või
- mitte midagi tehes hävida lasta (Liberty suvemõis) või
- lihtsalt täita (Porto Franco)?

Või tuleb alati ühe/teise mõtte tagant otsida veel kellegi kolmanda ootusärevusest (ambitsioonist/tulust) võdisevad kõrvu? Näiteks ühe kõrghoone lisamine linnamaastikku pakub ilusaid vaateid selles konkreetses majas *x*-arvule inimestele - seal viibijatele, elanikele, töötajatele. Ühtlasi võib see sama hoone ebasobivas kohas rikkuda kümnete tuhandete, isegi saja tuhande inimese jaoks ilusa panoraami nii tänaseks, kümnenditeks, aga tõenäolisemalt juba sajandideks (probleem hakkab ilmselt ajapikku suurenema, süvenema). Sellekohaste uuringute tegemine, mõjurite arvesse võtmine on kahjuks meie linnaruumis marginaalne. Veel kurvemaks teeb viimastel aastatel asjaolu, et Tallinna linn ei suuda õppida teiste linnade headest ega halbadest pikaajalistest kogemustest (näiteks Helsingi, Los Angeles, Bangkok, Reykjavik, Versailles vms) inimkeskse linnaruumi kujundamisel. Ikka kerkib ühele ja teisele poole üksikuid ilmasambaid, mis tsoneerituna võiksid ju koos olla päris kenad olla nii arhitektuurigrupi kui keskkonna mõttes, aga üksinda madalhoonestuse kohal kõrgudes jätavad paratamatult mulje, et arendaja on ära rääkinud võibolla majanduslikus surutises olnud endise omaniku, soodsalt kätte saanud mingi krundi elurajoonis, sealt pealt vana puumaja pühkinud ning oma isikliku fallilise ambitsiooni teoks teinud. Ei jäta head muljet. Linna ülesanne peaks olema seesuguse ekshibitsionismi ohjamine. Tänaval me liputamist ei tolereeri, miks peaksime seda taluma meie kõigi linnaruumis *(ill 116)*.

116. Tondi kasarmute taguse elamu katuseterrasilt vaadatuna Riigiministeeriumi ebasobiv maht vahetult vanalinna panoraami kõrval[238]

Kui eraomanik teeb plaane oma rahakotti silmas pidades, siis riik ehitab riigieelarvest, st kellegi hüvanguks, aga alati mitmes ja otseses mõttes ka kellegi teise arvelt. Nagu kaalukausid - kui keegi saab midagi, siis kaalu teisel kausil olija parasjagu ei saa. Riigil on voli anda kellelegi/millelegi eelisseisund ja seeläbi peegeldada parasjagu valitsevaid väärtusi.

Ilmselt ei leidu Eestis inimest, kes poleks kuulnud Tallinna vanalinna tornidest, Raekoja platsist, Pikast Hermannist või Toompea lossist. Venekeelsed inimesed teavad rohkem Neeva Aleksandri katedraali Toompeal. Kõik nad on omaaegsed võimusümbolid. Kaasajal võiks muude uute arusaamade kõrval välja murda ka sellest käibedogmast, kus arhitektuur peaks raskelt ja suuremahuliselt lajatama, et mõjuda.

Tasakaalustatud vaated, meeldiv horisont on meie ühine vara, mida tuleks rohkem väärtustada. Autorile isiklikult tundub, et kaasajal ei ole vanalinna kiired, sektorid enam piisavaks meetmeks. Tallinna panoraam laiemas tähenduses vajab uut mõtestatust, mitte üksnes merelt vaataja seisukohast, vaid ka iga üksiku Tallinna linna tänava vaatenurgast või

[238] *Autori foto (2021)*

julgegem otse välja öelda, et: "*Teie, lugupeetud vara omanik, kes Te olete võtnud võibolla 30-aastase laenu ja soetanud kodu, mida arvate end jätvat järeltulevatele põlvedele ja mille väärtuse arvate kasvavat, Teil pole garantiid (kuna Te ei suutnud vara soetada piisavalt väärtuslikku ehk kallimasse piirkonda, misiganes on Teie põhjendus), et ühel päeval ei kõrgu Teie kodu kõrval x-tänaval šedööver, mis mitte ainult ei sureta Teie taimekesi ja ei varja õhtupäikest terrassil, mida arvasite nautima hakkavat, kui olete kõik vara soetamiseks vajalikud aastad ära töötanud, vaid Teie vara ümber võib lakata olemast see õhuruum (ja kontekst), mida arvasite seal paranevat või vähemalt jätkuvat. Vabandame, C'est la vie!"*. Loomulikult on alati agasid ja ei saa olla üdini reljeefne, et midagi ei tohi muutuda, aga küsimus on lisanduva kvaliteedi ja kaduva väärtuse suhtes pikemas perspektiivis.

Avar, mõtestatult planeeritud, kena silmapiir on pärand tulevastele põlvedele, ka linlikus keskkonnas. Peaks olema ka neile, kes on võibolla hetkel rohkem *misfortuned*[239] olukorras kui teised. Silmapiiri otsad peaksid olema mõlemad meeldivad, ükskõik kummast otsast vaadata - nii ümberkaudsetest asumitest, linnaosadest vanalinna, kui vanalinnast ümberkaudsetele asumitele, linnaosadele.

Arhitektuuriväärtuste ja kohamälu kandjana on vanalinnal suur roll täita mitte ainult kohalike, vaid ka näiteks Taani Kuningriigi alamate teadvuses. Kõik sealsed lapsed teavad juba varakult lugu Dannebrogi langemisest 15.juuni 1219.a. See vanim järjepidevalt kasutusel olnud riigilipp on ka kõikide ülejäänud Põhjamaade lippude esivanemaks. Nii, et näiteks sattudes koos õppima Soome, Rootsi, Taani, Norra, Islandi, Fääri saarte üliõpilastega, on neile ehk imekspandav eesti keelt rääkivate inimeste arv maailmas, aga mitte 800-aasta tagune lipu saamislugu Tallinnas. Taani lipu mõju on näha ka meie Pärnu, Türi, Setomaa lippudelt.

Selleks, et legendid saaksid püsida ja elada, võibolla isegi kasvada, on vaja **aega ja reaalset kohta**. Kadunud aegade markeeringud linnaruumis, jalutuskäigud virtuaalreaalsuses, dokumenteeritud joonised arhiivis jms on paremad kui mitte midagi (kui reaalsust pole enam või see pole kättesaadav inimesest tulenevalt), aga nad on kaugel kogemusest, mis on võimalik saada rühkides ise Pikast jalast üles või vaadates päikesetõusu/-loojangut mõnelt Toompea platvormilt - istuda, kuulatada, mõelda, mõtiskleda, nautida, võtta aeg hetkeks maha.

Igal inimesel on enamasti olemas ka mingi nö oma koht, võibolla mingi puu metsas, kivi mererannal, kodulävi, kus on hea olla. Vanalinn on koht, kus peituvad indiviidiülesed mälestused, rahvusülene ajalugu, riigiülesed väärtused, mistõttu tuleks vanalinna käsitleda kui

[239] inglise keeles õnnetu, ebaõiglane

meie kõigi heaolu kohta. Linlikku kohta, kus on **hea olla**, mida on ilus/põnev vaadata/avastada ja isegi peale jalutamise mitte midagi märkimisväärset tehes, mitte midagi ostes, mitte kuhugi kiirustades, lihtsalt elada ja hingata (puhast õhku). Vanalinna (tegelikult iga linnaruumi osa) edu komponentideks on koostoimelised püsielanikud, kohaliku omavalitsuse ja riigi mõtestatud tegutsemine ning abi korrastatud linnaruumi loomisel, väärtuste säilitamisel, vähemalt kahjustuste vältimisel (*graffiti*). Tänavaprügimajandus tundub toimivat, liikluse rahustamine, ka niivõrd-kuivõrd, probleemiks on vast puudega isikute parkimiskaarte kuritarvitavad sõidukijuhid ja alarahastus ühiste väärtuste säilitamisel (hooned) ja funktsioonide vanalinnast väljaviimine. Tänavapildis korrastatud hooned moodustavad vanalinna, mida kõik saavad nautida. On teada, et vanalinna pindade soetamishinnad on mõnevõrra kallimad muude asumite hindadest, kuid arvamus, et kes soetab vanalinna kinnisvara, peab ise olema piisavalt rikas, et erivajadustega ja sageli pretensioonikaid hooneid elukestvalt restuareerida, ei ole **riiklikult jätkusuutlik mõtlemine**. Autori teada viitab sellisele riiklikule suhtumisele isegi maamaksu, mille Eesti kõrgeim hinnatsoon asub justnimelt vanalinnas, riigipoolne kogumine. Enamike kinnistute koosseisus on (tavaliselt juba ajalooliselt) äripind (vahet ei ole, kui suur). Sellest tulenevalt määratakse kinnistule tervikuna suurem maamaks võrreldes kinnistuga, kus on üksnes elupinnad. Seejuures ei saa elanikud isegi taotleda kodualuse maa maamaksu tasumisest vabastamist. Muidugi maamaks on vaid üks marginaalsematest kulutustest, mida vanalinna hooneomanikul seoses objektiga igaaastaselt kanda tuleb.

Niisamuti kui riik või kohalik omavalitsus, meditsiinisüsteem ulatavad abikäe abivajadusega inimesele, peaks seda tegema ka maailmapärandi hulka kuuluva ala hoonete säilitamiseks. Praegune süsteem ei ole kuigi efektiivne (vastasel juhul ei näeks me vanalinnas väga täbarasse seisukorda jõudnud hooneid). Kui valitsejate kartus peitub selles, et toetuste abil võidakse objekt korrastada ja seejärel kiiresti tulusamalt maha müüa, siis siin on võimalik rakendada väga tõhusaid tingimusi ja juriidilisi mehanisme toetuse tagasi saamiseks, tagastamise tagamiseks jne. Ei tasu unustada, et uuringute, restaureerimistööde läbiviimine toovad alati makse ka valitseja kassasse.

Inimesed oskavad arvutada ning isegi nii ahvatlev kui see ei tundu elada ajaloolises keskkonnas, on raha enamasti konventeeritav aega, st rohkem teenitud raha=vähem isklikku aega. Mistõttu kuskil asub igaühe kasu ja kahju piir, kus ilusas (linna-)ruumis, toimivas vanalinna hoones elamine/töötamine ei kaalu enam üles isikliku aja kaotamist (raha teenimiseks) selle sama keskkonna korras-/ülevalhoidmiseks (või isegi esialgseks soetamiseks), rääkimata öörahust ja püsielanike parkimisprobleemidest.

Alustuseks tänuväärne ja maksumaksjate seisukohast õiglane oleks juba see, kui riik ja kohalik omavalitsus korrastaksid nõuetekohaselt KÕIK neile (ehk meile kõigile) kuuluvad vanalinna objektid, annaksid neile funktsiooni, selmet planeerida pseudorohelisi uusi hooneid. Kõiki funktsioone ei saa ega ole mõistlik vanalinna tuua, aga üsna palju hooneid oleks võimalik sel moel korda teha.

Oluline on, et vanalinn säiliks mitmekesise elukeskkonnana, et vanalinnas elaks noori, vanu inimesi, lastega peresid, koerapidajaid, oleks toimivaid ja ka kohalikke elanikke teenindavaid ärisid, büroosid, administratiivasutusi, kunstisalonge, spetsiifilisi mäluasutusi (mis ruumikasutuse osas peaksid vanalinna sobima), teatreid, kontserdikohti, koole, jalutusalasid jms. Külastajad võiksid olla sellised inimesed, kes käituksid vanalinnas nagu oma tädi sünnipäeval - viisakalt, lõbusalt, mitte nagu pordumajas kolm sajandit tagasi. 1980ndatel Jaan Krossi poolt viidatud parasiitelanikke vanalinna enam jäänud ilmselt ei ole, kuid nende asemel on vanalinna kohati üle võtnud parasiitkülastajad - nende hulk tuleks vanalinnas minimeerida.

Tallinn ei ole metropol (nutta või naerda, ei saa ka selleks, kas peaks püüdlema?).

Linn on kasvanud, aga isegi kesklinnas on piisavalt veel ruumi uusehitistele, mistõttu ei ole tarvilik vanalinna muinsuskaitseala PEALE suruda uusi mahte. Suured mahud on lubatud juba vähem kui 5 minuti kaugusel Raekoja platsist. Inimkeskse elukeskkonna vääramatuks osaks on kaasajal loodus, linnas haljasalad, asumite sidusus. Kui vanalinna ümber ja sees neid maastikke veelgi kahandada/täis ehitada, siis vähendab see vanalinna väärtust elukeskkonnana oluliselt. Me ei ela ajal, mil väljaspool linnamüüri laiuksid aasad või loksuksid lained ning vanalinna sees hoone omamine/elamine võrduks ellujäämisega vaenlase rünnaku korral. Just samal põhjusel nagu ei pea ehitama enam uusi (suuri) mahte vanalinna sisse, ei tohi looduse osakaalu piirkonnas enam vähemaks võtta, sest vanalinna tänavate haljastuse nappust ja kivilinlikkust kompenseerivadki üksnes haljasalad, mõned hoovid, ümberkaudsed pargid nagu ka näiteks New York'i väärikatel elurajoonidel Central Park'i läheduses, Londoni hinnatud elurajoonidel Hyde Park'i läheduses, Versailles ajaloolistel kvartalitel Versailles' pargi läheduses.

Vanalinn on väga terviklikult ja hästi säilinud keskaegse Põhja-Euroopa kaubalinna sümbol, mille kõrgel paeklindil paiknev ülalinn ja jalamil laiuv arvukate kirikutornidega all-linn moodustavad muljetavaldava silueti, mis paistab kaugele nii merel kui ka maal. Eelnevas lauses toodu võiks probleemivabalt tõesena kehtida järgmised 800 aastat ilma, et see pidurdaks/pärsiks kaasaegse Tallinna vajadusi ja arenguid. Vaja on tarka, elanikkonda kaasavat ja tulevikku suunatud strateegilist planeerimist, mitte näiteks

mereäärse ala monofunktsionaalset täisehitamist ja sellele järgnevat nutuhala.

Tallinn on pisike, hea ühistranspordisüsteemiga linn, kus tuleks välja astuda autokesksest stampmõtlemisest. Tallinn võiks oma ajaloolise vanalinnakeskse planeeringu tõttu olla maailmas esirinnas ka pikkade vahelduslike jalutusradade, rattateede poolest ja sidususest teiste, ka kaugemate asumitega. Mastaapide, vahemaade mõttes on Tallinn ju vägagi jõukohaste distantsidega läbitav nii jalgi kui rattaga, vahelduslikku ühistranspordiga.

Nunne 1 asukoht ülalinnast Toompea - alatise riigivõimu keskuse, ja all-linna - rae võimukantsi, vahel on märgiline. Väga hästi säilinud keskaegse tänavavõrguga all-linnas, kitsal ja käänulisel Nunne tänaval tähendab hoonete keskaegse ehitusajaloo teadmine ja elementide säilimine/säilitamine hoonekehandites, kinnistu suuruse säilimine Tallinna ajaloo ja kaitstavate väärtuste põhituuma IGAPÄEVAST kohalolu. UNESCO väärtustab Tallinna vanalinna samal põhjusel, tuues olulise tunnusena välja ka **jätkuva toimimise majandusliku ja sotsiaalse kogukonnana.**

Teisisõnu vanalinna väärtuste üheks osaks on ruumi igapäevane iseseisev orgaaniline toimimine, selle/selles elamine ja hingamine, säästev areng, muuhulgas elanikud, külalised, moosekandid, poodnikud, kullerid, sullerid, tuvid ja rotid. Kui näiteks üks rikas inimene/ettevõte ostaks järjekindlalt kokku kõik vanalinna hooned, teeks need koos muldkindlustuste ja rohealaga eeskujulikult korda, aga ei võtaks ekspluatatsiooni või avaks neid näiteks ainult nädalavahetusteks, siis säilib küll vanalinna **arhitektuuriline pärand**, kohe ei haihtu ka **ajalooline väärtus**, aga kaob vanalinna **lummus** - väärtus, mis on kohaspetsiifiliselt tunnetuslik. Väärtus, mida hindab püsielanik, kohalik külastaja. Väärtus, millest osa saamist jahib ka välisturist.

väärtuslik substants + fluidum=jätkusuutlikkus (sh säilimine)

Erakordse, ülemaailmse, rahvusvaheliselt kõrgelt hinnatud **autentsuse** säilimiseks Tallinna vanalinnas on oluline mh mitte olulisel määral muuta juba 13. sajandil välja kujunenud keskaegset linnapilti, linnaplaani koos kinnistute, tänavate ja väljakutega.

Nunne 1 kinnistu panustab kõigi väärtustega **ajaloolise terviku** säilimisse:

- kompleksi (Pargimaja, Hoovimaja, Tornimaja?) keskaega või isegi varasemasse perioodi ulatuv taust (tinglikult loetav maht, elemendid)
- asukoht ajaloolise (tsistertslaste tegutsemise traditsioonile viitava) Nunne tänava alguspunktis
- (tõenäoliselt) kinnistu algupärane suurus

- asukoht ajaloolisel Nunne-Pikk-Rataskaevu ristmikul/linnaväljakul
- asukoht Pika jala väravatorni kõrval (feodaalvõimu ja hansakaubanduse kokkupuutepunktis)
- linna kaitserajatis (tõenäoliselt algses kõrguses) kinnistu lääneservas
- vanalinnale omase arhitektuurilise ilmega hooned
- järjepidev funktsioon elu- ja ärihoonetena

Tuleb püüda saavutada tasakaal vanalinna elukeskkonna ning muud laadi avaliku ja erakasutuse vahel, mis võib seada ohtu kogu ala autentsuse. Vanalinna terviklikkust võib ohustada kõrghoonete kavandamine väljapoole kaitsevööndit.[240]

Tundub, et Nunne 1 praegused omanikud mõistavad kompleksi arhitektuuriväärtusi, ajalooväärtust ja funktsioneerimise, jätkusuutliku ekspluatatsiooni tähtsust ning on valmis panustama, jääb loota, et abikäe ulatavad ka kohalik omavalitsus ja riik.

IV SÄILITAMISE ETTEPANEKUD

Tornimaja võimalused

Tänavapoolne fassaad: 2020.a. Pargimaja välisviimistlusuuringute käigus tehti sondaažid *(ill 117)* ka Tornimaja tänavapoolsele fassaadile. Saadud tulemusi saab ja tuleb arvesse võtta. Vajalik on fassaadi restureerimine, võimalik uue fassaaditooni valimine sõltuvalt välisviimistlusuuringute tulemustest *(ill 118, 119, 120)*.

[240] https://unesco.ee/public/OUV_statement_ET_toimetatud.pdf (vaadatud 02.05.2021.a)

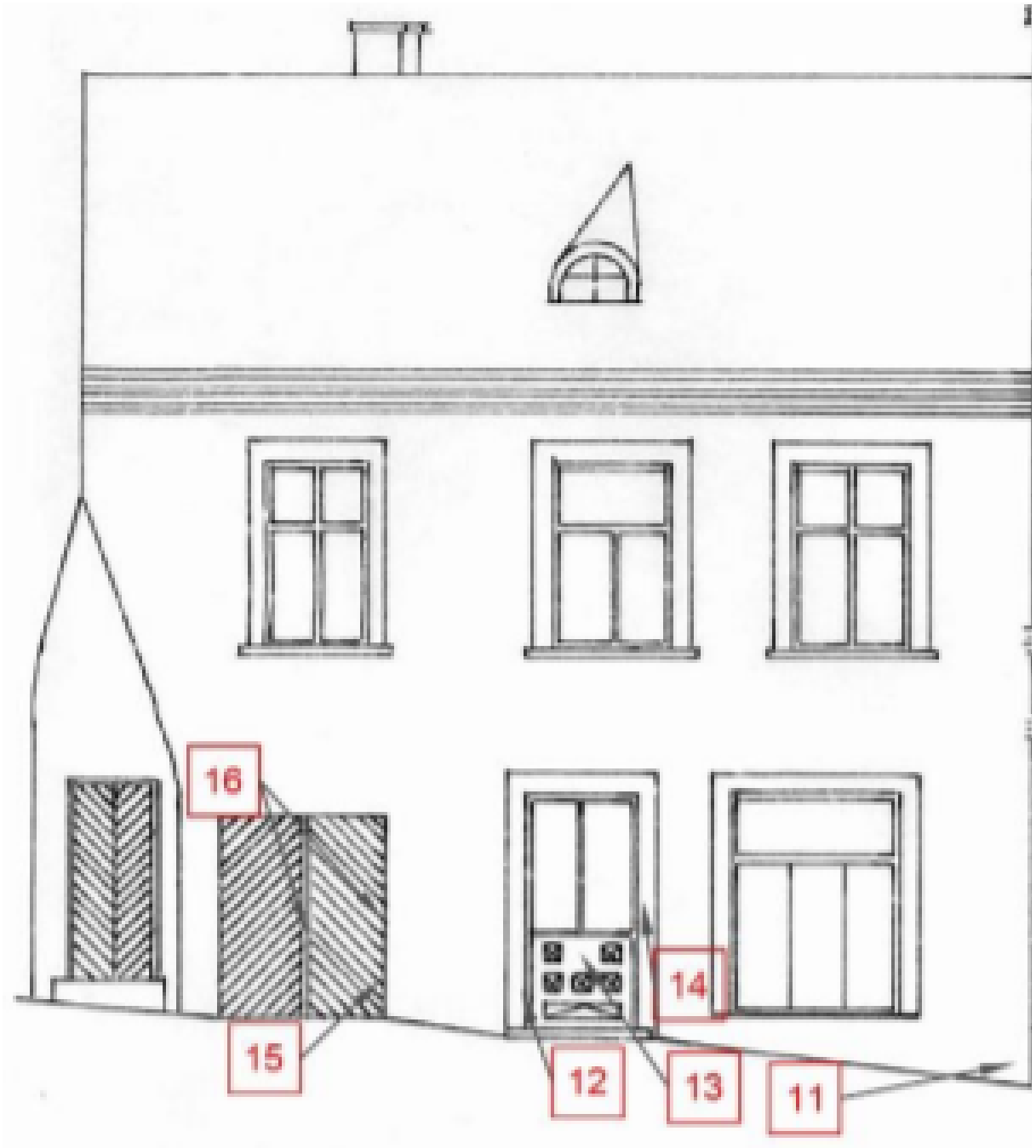

117. 2020.a. sondaažide asukohad Tornimaja tänavafassaadil[241]

[241] *Valge, Claudia (2020) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Välisviimistlusuuringute aruanne", Tallinn (lk 25)*

1. Üldine seinapind (krohvitud fassaadiosadel, kangialuse seintel ja II korruse laudisega viimistletud mahul sisehoovis):

X398 (4815) J395 (4821) J455(4935)

2. Sokkel:

V498 (4991) N498 (4990)

3. Dekoratiivsed fassaadidetailid (avatäidete paled ja profileeritud krohvipiirded, karniisid, II korruse akende sirged frontoonid): **valge.**

4. Aknaraamid (k.a katuseuugi raam): **valge või hall**. Valida 1 toon.

L497 M499

118. Tornimaja tänavapoolse fassaadi välisviimistluse võimalikud valikuvariandid[242]

[242] *Valge, Claudia (2020) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Välisviimistlusuuringute aruanne", Tallinn (lk 39)*

5. Poeuks: kolmetooniline hall viimistlus. Ukse ja valgmikuraami põhitoon helehall, dekoratiivdetailid (kvaadrid, kettad, kolmnurkne tahveldis), piit ja piirdeliistud keskmise tumedusega hallid ning simss ja tahveldise dekoratiivliist tumehallid.

L497 M499 V500

6. Kangialuse värav: kahetooniline viimistlus. Kui hilisem kalasabalaudis eemaldatakse ja ristkülikukujulised tahveldised on säilinud, võiksid tahveldised ja värava alaosa olla tumehallid ning ülaosa taust helehall. Kui kalasabalaudis säilib, võiks taastada viimistluse, kus värava üldtoon on keskmine hall ja laudade vahed on helehallid. Värava hoovipoolne külg ühtlaselt keskmine hall (M499), sepisdetailid värvida linaõlivärviga tumehalliks (nt V500).

L497 M499

7. Pika Jala torni viiv uks:

M499

119. Tornimaja avade viimistluse võimalikud valikuvariandid[243]

[243] *Valge, Claudia (2020) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Välisviimistlusuuringute aruanne", Tallinn (lk 40)*

7. Pika Jala torni viiv uks:

M499

8. Metallist tänavalatern j.t sepisdetailid:

V500

9. Katuseplekk (k.a katuseuugi plekk):

RAL 3009 (RR29) RAL 3011 (RR28)

10. Sajuveetorud, katteplekid:

RAL 9006 (RR40)

120. Viimistluse võimalikud valikuvariandid Tornimaja katuselahenduseks[244]

Võimalusel uurida vanalinnas analoogses uksekohas olevate autentsete varikatuste lahendusi ning kaaluda vanalinnale iseloomulikuma varikatuse vastu väljavahetamist *(ill 121)*. Pika jala väravatorni uks *(ill 122)*, välisuks *(ill 123)* ja vitriinaken *(ill 124)*, ja vajaksid kerget puhastamist ja restaureerimist. Kiri/maaling fassaadilt *(ill 125)* tuleks fassaaditööde käigus eemaldada.

[244] *Valge, Claudia (2020) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Välisviimistlusuuringute aruanne", Tallinn (lk 40)*

121. Niiskuskahjustus fassaadil Pika jala väravatorni viiva ukse kohal[245]

[245] *Autori foto (2021)*

122. Niiskuskahjustus fassaadil Pika jala väravatorni viiva ukse kohal[246]

123. Tornimaja välisuks[247]

[246] *Autori foto (2021)*
[247] *Autori foto (2021))*

124. Tornimaja I korruse vitriinaken[248]

[248] *Autori foto (2021)*

125. Sobimatud (lisaks keeleliselt ebatäpsed) reklaamkirjad fassaadil[249]

Hoovifassaad *(ill 126)*: Likvideerida konstruktsioonilised probleemid (vajumine, kahjustused), misjärel korrastada vanalinnale sobivalt eksterjöör. Akna väljavahetamise soovi korral asendada vanalinna sobiva aknaga. Vajalik on kiiremas korras fassaadi restaureerimine, võimalik uue fassaaditooni valimine sõltuvalt välisviimistlusuuringute tulemustest.

[249] *Autori foto (2021)*

126. Tornimaja hoovifassaad, II korrusel avariilises seisukorras eenduv püstlaudisega kaetud maht ning eluohtlikus seisukorras rõhtlaudisega kangipealne, ulatusliku krohvikaoga kangialuse nurk [250]

Kangialune ja värav *(ill 126, 127, 128)***:** Likvideerida kangialuse konstruktsioonilised probleemid (vajumine, kahjustused), misjärel korrastada vanalinnale sobivalt. Värav restaureerida kiiremas korras, võimalik uue värvitooni valimine sõltuvalt välisviimistlusuuringute tulemustest.

[250] *Autori foto (2021)*

128. Restureerimist vajav kangipealne fassaad ning värav[251]

[251] *AS Vana Tallinn. Tallinn, Nunne t. 1. Soovitusettepanekud siseruumide remondiks. Tallinn 1994. TLPA mo arhiiv, N.3.658.*

Kangialusel on palju vajumise jälgi, mõrasid, krohvi-, kivi- ja värvikadusid, puitosal on ulatuslikud veekahjustused, võimalik, et ka mädanikkahjustused. Seisukord on avariiline, eluohtlik. Värava seisukord on halb ja värav vajab restaureerimist. Säilitamist väärivad ja täiendavaid uuringuid vajavad praeguste väravate laudise all peituvad ajaloolised väravauksed koos metallmanustega, mis võivad täpsemaid lisada ka Tornimaja ehituslukku.

Keldrikorrus: Algse ruumilahenduse ja hilisemate lisandite, kinnimüüritud avade jms tuvastamiseks on vajalik seinapindade ja avade elementaarne kaardistamine. Kindlaks tuleb teha, kas ja kus täpselt on midagi säilinud. Kui on soov põranda pinda süvendada, siis see saab toimuda ainult arheoloogilise uuringu vormis, mille esimeseks etapiks sobib eeluuring – šurfide kaevamine.

Esimene korrus: Äripind võiks oma sisekujunduses (sh graafika) kasutada ajaloolisele keskkonnale vastavaid väärikaid lahendusi, uhkusega eksponeerida säilinud seinamaalingut ning nišši põhjaseinas. Niiskel, külmal perioodil välisukse 12h päevas avatuna hoidmist tuleks vältida, see ei mõju seinamaalingu säilimisele soodsalt. Järskudest temperatuurimuutustest tuleks samuti hoiduda, ka elektriküttega kaasneda võivat liiga kuiva sisekliimat. Seinamaaling *(ill 113, 114)* tuleb nõuetekohaselt säilitada, restaureerida.

Arvestades, et (rae) kaupluse tegutsemisel Nunne 1 kinnistul on juba aastasadade tagune ajalugu ning ühte või teistpidi on kauplus selles kompleksis järjepidevalt tegutsenud, siis ei tasuks peljata ka selle info turunduslikku ärakasutamist sarnaselt näiteks Raeapteegiga selmet müüa identifitseerimata Aasia masstoodangut.

Teine korrus: Likvideerida konstruktsioonilised probleemid (vajumine), misjärel korrastada vanalinnale sobivalt interjöör. Akende väljavahetamise soovi korral asendada vanalinna sobivate akendega. Stukk-laeoseti *(ill 115)* olemasolu on võimalik kinnitada alles remondi käigus pärast sekundaarse lae eemaldamist. Juhul kui rosett on säilinud, tuleb see kindlasti säilitada, puhastada arvukatest (ilmselt valgetest) värvikihtidest ning uuesti värvida.[252] Põrandate väljavahetamise soovi korral asendada vanalinna sobiva põrandaga. Kui sekundaarse põranda eemaldamisel nähtub allolevatelt põranda laagidelt, taladelt säilinud sepisnaelte väljaulatuvus ja vahemaa, siis on võimalik kindlaks määrata algsete põrandalaudade samm ja paksus sarnaselt Pargimaja III korruse põrandatele.[253] Põrandaliistu võimaliku kõrguse saab otsustada säilinud seinaviimistluskihtide või proportsioonide analoogia järgi, näiteks ca 4,4 cm paksusega 25 cm laiusega põrandalaua puhul võiks liist olla

[252] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 46)*
[253] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 51)*

ca 6 cm.[254] Uste väljavahetamise soovi korral asendada vanalinna sobivate ustega, võimalusel kasutada Pargimaja III korrusel sekundaarses asukohas säilinud ainukese ajaloolise siseukse[255] tahveldust, proportsioonide analoogiat *(ill 129)*.

129. Tõenoliselt kompleksi ainuke säilinud siseuks Pargimajas sekundaarses asukohas[256]

Katusekorrus: Likvideerida konstruktsioonilised probleemid (vajumine), likvideerida sademete läbijooks (katuseakende juurest), misjärel korrastada vanalinnale sobivalt interjöör. Viia plaanid trepi osas vastavusse tegelikkusega.

Korsten *(ill 130)***:** Likvideerida konstruktsioonilised probleemid (krohvikadu). Kaaluda, kas omanikel on huvi ühendada küttekolletega. Korstnapühkijal viia eelnevalt läbi puhastus-ja hooldustööd. Teha parandused.

[254] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 50)*
[255] *Valge, Claudia, Kadakas, Villu (2021) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne", Tallinn (lk 53)*
[256] *Valge, Claudia (2020) "Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Siseviimistlusuuringute aruanne", Tallinn (lk 37)*

130. Krohvikadudega korsten[257]

Katus *(ill 131)***:** Inspekteerida katuse seisukord, teha vajadusel parandused, värvida plekk-katus, asendada räästakarniiside vee-, mädanikkahjustusega puitosad. Tõenäoliselt on ehitatud ehitusajale omaste materjalidega tavavõtete kohaselt.

131. Osaliselt amortiseerunud plekk-katus[258]

Katuseaknad *(ill 132)***, -uuk** *(ill 133)***:** Katuse parandus-, vahetustööde käigus tasub kaaluda katuseuugi avatavaks muutmist, seda katusekorruse vabaventilatsiooni tekitamise ja aknapesu seisukohast, aga ka turvalisuse seisukohast näiteks suitsuärastusaknana vms. Kahe katuseakna osas on mõistlik kaaluda nende väljavahetamist uute, kuid hoovikatusesse proportsioonidelt paremini sobituvate akende vastu või mõelda laiendusele kompleksi sobiva vintskapi näol. Tasub arvesse võtta seni realiseerunud väliseid turvariske ning sel põhjusel paigaldada suurema purunemistugevusega klaasid. Katuseakende puidukahjustused, tihendite hallitus, sammaldunud piidad, sademete läbijooks katuseakende piirete kaudu ei ole jätkusuutlik lahendus Tornimaja seisukohalt ega abiks hea sisekliima kujundamisel kasutajatele. Trellistiku taaspaigaldamine on väga problemaatiline katusemaastiku visuaali mõttes, sel põhjusel tasub politsei ja linnaosaga üle vaadata linnaruumi turvalisuse suurendamise võimalused iseäranis Kohtuotsa platvormi ja Nunne tänava paljandi platool ning leida vanalinna sobivaimad lahendused.

[257] *Autori foto (2021)*
[258] *Autori foto (2021)*

132. Amortiseerunud katuseaknad[259]

133. Tumm katuseuuk[260]

Sadeveesüsteem *(ill 134)***:** Uued sadevee ärajuhtimiseks paigaldatavad torud võiksid olla pigem tagasihoidlikud ja valitavale fassaaditoonile mittekontrastsed. Kompleksi

[259] *Autori foto (2021)*
[260] *Autori foto (2021)*

sadeveesüsteem tuleb lahendada tervikuna, arvestades Pika jala väravatorni sadeveesüsteemiga ning vähemalt hoovipoolselt ühe tooni/tonaalsusega.

134. Puuduv/puudulik sadeveesüsteem[261]

[261] *Autori foto (2021)*

Võimalike ehitustööde käigus avastatavad väärtuslikud detailid (näiteks kinnimüüritud keskaegsed seinanišid, müüritrepi avad, raidkivipiitadega aknaavad, peegellaed, ajaloolised puidust vaheseinad, ajalooline krohv, ajaloolised trafarettmaalingud, ajaloolised laudpõrandad, palkidest talalaed, katuse ajalooline toolvärk, kiviseinad, ajaloolised küttekolded) tuleb nõuetekohaselt dokumenteerida ning soovi korral võimalusel eksponeerida.

Kõrvalasuvas Pargimajas on hiljuti lõpuni jõudnud suuremahulised ning väga heal tasemel uuringud (Hoone A ehitusuuring, välisviimistlusuuringud, siseviimistlusuuringud, ehitise tarindite uuring). Tornimaja kangipealne on käesoleval kevadel jõudnud kahetsusväärselt avariilisse seisukorda nagu ka Pargimaja hoovifassaad. Tornimaja kangipealse seisundi hindamiseks tuleb läbi viia nõuetekohane tarindite uuring.

Ettepanek on restaureerida kompleksi hooned terviklikult ning samaaegselt. Välja on vaja töötada ühtne restaureerimiskontseptsioon, panna paika ajakriitiliste, kriitiliste ning aktuaalsete tegevuste järjekord ning soovitavalt kasutada tööde teostamisel sama projekteerijat ning ehitusettevõtjat. Sel moel tegutsedes on paremini tagatud kõikide ühendussõlmede läbimõeldus ja jätkusuutlik koostoimimine (vähemalt hoovipoolsed katused, sadeveelahendused, kommunikatsioonid, küttesüsteem, fassaadid).

KOKKUVÕTE

Autor on lõputöö teinud eelkõige vaatluse vormis, sekkuvaid uuringuid teostamata. Kõikvõimalike arhiivimaterjalide kättesaadavus/otsimine/läbitöötamine ei olnud tulenevalt pandeemiaaegsetest piirangutest ja lõputöö kirjutamiseks ettenähtud ajalimiidist täies ulatuses võimalik, seega tuli autoril piirduda varasemast objekti kohta isiklikult talletatud materjalidega, kättesaadavate arhiivimaterjalide analüüsimisega ning objektil hetkel nähtaval olevate tarindite, detailide inspekteerimisega ja internetiallikatega.

Objekti ajaloolist ehituslikku tausta ja linlikku konteksti avades püüdis autor selle lugeja ette kanda võimalikult laia ja mitmespektrilisena, et hõlpsamini aidata luua kujutluspilt objekti ümbritsenud/ümbritsevatest erinevatest oludest ja aegadest.

Nunne 1 hoonekompleksi üldine seisukord ei ole kiita. Kuuest korteriomandist kaks on elamiskõlblikud (isegi võib öelda heas seisukorras), niisamuti on üks äriruumidest talutavalt kasutamiskõlblik, kolmas eluruum on remontivajav (kuid mitte avariiline), ülejäänud kaks korteriomandit on kastutamiskõlbmatud ning kapitaalseid korrastusi, kahjustuste tekkeallikate likvideerimist vajavad. Nelja korteriomandi interjöörides planeeritakse korrastusi lähimate aastate jooksul, uuringud on käimas või lõpetatud neist

kolmes.

Kompleksis restureerimistöid planeerides tuleb arvesse võtta naaberpindasid ning lahendada ühisosad terviklahendusena, näit kommunikatsioonid, sadeveesüsteem, hooviala jne.

Nõukogudeaegsete lisanduste eemaldamisel tuleb tähelepanelikult jälgida, et ei kahjustataks varasemaid kihistusi. Suure tõenäosusega ilmnevad vanematest ehitusetappidest säilinud elemendid, mida on sel juhul vajalik igakordselt täiendavalt dokumenteerida ja uurida.

Lõputöö kajastab esialgseid järeldusi Tornimaja ajalooliste kihistuste väärtuste, seisukorra ja säilitamise ettepanekute kohta, püüab olemasolevatele andmetele tuginedes dateerida. Eelkõige võiks täiendavad ehitusarheoloogilised uuringud ja detailsed mõõdistustööd läbi viia keldriruumis. Seejärel Tornimaja hoovifassaadil, kus hiljuti on isetekkeliselt eemaldunud laudis, paljandunud palksein, tarindid ning kangipealses osas on tekkinud ulatuslikud märgid vajumisest, mis omakorda on tinginud tänavapoolsel fassaadil, aga eriti läbivalt kangialuses, massiivsed krohvikaod. Sealsed uuringud oleksid vajalikud kahel põhjusel, esiteks avariilise olukorra likvideerimiseks tuleb omanikel kiiremas korras tegutseda, teiseks Tornimaja ehitusuuringu läbiviimiseks.

Ehitusuuring võimaldaks dateerida erinevad ehitusetapid, dokumenteerida eri ajastutest pärinevad säilinud kihistused, mida pole võimalik avanguteta/kaardistamiseta välja selgitada. Ärikorrusel ja/või elukorrustel kapitaalseid ümberehitusi tehes, samuti fassaadide restaureerimise käigus võivad ilmneda hetkel varjatud ajaloolised tarindid ja detailid, mis tuleb dokumenteerida täiendavate uuringutega.

Tornimaja katusekattematerjali seisukorda võib hinnata halvaks, remontivajavaks, aga veel mitte elukondlikult ohtlikuks. Autori soovitus omanikele on katus eksperdil lasta üle vaadata, dokumenteerida seisukord. Remondi/restureerimise planeerimisega alustada mitte hiljem kui käesoleval aastal *(ill 135)*, et ära hoida võimalik suurem kahju, mis võib tekkida ootamatute läbijooksude tõttu.

	kohene tegelemine	6 kuu jooksul tegelemine	12 kuu jooksul tegelemine	pikemas perspektiivis vaatlemine ja tegelemine	
hooneosa	**eluohtlik**	**avariiline**	**kriitiline**	**rahuldav**	**märkused**
tänavapoolne fassaad				X	
hoovipoolne fassaad		X			

kangialune ja värav	X				
keldrikorrus				X	
esimene korrus		X		X	seinamaaling avariiline?
teine korrus				X	laerosett rahuldav?
katusekorrus				X	
korsten			X		
katus		X			
katuseuuk, -aknad			X	X	katuseuuk, katuseaknad
sadeveesüsteem		X			

135. Tornimaja hooneosade seisukord ja restureerimisvajaduse triaaž 2021.a. maikuus

Ajalooliste fassaadifotode analüüs võimaldas selgitada Tornimaja ehitusetappe, samas jäi üles palju vastuseta küsimusi, mis vajaksid edasi tegelemist. Pargimaja uuringutulemused olid oluliseks algallikaks Tornimaja ehitusloo hüpoteeside püstitamisel ja ka võrdlusmaterjalina.

Enne 1820.a ei ole Tornimaja osas detailset ega visuaalset materjali, on vaid linnakaardile tuginevad aimdused hoone potentsiaalse paiknemise kohta. Tänu jooniste kõrvutamisele on hõlpsalt loetavad viimase 63 aasta korterite planeeringute muudatused. Alates 1858.a joonistest saab järeldusi teha ka võimalike lisanduste/ümberehituste kohta.

Oluline on teadmine, et ligikaudu viimase 120 aasta jooksul ei ole Tornimaja kardinaalseid muutusi läbi teinud. See annab lootust leida näiteks II korruse kipskarkasside tagant huvipakkuvaid vastuseid.

Tornimaja fassaadidel on olulisemad muudatused: Pargimajaga ühendamine, värava asukoha muudatus, läänepoolsele seinale II korrusel eenduva ruumi loomine, I korrusel avade sulgemised-suurendamised.

Siseplaneeringus on olulisemad muudatused: ava loomine Pargimajaga, uue sanitaarruumi tekitamine, katusekorruse kasutuselevõtmine.

Keldris on vajalik säilitada kõik keskajast 19. sajandini dateeritavad müürid ja tarindid. Ümberehituste tegemist võib keldris kaaluda üksnes pärast täiendavaid

ehitusarheoloogilisi uuringuid.

Tornimaja interjööris on ajaloolisi tarindeid ja detaile hoone ajalugu arvestades nähtaval kujul säilinud vähe, et mitte öelda, võibolla üldse mitte. Sel põhjusel on olemasolevate kihistuste säilitamine äärmiselt oluline. Väärtuslikeks ja säilitamisväärseteks tuleb pidada mitte ainult **kesk- ja (vara-)uusaegseid detaile**, vaid ka **19. sajandi klassitsistliku ümberehituse etappi** ning võimalikku **20. sajandi algusest pärinevat substantsi**. Säilitamisele ja restaureerimisele kuuluvad kõik nõukogude perioodile eelnevad tarindid ja detailid. Soovitav on nende kohta koostada nõuetekohane uuring. Eksterjööris on neist tähtsaimad fassaadide 19. sajandi keskpaiga ümberehituse kujundus ning 20. sajandi algusest pärinev historistlik peauks, värav.

Väärtuslikus võib pidada ka korstnat. Hilisematest detailidest on väärtuslikud 19. sajandist pärinevad seinamaaling I korrusel ja stukk-laerosett II korrusel (kui see on säilinud), interjööris eksponeeritud konstruktsioonitala. Fassaadidel võib kinni müürituna olla säilinud väärtuslikke detaile.

Praeguste põrandate all võivad olla osaliselt säilinud väärtuslike põrandate fragmendid, mis paljanduvad ainult kapitaalsete ehitustööde käigus. Lubatav on vaheseinte lammutamine ja vajadusel uute kergvaheseinte rajamine.

Ehitustööde käigus võib avastada väärtuslikke võimalikke kinni müüritud seinanišše, müüritrepi valgusavasid, maalinguid, peegellagesid jne. Kõik Tornimajas säilinud kivist vaheseinad tuleb väärtuslike tarinditena säilitada.

Kokkuvõtvalt - vaja on läbi viia ehitusuuringud, tarindiuuringud, vajadusel siseviimistlusuuringud, misjärel alustada planeerimise, kooskõlastuste ja tegevustega.

Nunne 1 kinnistu unikaalne asukoht UNESCO-alaks oleva Tallinna vanalinna südames ajaloolise Pika jala väravatorni ja loodusliku paljandi kõrval paneb omanikele, kohalikule omavalitsusele ning riigile nii moraalse kui materiaalse kohustuse (lausa surve) objekti igapäevaseks korrashoidmiseks, jätkusuutlikuks säilitamiseks, nõuetekohaseks restaureerimiseks (arvestades muinsuskaitseseadusest ja Tallinna vanalinna muinsuskaitseala põhimäärusest tulenevaid sätteid).

Tornimaja ei ole teiste vanalinna majade kõrval *exceptional*[262]*, royal*[263], midagi mille peale kohaliku jalutaja või väliskülalise pilk võiks pidama jääda või mida kunstnik maalida võtaks, küll aga on Tornimajast Pika jala väravatorni kõrval paiknemise tõttu säilinud

[262] *inglise keeles erakordne*
[263] *inglise keeles suurejooneline*

arvukaid ülesjoonistusi ja hulganisti ajaloolisi fotosid, mis tõestab, et ka tagasihoidlikul kõrvalseisjal on võimalus ajalukku jäädvustatud saada peaaegu samas mahus.

Nunne 1 on nagu väravatorni vana truu abikaasa - toetab, seisab kõrval, panustab omalt poolt (tänavate-)võrgustiku püsimajäämisesse. Koos on nähtud möödumas aastasadade kaupa koeri, hobuseid ja inimesi - erksaid, eakaid, terveid, haigeid, koos on tunnistatud sündmusi enda ees lahti rullumas, samal ajal teades, et ristmikul on vaid üks tõeline pilgupüüdja: "*Oleks vaid tervist vastu pidada! Võibolla värskenduskuurgi läbida...Kui väljanägemine läheb käest, siis hakatakse pildi pealt välja jätma ja nii hiilib lõpp aina lähemale. Elame veel!*"

Nunne 1 Tornimaja on vanalinna kaunishing - ajaloo tagasihoidlik tunnistaja Toompea ning all-linna piiril.

RESÜMEE

Lõputöö eesmärgiks oli kasutada ja esitleda täienduskoolituse kursustel omandatud teadmisi Tornimaja tehnilise seisundi, kultuuriväärtuse ja restaureerimisvõimaluste kohta. Mõnevõrra komplitseeris analüüsi varasemate põhjalike materjalide, arhiiviallikate puudumine Tornimaja osas, mistõttu tuli autoril kasutada analoogiat, oletada. Kättesaadavate andmete põhjal tõi autor töös välja Tornimaja, sh piirkonna ajaloo, väärtused, materjalikasutuse, tehnilise seisundi kirjelduse ning säilitamise ettepanekud. Töö sisuks olid Tallinna vanalinna muinsuslaitsealal asuva ja restureerimist vajava väikesemahulise hoone - Nunne tn 1 Tornimaja (B-hoone) mittesekkuvad uuringud, esialgsete säilitamis- ja restaureerimisettepanekute visandamine. Autori andmeil ei ole Tornimajale varem uuringuid tehtud ega muinsuskaitse eritingimusi koostatud. Töö on illustreeritud ajalooliste plaanide, projektide, fotode jms, tekstiline info põhineb arhiivi-, interneti- ja bibliograafilistel allikatel, kirjandusel ja paikvaatlusel.

KASUTATUD KIRJANDUS JA TEISED ALLIKMATERJALID

Arhiiviallikad

Hein, L. (1985) "Nunne tn 1. Arhitektuuriajalooliselt väärtuslike detailide inventariseerimine", Tallinn, KRPI, MKA arhiiv, A-1456

Kama, Aiki (arh) (2004) “Nunne 1 elu- ja ärihoone. Muinsuskaitselised eritingimused”, Tallinn, TLPA arhiiv, N.9.2899A

Mikson, T. (arh) (1989) “Tallinn, Nunne 1. Restaureerimise tööprojekt. Köide I Arhitektuur-ehituslik osa (II ehitusjärjekord)”, Tallinn, KRPI, TLPA arhiiv, N.3.654

Mikson, T. (arh) “Tallinn, Nunne tänav 1. II korruse korrektuurprojekt”, TLPA arhiiv, N.3.660

Mäeväli, S. (kontrollinud **Üprus**, H.) (1978) “Tallinn, Vaksali tn. 1. Arhitektuuriajaloolised eritingimused vanalinna hoonete rekonstrueerimiseks”, Tallinn, PI “Kommunaalprojekt“, TLPA arhiiv, N.3.652

Paadam, K., **Ojamäe**, L. (2021) “Vanalinna elanike ja kinnisvaraomanike ootuste kaardistus: pärand, elukeskkond, turism”, Tallinn, Tallinna Tehnikaülikool
https://digiteek.artun.ee/static/files/076/vanalinna_elanike_omanike_uuring_lisaga.pdf

Pantelejev, Aleksander (1995) “Tallinn, Nunne tn. 1. Arhitektuuri-ajaloolised eritingimused” Tallinn, TLPA arhiiv, N.1.346

Talk, Triin (2021) Uurimisprojekti "Tallinna vanalinna jätkusuutlik haldamine ja eksponeerimine" III vahearuanne: Pärand ja kogukond. Tallinn, Eesti Kunstiakadeemia
https://digiteek.artun.ee/fotod/aruanded/konserveerimine/event_id-4534

Tiik, K. (1966) “Väljavõtted Tallinna vanimatest kinnisturaamatutest” Tallinn, MKA arhiiv, P-1011

Üprus, Helmi (1965) “Tallinn aastal 1825 ”, Tallinn

Muud arhiivimaterjalid:

1. AS Vana Tallinn (1994) “Tallinn, Nunne t. 1. Soovitusettepanekud siseruumide remondiks”, Tallinn, TLPA arhiiv, N.3.658
2. Inventeerimisjoonised (1958) TLA R-413.5.4148
3. Kaitsetoimik. Vaksali 1. TLPA arhiiv, N.3.649
4. Kinnistu nr 95; Pikk 1 / Nunne 1. TLA.1443.2.64. 1899-1930
5. Korruste plaanid 2002.a, TLA_R_413_5_4148_korruste_plaanid_loige_2002
6. Korruste plaanid 1992.a TLA_R_413_5_4148_korruste_plaanid_loige_1992
7. Korruste plaanid 1958.a TLA_R_413_5_4148_inventeerimisjoonised_1958
8. Nunne 1 hoone välisukse restaureerimise tööprojekt. TLA.R-347.2.603
9. Tallinna kesklinna detailplaneerimise projekt vanalinna riikliku kaitsetsooni osas (1981), Tallinn

10. Tallinnas, Vaksali t. 1 asuva majavalduse kapitaalremonttööde tehniline tööprojekt. Kaust I. Arhitektuurehituslik osa (1978), PI Kommunaalprojekt, Tallinn
11. TLA_R_413_5_4148_vaade_ja_asendiplaan_1992
12. UNESCO, Ajaloolist linnamaastikku käsitlev soovitus (vastu võetud 10.11.2011.a)
13. Vaade TLA_R_413_5_4148_vaade_ja_asendiplaan_1992

* Muinsuskaitseameti arhiiv ehk MKA arhiiv
* Tallinna Linnaarhiiv ehk TLA arhiiv
* Tallinna Linnaplaneerimise Ameti muinsuskaitse osakonna arhiiv ehk TLPA arhiiv

Publitseerimata allikad

Idnurm, Maari, **Kaaret-Pocci**, Triinu (2020) “ Nunne 1 hooneosa A. Ehitise tarindite uuring”, Tallinn

Kadakas, Villu (2020) “Nunne tn 1, Tallinn. Kolmekorruseline maja praeguse kinnistu põhjaosas, endine kinnistu nr 95-II”, Tallinn

Valge, Claudia, **Kadakas**, Villu (2021) “Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Hoone A ehitusuuringu aruanne”, Tallinn

Valge, Claudia (2020) “Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Siseviimistlusuuringute aruanne”, Tallinn

Valge, Claudia (2020) “Nunne tn 1, Tallinna vanalinna muinsuskaitseala 2589/236. Välisviimistlusuuringute aruanne”, Tallinn

Internetiallikad

1. www.ajapaik.ee
2. www.aripaev.ee
3. www.dea.digar.ee
4. www.ehr.ee
5. www.eki.ee
6. www.elu24.ee
7. www.epl.ee
8. www.err.ee
9. www.facebook.com

10. www.google.ee/maps/
11. www.ishvetsov.ru
12. www.maaamet.ee
13. www.muinsuskaitseamet.ee
14. www.muis.ee
15. www.osta.ee
16. www.postimees.ee
17. www.ra.ee
18. www.riigiteataja.ee
19. www.tallinn.ee
20. www.unesco.ee
21. www.vaatavanalinna.ee
22. www.visittallinn.ee
23. www.wikipedia.org

- eag.vanatehnika.ee
- kinnistusraamat.rik.ee
- register.muinas.ee

Suulised allikad

- vestlused, telefoni-, audio-, videokõned (Nunne 1 endiste/praeguste omanikega/ elanikega/kasutajatega)

Taasesitamist võimaldavas vormis allikad

- e-kirjavahetused, sõnumivahetused (Nunne 1 endiste/praeguste omanikega/ elanikega/kasutajatega)

Fotoillustratsioonid

- autori fotod jpg-formaadis (2020, 2021)
- fotod jpg-formaadis (joonealuste viidetega originaalasukohale)
- kuvatõmmised (joonealuste viidetega originaalasukohale)